

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra ekonomických teorií

Diplomová práce

**Státní dluh České republiky v porovnání s vybranými
státy Evropské unie**

Jan Zavadil

© 2017 ČZU v Praze

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Jan Zavadil

Provoz a ekonomika

Název práce

Státní dluh České republiky v porovnání s vybranými státy Evropské unie

Název anglicky

State debt of the Czech Republic in comparison with selected countries of the European Union

---

Cíle práce

Hlavním cílem práce je poskytnout komplexní analýzu vzniku a vývoje dluhu České republiky a jeho porovnání s vybranými státy Evropské unie. Dílčími cíli práce je zjistit, jak Česká republika plní Maastrichtská konvergenční kritéria a navržení možností řešení státního dluhu.

Metodika

Teoretická část práce bude vypracována na základě odborné literatury a souvisejících internetových zdrojů. Budou zde vysvětleny pojmy týkající se státního rozpočtu, státního dluhu a způsoby měření státního dluhu.

V praktické části bude popsán vývoj státního dluhu v ČR a ve vybraných zemích EU. Dále bude posouzeno, jak plní Česká republika Maastrichtská konvergenční kritéria. Budou využity sekundární data Českého statistického úřadu a Eurostatu. Dluhy budou popsány pomocí deskriptivní metody. Při práci s časovými údaji bude využito metody základní charakteristiky časových řad. Dluhy vybraných států EU a ČR budou porovnány pomocí komparativní metody. Důvody vzniku dluhu České republiky budou analyzovány na základě odborných článků a v závěru budou navrženy metody pro řešení státního dluhu.

Doporučený rozsah práce

60 – 80 stran

Klíčová slova

zadluženost, státní rozpočet, vládní dluh, státní dluh, státní deficit, Česká republika, Evropská unie

---

Doporučené zdroje informací

ČERVENKA, Miroslav. Soustava veřejných rozpočtů. Praha: Leges, 2009. ISBN 978-80-8721-211-0

DVOŘÁK, Pavel. Veřejné finance, fiskální nerovnováha a finanční krize. Praha: C.H. Beck, 2008. ISBN 978-80-7400-075-1

KOHOUT, Pavel. Finance po krizi: Evropa na cestě do neznáma. 3., rozš. vyd. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-2474-019-5

OCHRANA, František a Milan PŮČEK. Dosahování úspor a omezování plýtvání ve veřejném sektoru. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012. ISBN 978-80-7357-909-8

PEKOVÁ, Jitka, Jaroslav PILNÝ a Marek JETMAR. Veřejná správa a finance veřejného sektoru. 3., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: ASPI, 2008. ISBN 978-80-7357-351-5

POSPÍŠIL, Richard. Veřejná ekonomika: současnost a perspektiva. Praha: Professional Publishing, 2013. ISBN 978-80-7431-112-3

Předběžný termín obhajoby

2017/18 LS – PEF

Vedoucí práce

doc. PhDr. Ing. Lucie Severová, Ph.D.

Garantující pracoviště

Katedra ekonomických teorií

Elektronicky schváleno dne 5. 9. 2017

doc. PhDr. Ing. Lucie Severová, Ph.D.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 1. 11. 2017

Ing. Martin Pelikán, Ph.D.

Děkan

V Praze dne 29. 11. 2017

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci "Státní dluh České republiky v porovnání s vybranými státy Evropské unie" jsem vypracoval samostatně pod vedením vedoucího diplomové práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu použitých zdrojů na konci práce. Jako autor uvedené diplomové práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušil autorská práva třetích osob.

V Praze dne 30. 11. 2017

Poděkování

Rád bych touto cestou poděkoval doc. PhDr. Ing. Lucii Severové, Ph. D. za odborné vedení, cenné rady a vstřícnost při vypracovávání mé diplomové práce.

Státní dluh České republiky v porovnání s vybranými státy Evropské unie

Souhrn

Tato diplomová práce se soustředí na dluh České republiky a jeho porovnání s dluhy vybraných států Evropské unie. Práce je rozdělená na teoretickou a praktickou část.

Teoretická část vysvětluje koncepty související s tématem, jako je veřejný sektor, veřejné finance, veřejný rozpočet, státní deficit, státní dluh atd. Také jsou popsány příčiny dluhu a jeho možné následky.

První sekce praktické části se soustředí na vývoj státního dluhu České republiky v letech 2001 až 2015. Následuje popis vývoje státních dluhů vybraných států EU, konkrétně Estonska, Francie, Německa a Řecka. Poté je porovnán dluh České republiky a vybraných zemí a důležité body jsou shrnuty v grafech. Druhá sekce praktické části se soustředí na plnění Maastrichtských konvergenčních kritérií Českou republikou. V poslední části jsou popsány různé přístupy k řešení státního dluhu a doporučené akce pro dosažení vyvážených rozpočtů.

Klíčová slova: státní dluh, rozpočet, rozpočtový deficit, Evropská unie, Maastrichtská kritéria, státní dluhopisy, fiskální politika, eurozóna

State debt of the Czech Republic in comparison with selected countries of the European Union

Summary

The following master's thesis is focused on state debt of the Czech Republic and its comparison with debts of selected states of European Union. The work is divided into theoretical and practical part.

Theoretical part explains concepts related to the topic such as public sector, public finances, public budgets, budget deficit, state debt etc. The causes of debts and their possible consequences are explained as well.

The first section of the practical part is focused on the development of the state debt of the Czech Republic in the years 2001-2015. Following part describes the development of the state debt of selected EU countries, namely Estonia, France, Germany and Greece. The next part compares debts of the Czech Republic and selected countries and summarizes the key data into graphs. Second section of the practical part focuses on the fulfilment of the Maastricht convergence criteria by the Czech Republic. In the last part, this work describes the different approaches to reduce the state debt, and recommend actions how to achieve balanced state budgets.

Keywords: state debt, budget, budget deficit, European Union, The Maastricht criteria, state bonds, fiscal policy, eurozone

Obsah

1 Úvod.....	12
2 Cíl práce a metodika	14
2.1 Cíl práce	14
2.2 Metodika	14
3 Teoretická východiska	15
3.1 Veřejné finance, veřejný sektor a veřejné statky	15
3.1.1 Veřejný sektor.....	15
3.1.2 Veřejné statky	16
3.2 Veřejný a státní dluh	17
3.2.1 Veřejný dluh	17
3.2.2 Státní dluh.....	19
3.3 Státní rozpočet.....	19
3.3.1 Hlavní funkce státního rozpočtu	20
3.3.2 Rozpočtový proces v ČR	21
3.3.3 Rozpočtové zásady	21
3.3.4 Příjmy státního rozpočtu	23
3.3.5 Výdaje státního rozpočtu	25
3.3.6 Fiskální nerovnováha.....	25
3.3.7 Důsledky rozpočtového deficitu	27
3.4 Metodika stanovení velikosti deficitu	29
3.5 Způsoby řešení rozpočtového schodku	30
3.6 Úvěrový rating	31
3.7 Řízení státního dluhu ČR	33
3.7.1 Organizační zajištění.....	33
3.7.2 Nástroje řízení dluhu v ČR	34
3.8 Maastrichtská konvergenční kritéria	35
3.8.1 Pakt stability a růstu.....	38
4 Praktická část	39
4.1 Vývoj státního dluhu České republiky v letech 1993 - 2000.....	39
4.1.1 Struktura dluhu v letech 1993 - 2000.....	42
4.2 Vývoj státního dluhu České republiky v letech 2001 - 2015	43
4.2.1 Vývoj státního dluhu v letech 2001 - 2005.....	43
4.2.2 Vývoj státního dluhu v letech 2006 - 2010.....	45
4.2.3 Vývoj státního dluhu v letech 2011 - 2015.....	46
4.2.4 Shrnutí vývoje dluhu 2001 - 2015	48

4.2.5	Rozdělení na domácí a zahraniční dluh	49
4.3	Charakteristika vybraných států a popis vývoje jejich dluhů.....	52
4.3.1	Estonská republika	53
4.3.2	Francouzská republika	54
4.3.3	Spolková republika Německo	56
4.3.4	Řecko	58
4.4	Komparace dluhu České republiky s vybranými státy EU	61
4.4.1	Výše dluhu v absolutních číslech.....	62
4.4.2	Poměr dluhu na HDP	63
4.4.3	Růst dluhu v poměru k HDP	65
4.4.4	Výdaje na státní dluh	66
4.4.5	Placené úroky vyjádřené v % HDP.....	68
4.5	Plnění Maastrichtských kritérií	70
4.5.1	Kritérium cenové stability	70
4.5.2	Kritérium směnného kurzu	71
4.5.3	Kritérium dlouhodobých úrokových sazeb	72
4.5.4	Kritérium udržitelnosti veřejných financí	73
4.5.5	Porovnání plnění fiskálních kritérií s EU	74
4.6	Možnosti řešení dluhu	80
5	Výsledky a diskuse	84
5.1	Shrnutí zadlužení ČR v porovnání s vybranými státy.....	84
5.2	Shrnutí plnění Maastrichtských kritérií.....	87
5.3	Nové údaje za rok 2016.....	91
6	Závěr.....	94
7	Seznam použitých zdrojů	96

Seznam grafů

Graf 1 - Vývoj státního dluhu a HDP 1993 -2000	42
Graf 2 - Vývoj státního dluhu 2001 - 2015.....	48
Graf 3 - Domácí a zahraniční dluh v období 2001 - 2015	49
Graf 4 - Vývoj dluhu Estonska	54
Graf 5 - Vývoj dluhu Francie.....	56
Graf 6 - Vývoj dluhu Německa.....	58
Graf 7 - Vývoj dluhu Řecka.....	59
Graf 8 - Vývoj poměru dluhu na HDP vybraných zemí	64
Graf 9 - Růst podílu dluhu na HDP vybraných států v %.....	66

Graf 10 - Vývoj placených úroků vybraných států v % HDP	69
Graf 11 - Vývoj plnění kritéria cenové stability	70
Graf 12 - Plnění kritéria směného kurzu	72
Graf 13 - Plnění kritéria dlouhodobých úrokových sazeb	73
Graf 14 - Výše hrubého veřejného dluhu v poměru k HDP	73
Graf 15 - Roční schodek veřejného rozpočtu	74
Graf 16 - Zadluženost států EU	84
Graf 17 - Dluhy vybraných států vyjádřeny v % HDP	85
Graf 18- Placené úroky vybraných států v % HDP	86
Graf 19 - Názor občanů na přijetí eura	89

Seznam obrázků

Obrázek 1 - Zařazení veřejných financí do vědy	15
--	----

Seznam tabulek

Tabulka 1 - Typy statků	17
Tabulka 2 - Daňový systém ČR	24
Tabulka 3 - Úvěrový rating	31
Tabulka 4 - Vývoj státního dluhu a HDP 1993 - 2000	39
Tabulka 5 - Dynamické ukazatele státního dluhu a HDP 1993 - 2000	41
Tabulka 6 - Struktura dluhu v letech 1993 - 2000	42
Tabulka 7 - Vývoj státního dluhu a HDP 2001 - 2005	43
Tabulka 8 - Dynamické ukazatele státního dluhu a HDP 2001 - 2005	43
Tabulka 9 - Vývoj státního dluhu a HDP 2006 - 2010	45
Tabulka 10 - Dynamické ukazatele státního dluhu a HDP 2006 - 2010	45
Tabulka 11 - Vývoj státního dluhu a HDP 2011 - 2015	46
Tabulka 12 - Dynamické ukazatele státního dluhu a HDP 2011 - 2015	47
Tabulka 13 - Přehled domácího dluhu ČR v letech 2001-2015	50
Tabulka 14 - Přehled zahraničního dluhu ČR v letech 2001-2015	51
Tabulka 15 - Výše dluhu vybraných států v milionech eur	52
Tabulka 16 - Vývoj podílu státního dluhu na HDP Estonska v %	53
Tabulka 17 - Růst podílu dluhu na HDP Estonska	53
Tabulka 18 - Vývoj podílu státního dluhu na HDP Francie v %	55
Tabulka 19 - Růst podílu dluhu na HDP Francie	55
Tabulka 20 - Vývoj podílu státního dluhu na HDP Německa v %	57

Tabulka 21 - Růst podílu dluhu na HDP Německa	57
Tabulka 22 - Vývoj podílu státního dluhu na HDP Řecka v %	58
Tabulka 23 - Růst podílu dluhu na HDP Řecka.....	59
Tabulka 24 - Rating vybraných zemí.....	61
Tabulka 25 - Dluhy vybraných států v milionech eur	62
Tabulka 26 - Poměr dluhu na HDP v %	63
Tabulka 27 - Růst podílu dluhu na HDP vybraných států v %.....	65
Tabulka 28 - Výdaje na státní dluh v milionech euro.....	67
Tabulka 29 - Placené úroky vyjádřené v % HDP	68
Tabulka 30 - Plnění kritéria cenové stability	70
Tabulka 31 - Plnění kritéria dlouhodobých úrokových sazeb	72
Tabulka 32 - Výše státního dluhu vůči HDP států eurozóny před zavedením eura	75
Tabulka 33 - Vývoj podílu státního dluhu na HDP států EU 2001-2010.....	76
Tabulka 34 - Vývoj podílu státního dluhu na HDP států EU 2011-2015.....	78
Tabulka 35 - Dynamické ukazatele vývoje podílu dluhu na HDP států EU.....	79
Tabulka 36 - Domácí dluh ČR za rok 2016	91
Tabulka 37 - Zahraniční dluh ČR za rok 2016	91
Tabulka 38 - Dluh vybraných států EU za rok 2016 v miliardách EUR	92
Tabulka 39 - Dluh vybraných států EU za rok 2016 v poměru k HDP	92

1 Úvod

Tématem této diplomové práce je problematika zadluženosti České republiky a států EU. Jedná se o aktuální problém, jenž je obzvláště v posledních letech velmi diskutovaný díky prudce se zvyšující zadluženosti některých států eurozóny. Toto téma se dostalo do popředí hlavně díky tomu, že zadluženost některých států překonala jejich výkonnost. To znamená, že výše dluhů těchto států se dostala nad výši jejich ročního hrubého domácího produktu.

Problematika financí veřejného sektoru se týká nás všech. Všichni platí daně, ať už jednotlivci anebo celé firmy. Zároveň každý využívá státních služeb a veřejných statků jako jsou například nemocnice, školy či silnice. Všechny tyto statky musí být něčím financovány, a proto vznikl veřejný rozpočet. Tento rozpočet má za cíl udržet společnost provozuschopnou svými výdaji. Problém nastává, pakliže výdaje jsou vyšší nežli příjmy. V poslední době se mnoho států potýká s problémem zajistit dostatečný obnos financí a hospodařit dostatečně efektivně. Pakliže nemá stát dostatek příjmů na pokrytí nákladů, musí si peníze půjčit a tím vzniká dluh. Současný problém se z dlouhodobého hlediska pouze posouvá do následujících let, někdy se dokonce břemeno splácení státního dluhu přesouvá až na další generace. Dlouhodobý dluh je velikou hrozbou, jež zatěžuje ekonomiku a díky úrokům z dluhu hrozí spadnutí do dluhové pasti.

Obzvláště ke konci prvního desetiletí nového tisíciletí se situace státních dluhů celosvětově zhoršila a to v návaznosti na hypoteční krizi, jež vznikla v roce 2008 v USA. Došlo k mohutným propadům na burzách a trzích na celém světě. Během krátké doby se trhy dostaly na své několikaleté minimum. Mnohé státy řešily rizika krachu velkých bank a finančních institucí převzetím jejich závazků nebo jinými způsoby finanční pomoci. V důsledku toho se začaly značně zadlužovat, což byl obrovský problém hlavně pro státy, jež byly zadluženy již předtím. Díky dalšímu zadlužování se jejich ekonomiky začaly prudce propadat a tím se i snížily jejich příjmy z daňového systému. Pokles výkonnosti ekonomik často vedl ke snížení ratingu a tím navýšení úroků z dluhů, což vedlo k další akceleraci zadlužování. Tím se riziko bankrotu značně přeneslo z finančních institucí na samotné státy.

V posledních letech se celosvětová ekonomická situace značně zlepšila. Ekonomiky mnohých států začaly opět růst, avšak riziko dluhů je tu stále. U mnohých států byla hrozba bankrotu zažehnána, to se ovšem nedá s jistotou říci o Řecku.

V této diplomové práci se primárně zaměřuji na vývoj státního dluhu České republiky. Ačkoliv ČR patří mezi Evropskými státy k těm méně zadluženým, hospodařila od svého vzniku až na drobné výjimky se schodkovým rozpočtem. Proto je dobré shrnout, jakým způsobem se v jednotlivých letech státní dluh ČR vyvíjel. V další části je provedena komparace s dluhy Německa, Francie, Řecka a Estonska.

Německo a Francie byly vybrány jako dvě ekonomicky nejvýkonnější země platící eurem. Jsou to země, jež dlouhodobě prosazují bližší integraci v rámci Evropské unie a jež stály u zrodu eurozóny. Finanční stabilita těchto dvou států značně ovlivňuje celou stabilitu měnové unie a zároveň i stabilitu Evropské unie. V případě, že by jeden z těchto dvou států finančně zkolaboval, znamenalo by to téměř jistý konec celého projektu euro.

Estonsko bylo vybráno, jakožto stát, jež má v současnosti nejnižší dluh z EU. Řízení dluhu Estonska je jistě něco, co by si mohla spousta ostatních zemí nejen v Evropské unii vzít za vzor. To samé se ovšem nedá říci o Řecku, jež má jeden z nejvyšších dluhů v poměru k HDP jak v EU, tak i na celém světě. Finanční krize Řecka trvá již několik let a nic nenaznačuje, že by se tato situace měla v blízké budoucnosti zlepšit. V propojené ekonomice EU pak Řecko svými dluhovými problémy ohrožuje nejenom svojí ekonomiku, ale i stabilitu měnové unie a ekonomiky všech ostatních států EU.

Další téma, na které se práce zaměřuje, je plnění Maastrichtských kritérií Českou republikou. Při vstupu do EU se ČR zavázala, že přijme euro. K tomu je potřeba plnit Maastrichtská konvergenční kritéria, jejich cílem je sblížit ekonomiky v Evropě. Dále je porovnáno jak dluhová kritéria plní ostatní státy Evropské unie a jaké jsou názory na přijetí eura.

2 Cíl práce a metodika

2.1 Cíl práce

Hlavním cílem této diplomové práce je poskytnout komplexní analýzu vzniku a vývoje dluhu České republiky a jeho následné porovnání s vybranými státy Evropské unie. Hlavním sledovacím obdobím pro komparaci s vybranými státy EU je období mezi lety 2001 až 2015. Dluh České republiky je pro lepší pochopení souvislostí popsán i za období mezi lety 1993 až 2000.

Dílčími cíli práce je zjistit, jak Česká republika plní Maastrichtská finanční kritéria, jejichž plnění je nutné pro přijetí společné měny euro a následné porovnání plnění dluhových kritérií s ostatními státy Evropské Unie. Dále pak zhodnocení dluhové situace České republiky a vybraných států EU a navržení možnosti řešení státního dluhu.

2.2 Metodika

Teoretická část práce je vypracována na základě rešerše odborné literatury a souvisejících internetových zdrojů. Je zde využito deskriptivní metody a jsou zde vysvětleny pojmy týkající se státního rozpočtu, státního dluhu, způsoby měření státního dluhu a další.

V praktické části je popsán vývoj státního dluhu v České republice a ve vybraných zemích Evropské Unie. K tomu jsou využity sekundární data Českého statistického úřadu, Eurostatu a Ministerstva financí České republiky. Dluhy jsou popsány pomocí deskriptivní metody. Při práci s časovými údaji je využito metody základní charakteristiky časových řad, kdy je využito absolutních a dynamických ukazatelů. Dluhy vybraných států EU a ČR jsou porovnány pomocí komparativní metody. Důvody vzniku jednotlivých dluhů jsou analyzovány na základě odborných článků a v poslední části jsou navrženy metody pro řešení státního dluhu.

Výpočty jsou realizovány a grafy vytvořeny za využití programu Excel.

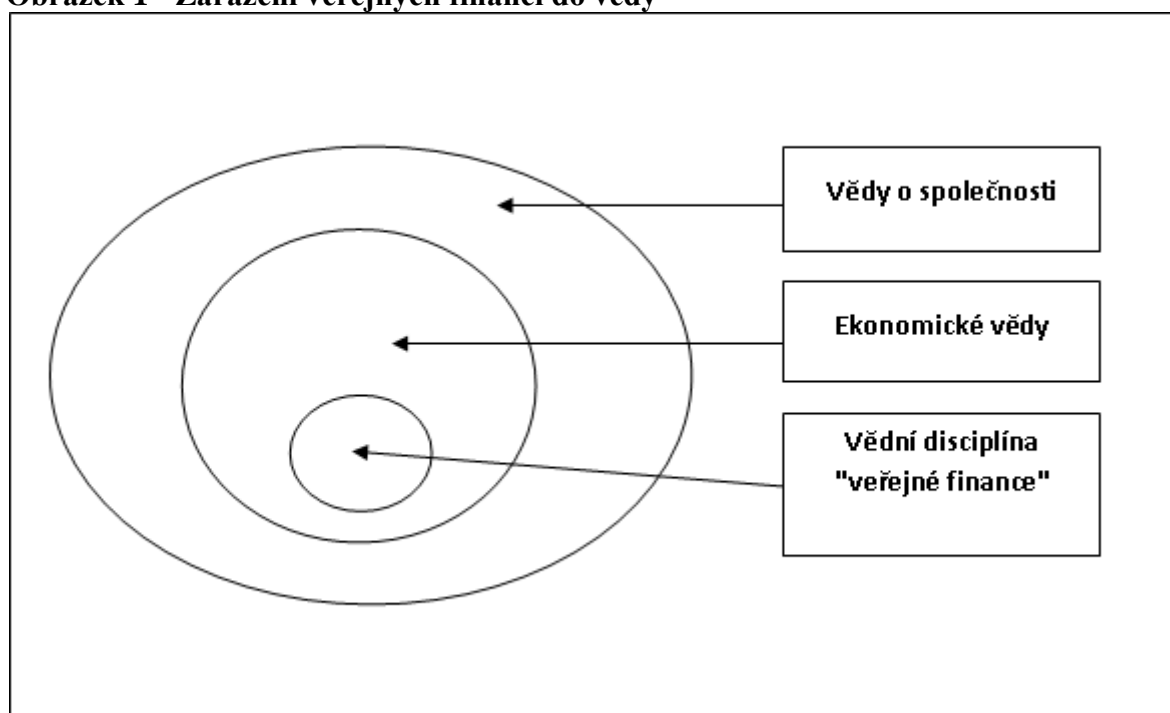
3 Teoretická východiska

Pro zabývání se státním dluhem je potřeba nejdříve pochopit, co jsou to veřejné finance a objasnit základní pojmy, jež pak budou použity v praktické části práce. K tomu slouží teoretická část práce, kde budou veřejné finance vymezeny v rámci vědy a popsány odborné termíny jako veřejný sektor, veřejný dluh, rozpočtová soustava a další.

3.1 Veřejné finance, veřejný sektor a veřejné statky

V současnosti existují zhruba tři tisíce různých vědních disciplín. Každá z nich má vymezený svůj předmět zkoumání a svoje pojmy. Každá disciplína má své místo v systému věd. Veřejné finance řeší společenský problém veřejných statků, avšak zaměřují se pouze na ekonomickou část, tedy financování veřejných statků. Veřejné finance jako vědní disciplína se tedy řadí do ekonomických věd, jež se řadí do věd společenských.

Obrázek 1 - Zařazení veřejných financí do vědy

Zdroj: Maaytová A., F. Ochrana a J. Pavel, Veřejné finance v teorii a praxi, 2015

3.1.1 Veřejný sektor

Veřejný sektor zahrnuje hodnoty, produkty a služby, jejichž účelem je uspokojení kolektivních potřeb veřejnosti. Zdůrazňovány jsou kolektivní cíle, na rozdíl od

soukromého sektoru, kde je hlavním cílem realizace zisku, jenž ve výsledku vede k uspokojování individuálních potřeb. V praxi je pak veřejný sektor reprezentován veřejnou správou. Veřejná správa je systém subjektů zahrnující instituce s centrální působností. Tedy instituce státní správy a samosprávy. (2)

V České republice jsou hlavními orgány veřejné instituce: (3)

- Hlava státu - v ČR tedy prezident
- Zákonodárny orgán - povětšinou parlament, u nás tvořen sněmovnou a senátem
- Výkonný a řídicí orgán - vláda se svými institucemi, tedy ministerstva, úřady, rady, komise
- Moc soudní - justice
- Složka obraná - armáda
- Složka ochranná - policie
- Orgány samosprávy - sem se řadí kraje, obce, městské úřady, obce s přenesenou působností

Dobré je si také položit otázku, proč vlastně veřejný sektor existuje. Hlavním důvodem je tržní selhání, mnohdy spíše tržní absence v některých oblastech ekonomiky. To znamená, že soukromý sektor některé statky a služby nenabízí anebo přímo nabízet nemůže. Zde je tedy potřeba zásahu veřejného sektoru. Veřejný a soukromý sektor vedle sebe existují ve všech tržních ekonomikách, avšak míra poskytovaných služeb a statků veřejným sektorem se v různých státech liší. Kromě ekonomických důvodů je pak také důležité neopomíjet důvody sociální, jako například ochrana společenských hodnot. Celkově je tedy možno říci, že veřejný sektor zajišťuje udržitelný sociálně-ekonomický rozvoj společnosti. (4)

3.1.2 Veřejné statky

Statek je jedním ze základních pojmů ekonomiky a myslí se jím prostředek k uspokojení lidských potřeb. Statky je možné dělit na volné a ekonomické. Volné, tedy dostupné všem (například vzduch), mají nulovou tržní cenu. Ekonomické statky jsou vzácné a jsou předmětem koupě a prodeje. Ekonomické statky je možno dále dělit na statky tržní, polotržní a netržní statky. Čistě tržní statky se obchodují na trhu, cena je sjednaná bez intervencí státu a odpovídá tedy střetu poptávky s nabídkou. Polotržní statky

také procházejí trhem, ale jejich cena je nějakým způsobem ovlivněna státem. Například stanovením minimální nebo maximální ceny, dotacemi, subvencemi, či nepřímými daněmi. Netržními (veřejnými) statky jsou pak statky, jež nejsou obchodovány na trhu a jsou poskytovány čistě státem. Stát pak může stanovovat cenu administrativně nebo ve formě uživatelských poplatků. (5)

Dále se dá u statků určit vyloučitelnost a nevyloučitelnost ze spotřeby. Spotřeba soukromých statků je vyloučitelná, například zakoupením auta vyloučíme ostatní spotřebitele z jeho spotřeby. Nevyloučitelný statek, je pak statek, kde jeho spotřebováváním nevyloučíme ostatní od jeho užívání, tedy například pouliční osvětlení. Názorně to vysvětluje následující tabulka (5)

Tabulka 1 - Typy statků

Statek	Vyloučitelný	Nevyloučitelný
Tržní	Soukromé statky Auto, televize	Smíšené statky ryby v moři, uhlí
Netržní	Klubové statky Golfové hřiště, kino	Veřejné statky Bezpečnost, pouliční osvětlení

Zdroj: Pospíšil R., Veřejná ekonomika: současnost a perspektiva, 2013

Důležitým faktorem veřejných statků je nedělitelnost kvality. To znamená, že statek je poskytován všem spotřebitelům a úroveň spotřeby jednoho uživatele se nesnižuje spotřebou dalších uživatelů. Příkladem může být veřejné osvětlení nebo policie, jež chrání všechny občany bez ohledu na jejich počet. Veřejné statky jsou financovány z veřejných peněz. (5)

Dále je dobré zmínit pojem tzv. "černého pasažera". Tím se myslí člověk, jenž veřejné statky spotřebovává, ale žádným způsobem nepřispívá na jejich uhrazení. S tímto problémem se potýkají převážně vyspělé a sociálně silné ekonomiky. (5)

3.2 Veřejný a státní dluh

3.2.1 Veřejný dluh

Dluh, který vláda vytvoří, zůstává i po jejím volebním období. V konečném důsledku nese tedy dluhové břemeno daná vláda, ale stát nebo přesněji veřejnost. Proto

by bylo možné označit státní dluh za dluh veřejný, kdy veřejný dluh je pohledávka vůči daňové povinnosti obyvatelstva. Avšak v odborné terminologii se termíny dluh veřejný a dluh státní rozlišují. Státní dluh je termín, jímž se označuje dluh centrální banky. Veřejným dluhem se pak myslí dluh všech prvků tvořících soustavu veřejných financí. Veřejný dluh tedy tvoří kromě celkového zadlužení vlády také dluhy jednotlivých krajů, obcí a zároveň mimorozpočtové fondy a zdravotní pojišťovny. Jedná se tedy o dluh všech daňových poplatníků daného státu. Z této definice je patrné, že veřejný dluh bude vždy vyšší než dluh státní. Státní dluh však tvoří naprostou většinou veřejného dluhu. (11)

Struktura veřejného dluhu

Pakliže je dluh vůči vnitřním subjektům, jedná se o vnitřní (domácí) dluh a v případě dluhu vůči zahraničním subjektům se jedná o vnější (zahraniční) dluh. Zároveň se někdy rozlišuje veřejný dluh hrubý a čistý. Hrubým se myslí veřejný dluh bez pohledávek samotného státu, tedy dluhů vůči státu. Čistý veřejný dluh je pak veřejný dluh, z něhož jsou pohledávky státu odečteny. Vzhledem k problematice oceňování pohledávek států mezi sebou je výpočet čistého veřejného dluhu značně komplikovaný a ve většině statistik se uvádí v jeho hrubé podobě. Dále můžeme dluh dělit na krátkodobý se splatností do jednoho roku, střednědobý se splatností do 10 let a dlouhodobý se splatností delší než 10 let. (9)

Faktory ovlivňující veřejný dluh

Na veřejný dluh má vliv mnoho faktorů. Mezi hlavní patří ekonomická situace dané země, ale v dnešní globální politice také ekonomická situace celého regionu. Dále demografický vývoj populace, nastavení sociální ekonomiky a samozřejmě jelikož státní dluh je součástí veřejného dluhu tak také rozhodování vlád. Obzvláště pak před volbami mohou vládnoucí strany populisticky navyšovat sociální výdaje či snižovat daně aby dostali více hlasů a tím dále zvyšovat zadlužení. Proto je důležité, aby země měla jasně a pevně stanovená fiskálních pravidla, jež zabraňují nezodpovědnému hospodaření. Dále může veřejný dluh narůstat z úroků ze stávajícího dluhu. (4)

3.2.2 Státní dluh

Státní dluh je definován jako souhrn všech závazků státu, jež vznikly ze zahraničních půjček, úvěrů od bank a z vydaných státních dluhopisů a dalších státních cenných papírů. Jedná se tedy pouze o dluh centrální vlády a nezahrnuje další prvky tvořící veřejné finance. Největší vliv na formování dluhu má hospodaření vlády a státní rozpočet, jež bude popsán v následující kapitole. (11)

Struktura státního dluhu

Státní dluh můžeme dělit v závislosti na tom, komu stát dluží na dluh domácí a dluh zahraniční. Domácí dluh je tvořen státními pokladničními poukázkami, státními dluhopisy a ostatními zdroji. Zahraniční dluh je tvořen zahraničními emisemi dluhopisů, přijatými úvěry od Evropské investiční banky, úvěry od dalších mezinárodních institucí a směnkami k úhradě členství v Evropské bance pro obnovu a rozvoj a Mezinárodní bance pro obnovu a rozvoj. Obchodovatelnou částí státního dluhu jsou státní pokladniční poukázky, středně a dlouhodobé státní dluhopisy a další zdroje krytí dluhu. Neobchodovatelný dluh je tvořen především úvěry od Evropské investiční banky. Od roku 2011 pak také státní spořicí dluhopisy, jež jsou nabízeny drobným investorům. Dále můžeme dluh dělit na krátkodobý se splatností do jednoho roku, střednědobý se splatností do 5 let a dlouhodobý se splatností delší než 5 let. (16)

3.3 Státní rozpočet

Státní rozpočet je plán finančního hospodaření státu. Úkolem rozpočtu je zajistit financování veřejných statků a to jak z hlediska plateb za statky, tak také z hlediska výběru prostředků na dané platby. Jedná se o jeden ze základních nástrojů hospodářské politiky. Umožňuje přerozdělování prostředků občanů za účelem zajištění ekonomicko-sociálních funkcí státu. Státní rozpočet tvoří hlavní část systému veřejných financí, který dále zahrnuje územní samosprávy, zdravotní pojišťovny, státní fondy a další státní organizace.

3.3.1 Hlavní funkce státního rozpočtu

Ačkoliv stát má mnoho daňových a výdajových opatření jimiž ovlivňuje ekonomiku, dají se vymezit tři hlavní funkce, jež jsou při státních zásazích a opatřeních sledovány:

Alokační funkce

Touto funkcí zajišťuje stát pro své občany statky. Je založena na zásadě maximální efektivnosti rozdělování prostředků státního rozpočtu pro zajištění veřejných statků v případech, kde běžný trh selhává. (6)

Distribuční funkce

Distribuční funkce přímo souvisí se sociálním zabezpečením státu. Tato funkce řeší otázku, jak spravedlivě rozdělit finanční zdroje ve společnosti. Je to jedna z nejsložitějších funkcí, jelikož jsou různé názory na to, jaké rozdělování statků je spravedlivé. V současnosti se zdůrazňuje primárně prevence chudoby a solidarita bohatých občanů s chudšími. (6) Například v české republice existuje solidární daň ve výši 7 % pro lidi, jež mají příjem vyšší než 106 444 Kč měsíčně. (7)

Stabilizační funkce

Jedním z cílů státu je dosahování stabilního ekonomického růstu. Tedy dosahování vysoké zaměstnanosti, cenové stability, vyrovnané platební bilance a mírnění cyklických výkyvů ekonomiky. Pro dosažení těchto cílů slouží stabilizační funkce, která je založena na aktivním zasahování státu do fungování hospodářského mechanismu. (6)

Zároveň se státní rozpočet řídí třemi základními principy a to principem nenávratnosti, principem nedobrovolnosti a principem neekvivalence. Nenávratností se myslí, že když občan zaplatí daně, nevzniká mu nárok na její proplacení nebo vrácení. Neekvivalencí se myslí, že výše odvedené daně nesouvisí s výší čerpání veřejných statků, tedy není zde rovnost - ekvivalence. Nedobrovolností se pak myslí, že pakliže v době placení daně není možné určit na co budou peníze využity, musí být platby stanoveny legislativně a jedinec je musí platit bez ohledů na jeho vůli. (8)

3.3.2 Rozpočtový proces v ČR

Rozpočet se začíná mnohdy sestavovat i více než půl roku před obdobím, na který je sestavován. Při sestavování návrhu se využívá mnoho postupů pro docílení realističnosti. Většinou se bere v potaz vývoj příjmů a výdajů z minulých období a zároveň vývoj příjmů a výdajů za současné období až do doby začátku sestavování rozpočtu. K tomu je potřeba vzít v potaz vývoj inflace, případné změny daní a očekávané změny ve spotřebitelském chování. Dále je také dobré přihlédnout ke globální ekonomické situaci a hospodářskému cyklu. (9)

V České republice sestavuje rozpočet Ministerstvo financí, jež vychází z podkladů úředních orgánů, ministerstev a požadavků krajů a obcí. Každý rozpočet je doprovázen důvodovou zprávou k návrhu rozpočtu. Zvláštní pozornost se věnuje objemu a struktuře příjmů a výdajů a případnému nakládání se saldem nebo deficitem rozpočtu. Nejdříve se rozpočet projednává ve vládě a poté předkládá ke schválení Poslanecké sněmovně. V případě neschválení rozpočtu se rozpočet vrací k přepracování, to může značně protáhnout schvalovací proces. Neschválí-li se rozpočet do začátku rozpočtového období, postupuje se podle rozpočtového provizoria. (9)

Realizací rozpočtu je pak výběr příjmů a přerozdělování zdrojů pro zajištění veřejných potřeb a statků. Za plnění rozpočtu jako finančního plánu je zodpovědné Ministerstvo financí. Kontrola probíhá jak v průběhu rozpočtového období, tak i po skončení rozpočtového období. Zprávu o případných problémech plnění nebo změnách musí ministerstvo podávat Poslanecké sněmovně. Případné změny musí být schváleny sněmovnou, ale v určitých případech může sněmovna zmocnit vládu k částečným úpravám rozpočtu. (9)

3.3.3 Rozpočtové zásady

Rozpočtové zásady jsou požadavky na konstrukci státního rozpočtu, jimiž se musí celý proces konstrukce rozpočtu řídit. Rozpočet by měl být zkonstruovaný tak, aby byl průhledný a snadno kontrolovatelný.

Zásada úplnosti - znamená, že musí být zaznamenány veškeré příjmy a výdaje vlády a institucí a to v úplných částkách, aby bylo jednoduché získat přehled, na co jsou výdaje vynakládány a v jakém objemu. (5)

Zásada jednotnosti - tato zásada znamená, že smí být pouze jeden státní (centrální) rozpočet, v němž jsou zahrnuty všechny příjmy a výdaje státu. Samozřejmě se centrální rozpočet pro jednotlivé účely dále dělí na kapitoly a podkapitoly, ale účelem jednotnosti je zamezit vydělování fondů mimo státní rozpočet nebo přímo vytváření více rozpočtů. Tato zásada má zajistit průhlednost státních financí a jednoduchou kontrolu. (5)

Zásada reálnosti - tato zásada je poměrně složitá, ale o to více důležitá. Její podstatou je vycházet z realistických odhadů očekávaných výdajů a hlavně příjmů státního rozpočtu. Vychází ze značných teoretických znalostí a empirických schopností předvídat vývoj hospodářské situace. Součástí této zásady je také zákaz přesunů výdajů mezi jednotlivými účely, jelikož by to ztížilo dosažení reálnosti a zvýšilo nepřehlednost rozpočtu. (5)

Zásada každoročního sestavování a schvalování rozpočtu - tato zásada vychází ze zkušeností s víceletými rozpočty, jež se neosvědčily. Rozpočet musí být sestavován a schvalován každoročně, kdy se ve většině případů kryje s rokem kalendářním. Zároveň je důležité, aby schvalování rozpočtu proběhlo před začátkem období, na který je stanovován. Pakliže nedojde k časnému schválení, může se vláda uchýlit k dočasnému provizornímu rozpočtu, zde je zvykem že se výdaje nějakým způsobem omezí, například na 90 % rozpočtu roku předešlého. (5)

Zásada časové omezenosti čerpání rozpočtových prostředků - tato zásada stanovuje, že prostředky mohou být využity jen v daném rozpočtovém období a nesmí se převádět do období dalšího. Pakliže by bylo možné převádět prostředky mezi jednotlivými obdobími, mohlo by docházet k úmyslnému zkreslování hospodářského výsledku po sobě jdoucích období. Tato zásada má jednu velikou nevýhodu a to, že na konci roku musí být prostředky, které dané instituce nevyužily, navráceny do rezerv. To má často za následek, že instituce v prosinci zbytečně přehnaně čerpají zbylé prostředky až do rozpočtové výše. (5)

Zásada vyrovnanosti - státní rozpočet by měl být vyrovnaný, tedy příjmy by se měly rovnat výdajům. Tato zásada je jedna z nejčastěji porušovaných, což má za následek vznik státního dluhu. (5)

Zásada přehlednosti a zveřejnění - státní rozpočet je značně rozsáhlý. Pro jednoduchou kontrolu a orientaci v příjmech a výdajích je nutné, aby jednotlivé výdaje byly děleny do pevně stanovených kapitol, skupin, oddílů, pododdílů, paragrafů a položek. Rozpočet zároveň musí být zveřejněn. Obzvláště v tržně plánovaných ekonomikách nebo za nepříznivých hospodářských výsledků může mít vláda tendenci činit rozpočet nepřehledný, popřípadě přímo hospodařit tajně. Účelem této zásady je takovými praktikám zabránit. (5)

3.3.4 Příjmy státního rozpočtu

Jak už bylo zmíněno mezi základními principy, veškeré příjmy do centralizovaného peněžního fondu jsou nevratné. Stát získává peníze do svého rozpočtu primárně výběrem daní, poplatků a cel. Tedy odebráním části důchodu fyzických a právnických osob. Dále může mít stát příjem z úroků z půjček poskytnutých jiným státům, z evropských fondů a emisí státních dluhopisů.

Příjmy se dají dělit podle mnoha kritérií, ale za hlavní dělení se považuje dělení na daně, odvody, poplatky, cla, evropské fondy a příjmy z privatizace.

Daně

Daň je povinná platba osob do státního rozpočtu v pevně stanovené výši. Základním dělením daní je dělení na daně přímé a nepřímé. Přímá daň je přímo závislá na výši majetku nebo příjmu poplatníka. Dělí se na daně majetkové plynoucí z vlastnictví majetku a daně důchodové vyměřované z příjmu dané osoby. Nepřímé daně jsou daně zahrnuté v ceně zboží a služeb. Při zakoupení zboží zaplatí zákazník (poplatník) daň firmě (plátcí) a ta jí odvede státu. Nepřímé daně je možné pak dále dělit na všeobecné daně, kam spadá daň z přidané hodnoty, a daně spotřební. Spotřební daně jsou většinou uvalovány na statky a zboží, jejichž spotřebu chce stát omezit. Jedná se například o tabákové výrobky. (5)

Tabulka 2 - Daňový systém ČR

Přímé daně	Daně z příjmu	fyzických osob
		právnických osob
	Majetkové daně	z nemovitostí
		z převodu nemovitosti
		dědická
		darovací
Nepřímé daně	Všeobecné daně	daň z přidané hodnoty
		Spotřební daně
	z piva	
	z vína	
	z lihu	
z minerálních olejů		

Zdroj: Pospíšil R., Veřejná ekonomika: současnost a perspektiva, 2013

Odvody

Odvody jsou povinné platby právnických osob, jež jsou ve vlastnictví, popřípadě v částečném vlastnictví státu.

Poplatky

Jsou různé platby, jež jsou osoby povinné hradit za úkony státních orgánů. Jejich podstatou není ani tak zajistit finanční příjem státu, jako snížit zatěžování státního aparátu zbytečnými žádostmi. Zvláštním typem poplatků jsou municipální poplatky. Jedná se o poplatky místní správě, například za využívání veřejného prostranství, jako je parkování, chov psů atd. Tyto poplatky jsou součástí příjmu obcí. (5)

Cla

Clo je poplatek, který vybírá celní správa do státního rozpočtu za zboží při překročení hranice. Dnešní cla jsou následovníkem mýt, tedy poplatků za využívání cest za feudálních dob. Hlavním úkolem cla je ztížit prodejnost zboží ze zahraničí na tuzemském trhu. Účelem je chránit domácí producenty, avšak z dlouhodobého hlediska mohou celní opatření vést k růstu výrobních nákladů. Dále může clo sloužit jako nástroj regulace domácí spotřeby. (5)

Evropské fondy

Od roku 2004 kdy se Česká republika stala členem EU, má nárok na čerpání Evropských fondů. Evropské fondy jsou určeny k financování politik EU, k podpoře hospodářského růstu, snížení rozdílů mezi vyspělými a zaostalými regiony, ať už na úrovni státní, tedy například podpora venkova, tak i na úrovni mezistátní, tedy podpora ekonomicky slabých států převážně ve východní Evropě. Dále existuje celá řada Evropských fondů na podporu vzdělávání. (5)

Příjmy z privatizace

Privatizace je převod veřejného majetku do soukromého vlastnictví. Hlavní příjmy České republiky z privatizace byly v 90. letech, v současnosti se jedná spíše o nepodstatné částky. Ze samotné podstaty privatizace bývají příjmy z ní nestabilní a nárazové.

3.3.5 Výdaje státního rozpočtu

Státní rozpočet je významným nástrojem pro ovlivňování ekonomiky daného státu. Výdaje státu se dají primárně dělit do dvou kategorií.

Nákup zboží a služeb - jedná se například o výdaje na školství, bezpečnost, zdravotnictví, státní správu a další. Jedná se přibližně o 30 % státního rozpočtu. (5)

Transferové platby - za transfer se označuje výdaj státního rozpočtu, za nějž stát nezískává žádné zboží nebo službu. Jedná se například o výplaty starobních důchodů, různé typy státních podpor, příspěvky na bydlení a další. Transferové platby slouží primárně k naplňování sociální funkce státu. Tvoří přibližně 60 % státního rozpočtu. (5)

3.3.6 Fiskální nerovnováha

Pakliže se rozpočtové příjmy a výdaje nerovnaj, dochází k fiskální nerovnováze. Případy, kdy by rozpočet byl v rovnováze, jsou velmi vzácné. I v případě, kdy je rozpočet schválený jako vyrovnaný, je skutečně vyrovnaný pouze na samotném začátku rozpočtového období. Po zbytek roku jsou příjmy a výdaje v nerovnováze v závislosti na období. Příjmy bývají větší v období, kdy se platí významné daně, například na konci

každého měsíce a čtvrtletí, kdy se platí DPH, nebo na konci března kdy se platí daň z příjmu. Naopak po zbytek rozpočtového období většinou převažují výdaje. (10)

Ani na konci rozpočtového období se prakticky nestává, že by byl rozpočet na korunu vyrovnaný. V lepším případě byly v daném období příjmy vyšší než výdaje. Potom se jedná o přebytkový rozpočet. Toho by mělo být optimálně dosahováno v době hospodářského růstu. V horším případě převažují výdaje nad příjmy. V tom případě se jedná o schodkový rozpočet. Schodek (deficit) nemusí být problém v krátkodobém období, ale může se stát velmi problematickým v dlouhodobém období. Dlouhodobá rozpočtová nerovnováha vede ke vzniku veřejného dluhu. To vede k omezení investic a vyvolává inflační tlaky na ekonomiku. (10)

Celkový schodek je součet primárního deficitu a úroků z veřejného dluhu. Díky tomuto rozkladu je možné hodnotit hospodaření jednotlivých vlád, jelikož daná vláda "způsobuje" primární deficit, zatímco úroky "dědí" od předchozích vlád. Je ale nutné vzít v potaz, že toto rozdělení nemusí být vždy přesné, jelikož předchozí vláda mohla ustanovit mandatorní nebo investiční výdaje, jež musí následující vláda uhradit. (10)

Fiskální deficit je možno z krátkodobého hlediska dělit podle objektivních a subjektivních příčin na:

Aktivní (strukturální) deficit - je záměrně stanovený vládou za účelem řešit problémy hospodářství pomocí nástrojů fiskální expanze, často se jedná o náročné dlouhodobé investice. Například páteří infrastruktura, jež má sloužit po generaci, a proto se neřeší daňovým zatížením současné generace. Může ale jít i o čistě populistické rozhodnutí (například masivní zvýšení sociálních výdajů), jichž se některé vlády dopouští před volbami. (10)

Pasivní (cyklický) deficit - vzniká nezávisle na rozhodnutí vlády díky vlivu vnějších faktorů jako jsou přírodní katastrofy, hospodářský cyklus nebo zvýšení úroků z veřejného dluhu. Typickým příkladem je hypoteční krize. Dále může jít o snížení výkonnosti sousedních ekonomik, s nimiž je národní ekonomika provázaná. Vzhledem k velikosti exportu České republiky do Německa, je vývoj České ekonomiky značně závislý na Německé. (10)

3.3.7 Důsledky rozpočtového deficitu

Důsledky deficitního rozpočtu je možno dělit na rozpočtové, někdy označované jako finanční důsledky a na důsledky fiskální, někdy označované jako makroekonomické.

Finanční důsledky rozpočtového deficitu

Finanční důsledky rozpočtového deficitu jsou v krátkodobém období pozitivní, ale v dlouhodobém období se stávají negativními. V krátkém období umožňuje deficit uvolnit vazby výdajů na objem daní. To je výhodné působí-li v daném období silné exogenní faktory, kdy deficit může vyhladit způsobenou šokovou změnu v ekonomice. Například při živelné pohromě, kdy dojde k jednorázovým vysokým výdajům, nemusí při využití deficitu docházet ke krácení státních výdajů a omezení veřejného sektoru v potřebných funkcích.

Dále se vyplatí zadlužit se v případě vysoké efektivity veřejných investic, kdy míra výnosu z investice je vyšší než úroková míra dluhu. Pokud by tyto výdaje měly být kryty z běžných rozpočtových příjmů, nemuselo by je být možné uskutečnit.

Jak již bylo zmíněno, finanční důsledky jsou v krátkodobém horizontu pozitivní, ale vzniklý deficit musí být co nejdříve uhrazen. Pakliže není uhrazen v daném období, dochází ke zvyšování úrokové zátěže a zvyšování rozpočtových výdajů na další období.

Makroekonomické důsledky rozpočtového deficitu

U dlouhodobých důsledků na rozpočtový deficit existuje více názorů, základní tři teoretické názory jsou: (11)

<i>Neoklasický</i>	hodnotí makroekonomické důsledky deficitu negativně a deficit tedy odmítá
<i>Keynesiánský</i>	hodnotí makroekonomické důsledky deficitu pozitivně a v určitých případech ho podporuje
<i>Neoricardiánský</i>	popírá makroekonomické důsledky deficitu, a proto se k němu staví neutrálně

Neoklasický pohled a keynesiánský pohled na deficit se shodují v tom, že existují vážné makroekonomické důsledky. Dle těchto teorií, zvýšení deficitu rozpočtu vede ke snížení národních úspor. Pokles národních úspor v uzavřené ekonomice vede ke snížení kapitálu. Rovnováhy mezi investicemi a úsporami je pak dosaženo růstem reálné úrokové míry. Rovnováhy je však dosaženo při menším objemu investic a tedy poklesu produktivního kapitálu pro budoucí období. (11)

V otevřené ekonomice pokles národních úspor nemusí nutně vést k růstu úrokové míry ani k poklesu investic, protože zde existují zahraniční úvěry. Není zde tedy přímý vztah mezi deficitem a úrokovou mírou. Úroková míra zde reaguje na světovou úrokovou míru. Stále tedy dochází k disproporcii mezi národními úsporami a zamýšlenými investicemi, avšak k vyrovnání nedojde růstem úrokové míry, ale zahraničními úvěry. V otevřené ekonomice tedy rozpočtový deficit způsobuje zhoršení investiční pozice země. (11)

Ricardiánský pohled na deficit se od neoklasického a keynesiánského pohledu značně liší. Vychází z předpokladu, že rozpočtový deficit vyvolá zvýšení budoucích daní. Čistá současná hodnota budoucích daní, se pak rovná současnému deficitu. Vláda tedy nic neušetří, buď budou deficitní výdaje vlády uhrazeny daněmi současnými, nebo budoucími. (11)

Soukromé úspory se odvíjí od výše současných daní. Státní deficit způsobený nižšími současnými daněmi sice způsobí pokles národních úspor, ale ty jsou vyrovnány růstem úspor soukromých. V uzavřené ekonomice tedy nebude dle této teorie žádný vliv na úrokovou míru ani investice. V otevřené ekonomice rozpočtový deficit neovlivňuje platební bilanci, jelikož nejsou potřeba zahraniční úvěry. (11)

3.4 Metodika stanovení velikosti deficitu

Pro evidenci, kontrolu a vyjádření státního deficitu je potřeba existence metodologie finanční statistiky. Existují dva základní způsoby vykazování státního dluhu a deficitu. Jedním způsobem je metodika Mezinárodního měnového fondu GFS 1986, která byla později aktualizována na GFS 2001. Druhým způsobem je metodika ESA 95. (12)

Metodika ESA 95

Metodika ESA 95 byla vytvořena statistickým úřadem Evropské komise (Eurostatem). Je relevantní pro výpočet maastrichtských konvergenčních kritérií a všeobecně se využívá v rámci orgánů Evropské unie. Za její výpočet je zodpovědný statistický úřad daného státu. Pracuje na aktuálním principu, to znamená, že operace jsou zachyceny v momentě, kdy se vytváří nebo zaniká ekonomická hodnota. Dále zachycuje změnu závazků, bez ohledu na to kdy budou peněžně uhrazeny, či jestli s peněžními výdaji či příjmy souvisí. Proto zde není přímá vazba na příjmy a výdaje a tudíž ani na výsledek hospodaření v rozpočtových dokumentech. Celkově je tato metodika srovnatelná s podvojným účetnictvím. Díky její náročnosti na výpočet a vstupní data je většinou dostupná až s 18 měsíčním zpožděním. Právě díky tomuto zpoždění se pro běžné účely vlády využívá metodiky GFS, jelikož má-li vláda reagovat na aktuální situaci pružně, musí mít přehled o státních příjmech a výdajích v reálném čase. (12)

Metodika GFS 1986/2001

Metodika GFS 1986 (Government Finance Statistic) byla vytvořena Mezinárodním měnovým fondem a za její vykazování je zodpovědné Ministerstvo financí. Funguje na bázi cashflow, tedy příjmová či výdajová operace je zaznamenána v momentě, kdy je realizována. Je bližší národní metodice sledování příjmů a výdajů a je používána v rozpočtových dokumentech a při sestavování predikcí. Díky jednoduchosti a nenáročnosti na zdrojová data je dostupná relativně brzo po skončení sledovaného období. To umožňuje vytvářet včasné fiskální predikce a poskytnout data vládě pro další fiskální rozhodnutí. Aktualizovaná verze GFS 2001 je postupně implementovaná členskými státy EU od roku 2002 a svojí podstatou se blíží ESA 95. (12)

3.5 Způsoby řešení rozpočtového schodku

Je několik způsobů jak může být rozpočtový schodek řešen:

Krácení výdajů - může se jednat o snižování specifických výdajů, jež nejsou v daný moment prioritní anebo o indexový přístup, kdy se snižují všechny výdaje o určitá procenta. (10)

Zvýšení daní - ve většině případů dochází ke zvyšování přímých daní. Jedním z hlavních problémů u zvyšování daní je politický cyklus. Téměř každoroční volby do různých úrovní vlády, neumožňují politikům zvýšit daně ze strachu ze ztráty voličů. (10)

Prodej státního majetku - v České Republice docházelo v 90. letech k významným privatizacím. Jejich účelem ale nebylo snižování rozpočtového deficitu, nýbrž přerod socialistické ekonomiky do ekonomiky kapitalistické. Prodej státního majetku je naprosto nevhodný nástroj pro řešení dluhu, jelikož vynucený prodej často neumožňuje dosáhnout nejvýhodnějších podmínek. Zároveň se často jedná o krátkodobé a jednorázové řešení. Mnohdy by ponechání daného majetku přineslo státu v dlouhodobém horizontu více prostředků, než jeho prodej. (10)

Emisní financování - je případem krytí rozpočtového deficitu centrální bankou, jež buď přímo poskytne státu úvěr, nebo nakoupí státní dluhopisy. To vede k růstu monetární báze, což má makroekonomické důsledky. U nás je tento typ financování zakázaný zákonem. (10)

Dluhové financování - jedná se o prodej státních cenných papírů, tedy státních dluhopisů a státních pokladničních poukázek. Můžou je nakupovat domácí i zahraniční investoři. Tímto dochází k přerodu rozpočtového deficitu do státního dluhu. Doprovodným negativním jevem je, že nákup dluhopisů domácími investory omezuje jejich investice a tím se snižuje agregátní poptávka. (10)

3.6 Úvěrový rating

Úvěrový rating vyjadřuje bonitu dlužníků. Tedy pravděpodobnost, že dlužník bude schopný a zároveň ochotný splácet své závazky. Má hlavní vliv při rozhodování bank a dalších finančních organizací zdali danému subjektu půjčí peníze. Zároveň ovlivňuje podmínky případné půjčky, jako je úroková sazba, lhůty pro splácení, pojištění schopnosti splácet a další. Rating udělují specializované ratingové agentury na základě komplexních kritérií. Běžně se pro Rating používají písmena A až D, A představuje nejlepší rating a D nejhorší. Většina společností však používá podrobnější stupnici. V případě státních ratingů v současnosti existují tři hlavní společnosti a to *Poor's Publishing Company*, *Standard Statistics Company* a *Fitch Publishing Company*. (13)

Tabulka 3 - Úvěrový rating

Moody's	S&P	Fitch	Hodnocení	Stupeň
Aaa	AAA	AAA	Nejvyšší kvalita	Investiční stupně
Aa1	AA+	AA+	Velmi kvalitní	
Aa2	AA	AA		
Aa3	AA-	AA-		
A1	A+	A+	Střední kvalita - vyšší	
A2	A	A		
A3	A-	A-		
Baa1	BBB+	BBB+	Střední kvalita - nižší	
Baa2	BBB	BBB		
Baa3	BBB-	BBB-		
Ba1	BB+	BB+	Spekulativní	Spekulativní stupně
Ba2	BB	BB		
Ba3	BB-	BB-		
B1	B+	B+	Vysoce spekulativní	
B2	B	B		
B3	B-	B-		
Caa1	CCC+	CCC+	Značná rizika	
Caa2	CCC	CCC	Extremně spekulativní	
Caa3	CCC-	CCC-	S velmi nízkou perspektivou	
Ca	CC	CC		
C	C	C		
	CI	D		
	D		Velmi vysoká pravděpodobnost úpadku	

Zdroj: FXstreet.cz

Při hodnocení subjektů je nutné vzít v potaz jak vnitřní tak vnější faktory. V případě států je vnitřním faktorem například hospodaření vlády, zatímco vnějšími

například globální ekonomická situace. Hodnocené faktory se dělí na kvantifikovatelné a kvalitativní. Kvantitativní faktory, jsou jednoduše měřitelné a vyčíslitelné faktory. Patří sem například míra zadlužení, struktura příjmů a výdajů, míra inflace, míra nezaměstnanosti atd. Oproti tomu kvalitativní faktory je velmi obtížné objektivně měřit. Patří sem například rozpočtová kázeň, vztahy s okolními státy, politická stabilita a další.

(2)

Rating se dělí na rating jednotlivých emisí a rating emitentů. V případě ratingu jednotlivých emisí, agentury hodnotí jaká je pravděpodobnost splacení dané emise a to v určeném čase. Pakliže emitent vydává více emisí naráz s různými podmínkami, může se stát, že každá emise bude mít jiný rating. Rating emitenta je často odvozen od jednotlivých emisí, daného emitenta s přihlédnutím k dalším faktům, jež při hodnocení jednotlivých emisí nebyly zahrnuty. Jedná se tedy o celkové shrnutí schopnosti dostát svým závazkům. Rating emitenta se většinou používá pro stanovení výše úrokové sazby při konkrétních emisích.

(2)

Díky krizi se tři hlavní ratingové agentury dostaly pod silnou kritiku. Všeobecně je kritizováno, že rating je placená služba, kterou si platí subjekty samy, což může na agentury vyvolávat tlak, aby subjekty hodnotily lépe. Agentura Standard & Poor's dostala pokutu 1,38 miliard dolarů za přispění k hypoteční krizi, díky nadhodnocování špatných hypoték. Dále pak v roce 2011 na základě dosažení úvěrového limitu USA, snížily rating USA z AAA na AA+. Šlo o první snížení ratingu USA po 70 letech a mnozí to viděli jako bezpředmětné, vzhledem k tomu, že ani při finanční krizi v roce 2007, nebyl rating USA snížen. Zároveň byly všechny tři agentury kritizovány Evropskou Unií za přehnané snížení ratingu některých zemí eurozóny, což vedlo k růstu úroků a k akceleraci dluhových problémů států jako Řecko.

(14)(15)

3.7 Řízení státního dluhu ČR

Hlavním cílem Ministerstva financí při řízení státního dluhu je zajištění výpůjčních potřeb vlády a to za nejlepších možných dlouhodobých podmínek. Nejlepšími podmínkami se myslí dosažení co nejnižších nákladů spojených s řízením dluhu, nejnižší úrokové míry emisí a nejnižšího rizika. Pro přenesení těchto obecných cílů do praxe jsou formulovány kvantitativní kritéria dluhové strategie.

První kritéria byla formulována v roce 2000 v návaznosti na změnu emisní strategie. Cílem bylo snížení míry státních pokladničních poukázek, jež v té době představovaly 60 % obchodovatelného dluhu. Cílem bylo snížit je na jednu třetinu dluhu. Tedy směřování struktury dluhu k poměru 2:1 mezi střednědobými a dlouhodobými dluhopisy vůči státním pokladničním poukázkám. Dalším cílem bylo snižování podílu neobchodovatelného státního dluhu, jež tvořil 9 % z celkového dluhu. (15)

V roce 2002 došlo v návaznosti na využívání derivátových operací k rozhodnutí zveřejňovat cílové pásmo pro modifikovanou duraci dluhového portfolia na každý následující rok. První pásmo bylo vyhlášeno v rozpětí 3 až 4 roky. Cílem tohoto rozhodnutí bylo zvýšit transparentnost a zodpovědnost řízení státního dluhu. (15)

3.7.1 Organizační zajištění

Řízení státního dluhu České republiky vzniklo v roce 1990, kdy spadal do pravomoci Oddělení Státních cenných papírů. Toto oddělení řídilo dluh až do října roku 2003, kdy rozhodnutím Ministerstva financí vzniklo Samostatné oddělení Řízení státního dluhu. Po auditu v listopadu 2005 pak v rámci zlepšení efektivity a racionalizace správy státního dluhu vznikl Odbor řízení státního dluhu a finančního majetku. (16) Pod tento odbor pak spadají čtyři oddělení:

Oddělení 2001 - Financování státu a řízení likvidity - tvoří koncepci emisní činnosti a programu financování vládních výpůjčních služeb v krátkodobém a střednědobém období. Spolupodílí se na implementaci směrnic EU. (16)

Oddělení 2002 - Řízení rizik a strategie portfolia - tvoří strategii financování a řízení krátkodobého a střednědobého výhledu, vytváří investiční strategii zvláštního účtu pro důchodovou reformu a dalších svěřených portfolií. (16)

Oddělení 2003 - Správy a vypořádání finančních operací - stanovuje rozvojové směry platebního systému státního dluhu, pokladní likvidity, podílí se na vytváření zpráv o vývoji nákladů a zajišťuje evidenci dluhopisů. (16)

Oddělení 2004 - Správy peněžních prostředků státní pokladny a klientská podpora - zpracovává ekonomické rozборы, jež jsou poté předkládány vedení ministerstva a dalším vládním útvarům. Tvoří návrhy úprav právních předpisů. (16)

3.7.2 Nástroje řízení dluhu v ČR

V České Republice se používají následující nástroje pro řízení státního dluhu:

Státní pokladniční poukázky - Jedná se o krátkodobé dluhopisy se splatností kratší než jeden rok. První emise byla v roce 1993. Jedná se o zaknihované cenné papíry, jež se prodávají formou holandské aukce. Jmenovitá hodnota je 1 milion Kč. (17)

Střednědobé a dlouhodobé státní dluhopisy - Jedná se o dluhopisy se splatností od dvou let výše, jež se primárně využívají pro financování dlouhodobého dluhu. První emise byla také uskutečněna v roce 1993. Jsou prodávány pouze členům skupiny primárních dealerů českých státních dluhopisů. Jmenovitá hodnota je 10 000 Kč. (17)

Spořicí státní dluhopisy - Jsou nabízeny převážně občanům České republiky a jsou veřejně neobchodovatelné. První emise byla vydána v roce 2011. Doba splatnosti je delší než jeden rok. Před stanoveným datem splatnosti je možné předčasné splacení jmenovité hodnoty v předem stanovených termínech. Dělí se na diskontované, prémiové, kuponové, reinvestiční, proti-inflační a variabilní. Jejich jmenovitá hodnota je 1 Kč. (17)

Zápůjční facility - Používají se pro podporu likvidity sekundárního trhu státních dluhopisů. Jedná se o repo operace, kdy Ministerstvo financí poskytuje primárním dealerům státní dluhopisy z vlastního majetkové účtu proti peněžním prostředkům. Dále poskytuje krátkodobé dluhopisy oproti jinému státnímu dluhopisu. (17)

Derivátové operace - Slouží jako flexibilní nástroj řízení rizik finančních toků. Patří sem úrokové swapy a devizové swapy. Úrokové swapy jsou obchody, kdy se dané subjekty předem zavazují převést dohodnuté finanční toky, které odpovídají úrokovým platbám za teoreticky si navzájem poskytnuté úvěry. V praxi to znamená, že si subjekty mezi sebou

vyplatí pouze rozdíl dohodnutých úroku. Devizový swap je převedení jedné měny do druhé bez konverze na měnovém trhu. Používá se k zajištění rizika, kdy v praxi znamená závazek koupit a prodat určité množství jedné měny proti druhé s různými daty vypořádání těchto transakcí. (17)

Přímé úvěry státu - Jedná se o přímé úvěry mezinárodních finančních organizací.

3.8 Maastrichtská konvergenční kritéria

Česká republika při vstupu do Evropské unie automaticky přijala závazek vstoupit do měnové unie, tedy nahradit národní měnu eurem. Zavedení eura je velmi náročný proces, na který je potřeba se důkladně připravit. K tomuto účelu byl v roce 2007 vypracován Národní plán zavedení eura, jež vymezuje zásady, harmonogram a institucionální zajištění celého procesu. (18)

Aby se mohl stát připojit k eurozóně, musí plnit smluvně zakotvené ekonomicko-právní podmínky známé jako Maastrichtská konvergenční kritéria. Hlavním důvodem pro vytvoření těchto kritérií byla obava, že budoucí měnová unie bude mít sklon k inflaci a tedy finanční nestabilitě. Plnění těchto kritérií má dokázat, že stát je na makroekonomické úrovni připraven účastnit se společné měny. (18)

Maastrichtská kritéria jsou uvedena ve Smlouvě o Evropské unii, podepsané v Maastrichtu 7. února 1992 a která vešla v platnost 1. listopadu 1993. Konkrétně ve článku 109j a navazujících protokolech, Protokolu o konvergenčních kritériích a Protokolu o postupu při nadměrném schodku. (19)

Jedná se o čtyři kritéria, ale vzhledem k tomu, že kritérium o udržitelnosti financí se skládá ze dvou samostatných kritérií, mluví se někdy o pěti kritériích: (19)

1. Kritérium cenové stability
2. Kritérium směnného kurzu
3. Kritérium dlouhodobých úrokových sazeb
4. Kritérium udržitelnosti veřejných financí
  - Výše hrubého veřejného dluhu v poměru k HDP
  - Roční schodek veřejného rozpočtu

Pro bezproblémové fungování měnové unie je nutné dosáhnout určité sladění ekonomik. Maastrichtská kritéria si kladou dva cíle. Prvním cílem je makroekonomická stabilizace dané země. Ta by ale měla být v zájmu všech vlád a států. Druhým cílem je pak ekonomické sblížení (konvergování) vývoje zemí v měnové unii. Tento cíl vyplývá ze ztráty samostatné měny a tudíž i ztráty měnových kurzů a samostatné měnové politiky národních centrálních bank. Smlouva vyžaduje plnění všech kritérií zároveň a to v dlouhodobém horizontu. (19)

Kritérium cenové stability

Při posuzování cenové stability se posuzuje, jestli stát dlouhodobě vykazuje udržitelnou cenovou stabilitu, jež se posuzuje podle míry inflace. Inflace se měří pomocí harmonizovaných indexů spotřebitelských cen za posledních 12 měsíců ve srovnání s předchozím průměrem za 12 měsíců. Inflace daného státu pak nesmí překročit o více než o 1,5 procentního bodu míru inflace průměru ze tří států, jež dosáhly v cenové stabilitě nejlepších výsledků, ze všech států Evropské unie. Za nejlepší inflaci se myslí nejnižší kladná inflace. Tedy státy se zápornou inflací (deflací) jsou vyřazeny. Zároveň můžou být vyřazeny státy, u nichž byly ekonomiky vychýleny nečekanými výjimečnými událostmi. (20)

Kritérium cenové stability se považuje za jedno z nejdůležitějších kritérií pro fungování měnové unie a je velmi přísně sledováno. Jako příklad je možné uvést Litvu. Litva byla od roku 2004 zařazena do systému ERM II. V roce 2006 požádala Evropskou komisi a Evropskou centrální banku o zhodnocení připravenosti přijmout euro. Litva splňovala všechny kritéria až na kritérium cenové stability. S inflací 2,7 % překročila limit 2,6 % o pouhou jednu desetinu procentního bodu, to ovšem stačilo, aby byla žádost Litvy zamítnuta. Nakonec se Litva připojila k měnové unii až v roce 2015. (21)

Kritérium směnného kurzu

Základním požadavkem pro plnění tohoto kritéria je účast na mechanismu měnových kurzů, označovaným jako ERM II a udržet ve sledovaném období kurzovou stabilitu. Měnovou stabilitou se pak myslí udržení národní měny v maximálním flukтуаčním pásmu $\pm 15\%$ od centrální parity. Flukтуаční pásmo si každá země stanovuje

sama, ale nesmí být vyšší než 15 %. Měnu v rozhraní udržuje Centrální národní banka za využití intervencí, tedy buď nákupem či prodejem měny. Kritérium je vyhodnocováno Evropskou centrální bankou a Evropskou komisí. Plnění je vyžadováno alespoň 24 po sobě jdoucích měsíců před šetřením. (19)

Původní šířka fluktuačního pásma byla stanovena na $\pm 2,25\%$ avšak během 90. let došlo k rozšíření na 15 %. Velmi nejasný je způsob vyhodnocování tohoto kritéria Evropskou komisí. Evropská komise stále trvá na aplikování užšího fluktuačního pásma, tedy 2,25 % oběma směry, avšak zároveň uvádí, že pohyby nad 2,25 % nejsou důvodem k vyhodnocení kritéria jako nesplněného. Pro Evropskou centrální banku pak samotná šíře fluktuačního pásma není tak podstatná. Daleko podstatnější je sledovat "značné napětí" také někdy označované jako "silné tlaky" na směnný kurz. (Samozřejmě s předpokladem udržení směného kurzu v maximálním rozpětí $\pm 15\%$.) (19)

Silnými tlaky se myslí tři vlastnosti:

- Délka a velikost výkyvu, kdy jsou tolerovány kratší a menší výkyvy.
- Vývoj devizových rezerv. Jejich výrazná změna svědčí o silném devalvačním tlaku.
- Změny v krátkodobých úrokových sazbách. Výrazné změny signalizují odliv kapitálu do zahraničí a tlak na devalvací. (20)

Kritérium dlouhodobých úrokových sazeb

Kritérium dlouhodobých úrokových sazeb stanovuje, že v průběhu po sobě jdoucích 12 měsíců před prováděným šetřením, průměrná dlouhodobá nominální úroková sazba členského státu nesmí překročit o víc než 2 procentní body úrokovou sazbu tří členských států, které dosáhly v oblasti cenové stability nejlepších výsledků. Úrokové sazby se zjišťují na základě výnosů dlouhodobých státních dluhopisů nebo srovnatelných cenných papírů. Doba splatnosti státních dluhopisů je nejméně 10 let. (20)

Konvergování dlouhodobých úrokových sazeb by mělo dokázat, že kritéria cenové a kurzové stability jsou naplněny dlouhodobě. Vychází se z předpokladu, že očekávání budoucí inflace a devalvace měny promítají finanční trhy přírůžkou k výnosům dlouhodobých dluhopisů. (20)

Kritérium udržitelnosti veřejných financí

Kritérium udržitelnosti veřejných financí má dvě části. První je výše hrubého veřejného dluhu v poměru k HDP. Účelem této části je dlouhodobá udržitelnost veřejných financí. Druhou částí je roční schodek veřejného rozpočtu, jenž ukazuje vývoj veřejného rozpočtu v krátkodobém až střednědobém horizontu. (20)

Výše hrubého veřejného dluhu v poměru k HDP

Toto kritérium udává, že výše vládního dluhu nesmí překročit 60 % státního hrubého domácího produktu. Dluh může být tolerován u státu, jež má dluh v poměru k HDP vyšší než limit 60 %, pakliže se dluh významně snižuje a dostatečným tempem se přibližuje k dané hranici. Pokud byl překročen limit 60 % a zároveň nedošlo ke snižování státního dluhu, tak stále může být kritérium vyhodnoceno kladně, pakliže Komise rozhodne, že k překročení dluhu došlo za speciálních okolností. (20)

Roční schodek veřejného rozpočtu

Podle protokolu o kritériích konvergence nesmí míra státního deficitu přesáhnout hranici 3 %. Opět zde může být udělena výjimka Evropskou komisí, shledá-li, že k překročení došlo za zvláštních a výjimečných okolností. (20)

3.8.1 Pakt stability a růstu

Pakt stability a růstu je dokument, jež navazuje na Maastrichtskou smlouvu a jeho účelem je zajistit a udržet stabilitu Evropské měnové unie a zajistit aby nedocházelo ke zvyšování inflace. Skládá se z preventivní a nápravné složky. Preventivní složka je aplikována v podobě pravidelného dohledu a tlaku na vlády, aby se vyvarovaly rozpočtovému deficitu. Nápravná složka se skládá ze závazných doporučení. Když státy dané doporučení ignorují, mohou na ně být uvaleny sankce. (22)

4 Praktická část

4.1 Vývoj státního dluhu České republiky v letech 1993 - 2000

Hlavním sledovacím obdobím diplomové práce jsou roky 2001 - 2015, avšak pro lepší pochopení souvislostí a vývoje ekonomiky, je v této kapitole rychle shrnut vývoj státního dluhu České republiky od jejího vzniku do roku 2000.

Historie České republiky jako státu začíná rozpadem Československa v roce 1993. Dluh Československa se rozdělil přibližně podle počtu obyvatel, tedy 2/3 dluhu převzala Česká republika, zbylou jednu třetinu převzala Slovenská republika. Výše veřejného dluhu připadajícího na ČR byla 158,8 mld. Kč, což činilo 13,3 % HDP. V tomto bodě byl veřejný dluh v porovnání s například západní Evropou velmi nízký.

Tabulka 4 - Vývoj státního dluhu a HDP 1993 - 2000

Ukazatel	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
HDP v mld. Kč	1 195,8	1 364,8	1 580,1	1 812,6	1 953,3	2 142,6	2 237,3	2 372,6
Státní dluh v mld. Kč	158,8	157,3	154,4	155,2	173,1	194,7	228,4	289,3
Podíl dluhu na HDP v %	13,3	11,5	9,8	8,6	8,9	9,1	10,2	12,2

Zdroj: ČSU, vlastní výpočty

Z roku 1993 na rok 1994 došlo ke snížení státního dluhu o 1,5 mld. Kč a zároveň významně stoupl HDP a to na 169 mld. Kč, díky tomu poklesl poměr dluhu vůči HDP na 11,5 %. Deficit byl krytý krátkodobými cennými papíry, jejichž emise nesměla dle rozpočtových pravidel překročit částku 16 mld. Kč. Úroky se pohybovaly mezi 6 až 8 % p.a. V těchto letech také docházelo k velmi silné inflaci, v roce 1993 byla inflace 20 %, v roce 1994 pak klesla na 10 %, což je ale stále velmi vysoká hodnota. V roce 2004 vzrostlo nominální HDP o 169 mld. Kč, ale díky vysoké inflaci byl reálný přírůstek HDP pouze 1 %.

V roce 1995 došlo k dalšímu snižování státního dluhu a to o 2,9 mld. Kč. Dále prudce rostlo nominální HDP a i reálné HDP stoupl o 2,4 %. Díky splacení části dluhu a růstu HDP došlo ke snížení relativního dluhu vůči HDP na 9,8 %. Ačkoliv ekonomika dále

stabilně rostla, ohledně dluhu došlo ke zlomu v roce 1996, kdy se poprvé od roku 1993 státní dluh nesnížil, ale navýšil o 1,56 mld. Kč. Příčinami růstu dluhu bylo snížení daně z příjmů fyzických osob o 3 % a u právnických osob o 2 %. Ačkoliv se jednalo o velmi malý nárůst, jednalo se o zlom v trendu. V roce 1996 došlo k významnému růstu reálného HDP a to o 6,2 %. Přestože stoupl dluh v absolutních číslech, díky růstu HDP opět došlo ke snížení relativního dluhu vůči HDP na 8,6 %. (24)

V roce 1997 začala Asijská finanční krize, jež se nepřímo promítla i do Evropských států. Zároveň po volbách do Parlamentu v roce 1996 nedošlo k sestavení většinové vlády, jež v roce 1997 vyústilo v demisi vlády. Dále Česká národní banka zvýšila úrokové sazby, což vede ke zdražení peněz a může vést k odložení investic. Neočekávané finanční čerpání také způsobily rozsáhlé povodně. Všechny tyto vlivy dohromady přispěly k poklesu růstu HDP a nárůstu deficitního rozpočtu. Vláda musela schválit významné škrty ve výdajích a to ve výši 42 mld. Kč. Zároveň byla urychlena privatizace, jež měla do státního rozpočtu dodat peníze. I přes všechny opatření se růst HDP snížil oproti předešlému roku na polovinu a došlo k přírůstku dluhu o 17,9 mld. Kč. Díky tomu poprvé stoupl poměr státního dluhu na HDP a to o 0,3 procentního bodu na 8,9 %. (24)

V letech 1998 a 1999 pak pokračoval nárůst dluhu o 21,6 a 33,7 mld. Kč. Vzhledem k tomu, že se zpomalil růst HDP, tak začl stoupat poměr dluhu vůči HDP. V roce 1998 tvořil státní dluh 8,9 % HDP, o rok později už stoupl na 10,2 % HDP. Reálný růst HDP byl v těchto letech záporný, v roce 1998 byl -0,7 % a v roce 1999 -0,3 %. Zároveň ale začalo docházet ke stabilizaci ekonomiky. V roce 1999 byla míra inflace už pouhých 2,1 %, což byla nejnižší hodnota od roku 1993. (25)

V roce 2000 byl rozpočet sestavovaný jako schodkový, s plánovaným schodkem 35,2 mld. Kč. Díky problémům v naplňování příjmové stránky rozpočtu se schodek ještě zvýšil. Dalšími příčinami růstu dluhu byly opět povodně, ztráta Konsolidační banky a také financování aktivit na odstraňování krize v Kosovu. Celkem státní dluh stoupl o rekordních 60,9 mld. Kč, což činilo relativní přírůstek o 26,7 %. Tím se státní dluh dostal na hodnotu 12,2 % vůči HDP. (25)

Pro zpřehlednění je možné vývoj dluhu a HDP v letech 1993 až 2000 ukázat dynamickými ukazateli. V prvních dvou řádcích tabulky č. 5 je přírůstek HDP vyjádřen v absolutních číslech, v posledních dvou řádcích pak v procentuálním přírůstku.

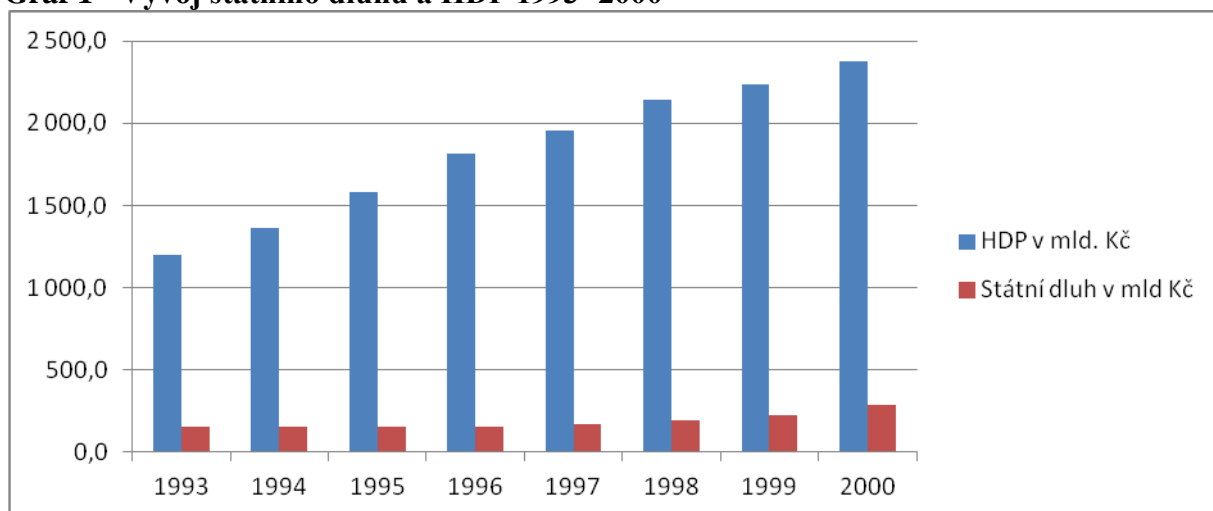
Tabulka 5 - Dynamické ukazatele státního dluhu a HDP 1993 - 2000

Ukazatel	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	Celkem
Přírůstek HDP v mld. Kč	169,01	215,29	232,51	140,69	189,28	94,71	135,33	1176,82
Přírůstek státního dluhu v mld. Kč	-1,5	-2,9	0,8	17,9	21,6	33,7	60,9	130,5
Přírůstek reálného HDP v %	1,0	2,4	6,2	4,3	-0,7	-0,3	1,4	15,0
Přírůstek státního dluhu v %	-0,94	-1,84	0,52	11,53	12,48	17,31	26,66	82,18

Zdroj: ČSU, vlastní výpočty

K největšímu absolutnímu přírůstku HDP došlo v roce 1996, kdy HDP České republiky stoupl o 232,51 mld. Kč. Naopak k nejmenšímu přírůstku došlo v roce 1999, kdy HDP stoupl pouze o 94,71 mld. Kč. Podíváme-li se na růst reálného HDP tak největší přírůstek byl v roce 1996, kdy reálné HDP stoupl o 6,2 %. Největší propad byl v roce 1999, kdy reálné HDP kleslo o 0,7 %.

U státního dluhu je možné vidět mírné klesání do roku 1995, ale poté stále akcelerující nárůst dluhu. Z přírůstků v procentech je velmi dobře vidět, jak růst HDP od roku 1995 postupně zpomaloval, zato růst dluhu neustále zrychloval. Mezi lety 1993 až 2000 HDP stoupl z hodnoty 1 195 mld. Kč na hodnotu 2 372 mld. Reálné HDP v tomto období stoupl o 15 %. Je možné tedy říci, že z hlediska růstu se ekonomice dařilo relativně dobře. Avšak nemalý byl i růst dluhu, jež z částky 158 mld. Kč vystoupal až na hodnotu 289 mld. Kč, což je nárůst o 82,18 %. Vzhledem k tomu, že HDP se navýšilo o více, než o kolik narostl dluh, došlo k celkovému snížení zadlužení v poměru k HDP, avšak pouze o 1,1 procentního bodu, z hodnoty 13,3 v roce 1993 na hodnotu 12,2 v roce 2000.

Graf 1 - Vývoj státního dluhu a HDP 1993 -2000

Zdroj: ČSU, vlastní výpočty

Celkově se dá období mezi lety 1993 až 2000 shrnout jako období významného růstu HDP a relativně mírné úrovně zadluženosti. V prvních letech se dokonce vedlo dluh snižovat, ale obzvlášť ke konci tisíciletí, začalo zadlužování značně akcelarovat. Avšak právě díky významnému růstu HDP zůstávala relativní výše dluhu přibližně stejná. V roce 1993 tvořil státní dluh 13,3 % HDP, v roce 2000 to pak bylo 12,2 %.

4.1.1 Struktura dluhu v letech 1993 - 2000

Tabulka 6 - Struktura dluhu v letech 1993 - 2000

Rok	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
STÁTNÍ DLUH CELKEM	158,8	157,3	154,4	155,2	173,1	194,7	228,4	289,3
Domácí dluh	86,4	90,2	101,2	110,9	134,8	170,0	207,1	269,6
Státní pokladniční poukázky	17,0	23,8	42,0	62,6	70,9	99,8	130,1	165,3
Střednědobé a dlouhodobé státní dluhopisy	19,5	28,3	41,7	43,9	57,9	70,0	77,0	104,3
Ostatní zdroje	49,9	38,1	17,6	4,3	6,0	0,2	0,0	0,0
Zahraniční dluh	72,4	67,1	53,1	44,3	38,3	24,6	21,2	19,7
Půjčky na podporu platební bilance	24,4	24,5	23,8	23,3	20,9	11,4	11,3	9,6
Závazky převzaté od ČSOB	47,3	41,9	20,6	28,6	16,6	12,2	8,9	8,8
Směnky	0,7	0,7	0,7	0,7	0,8	1,0	1,1	1,2

Zdroj: MFČR

Z hlediska struktury dluhu je možné vidět, že v roce 1993 byl domácí a zahraniční dluh do značné míry vyvážen. Od té doby ale domácí dluh stoupal a zahraniční klesal. Preferovaným nástrojem při zajišťování domácího dluhu byly státní pokladniční poukázky, jež v roce 2000 tvořily skoro tři pětiny státního dluhu. Zároveň rostlo využívání

střednědobých a dlouhodobých státních dluhopisů. Po celou dobu docházelo ke splácení závazků převzatých od ČSOB.

4.2 Vývoj státního dluhu České republiky v letech 2001 - 2015

Hlavním sledovacím obdobím pro vývoj státního dluhu je období 2001 až 2015. Pro lepší orientaci bude popis dluhu rozdělen do tří částí po pěti letech a pak na konci bude dluh celkově shrnut.

4.2.1 Vývoj státního dluhu v letech 2001 - 2005

Tabulka 7 - Vývoj státního dluhu a HDP 2001 - 2005

Rok	2001	2002	2003	2004	2005
HDP v mld. Kč	2562,68	2674,63	2801,16	3057,66	3257,97
Státní dluh v mld. Kč	345,00	395,90	493,20	592,90	691,20
Podíl dluhu na HDP v %	13,46	14,80	17,61	19,39	21,21

Zdroj: ČSU, vlastní výpočty

Tabulka 8 - Dynamické ukazatele státního dluhu a HDP 2001 - 2005

Rok	2001	2002	2003	2004	2005
Přírůstek HDP v mld. Kč	190,05	111,96	126,53	256,50	200,31
Přírůstek státního dluhu v mld. Kč	55,70	50,90	97,30	99,70	98,30
Přírůstek reálného HDP v %	3,1	1,6	3,6	4,9	6,4
Přírůstek státního dluhu v %	19,25	14,75	24,58	20,21	16,58

Zdroj: ČSU, vlastní výpočty

V roce 2001 stoupl státní dluh na 345 mld. Kč. Tedy zvýšení o 19,25 % oproti předešlému roku. Jedním z hlavních důvodů pro zvýšení dluhu byl schodkový rozpočet. Dále krytí ztrát Konsolidační banky ve výši 27,6 mld. Kč, odškodnění pro zemědělce postižené suchem ve výši 4,2 mld. Kč a finanční výpomoc Zajišťovacímu fondu družstevních záložen ve výši 5 miliard Kč. V tomto roce byl také splacen přímý dluh Německu ve výši 4,6 miliard Kč, jež byl uhrazen výnosem z emise státních dluhopisů. (27)

V roce 2002 došlo k mírnému zpomalení zadlužování. Dluh stoupl o 50,9 mld. Kč, což představovalo růst o 14,75 %. Podíl na státním dluhu činil 14,80 %, tedy zvýšení asi o 1,3 procentního bodu oproti předešlému roku. Tento rok bylo nutné uhradit náklady spojené s vysláním 6. polní nemocnice do Afganistanu. Dále pokračovala výpomoc Zajišťovacímu fondu státních záložen a byl čerpán úvěr od Evropské investiční banky na

dálniční obchvat Plzně. Zároveň v roce 2002 proběhly jedny z největších povodní v historii České republiky. (28)

V roce 2003 došlo k dalšímu rekordnímu zadlužení. Dluh stoupl o 97,30 mld. Kč, což je skoro o čtvrtinu. Jedná se o největší přírůstek za prvních deset let od vzniku ČR. Dluh se vyšplhal na 17,61 % vůči HDP. Tento rok byl zase sestaven schodkový rozpočet. Dalšími faktory zvyšujícími zadlužení byla stavba obchvatu Plzně a také odstraňování následků rozsáhlých povodní. (29)

V roce 2004 vydala Česká republika první emisi eurobondů v objemu 1,5 mld. eur. Splatnost byla 10 let. O tyto bondy byl poměrně vysoký zájem, jelikož Česká republika byla hodnocena jako stát s nízkým rizikem v porovnání s ostatními zeměmi EU. Celkově v tomto roce došlo ke zvýšení dluhu o 99,70 mld. Kč. Tedy o 20,21 % a to přesto, že rozpočet skončil se schodkem nižším o 21,3 mld. Kč, než bylo zamýšleno. Dluh se v tomto roce dostal poprvé přes hranici půl miliardy a to významně. Finální dluh byl 592,9 mld. Kč. I v roce 2004 byly stále vynakládány prostředky na odstraňování povodňových škod z roku 2002. Vzhledem ke vstupu ČR do EU také vznikly náklady na začlenění. (30)

V roce 2005 pokračovalo zadlužování podobným tempem jako v předešlých dvou letech. Státní dluh vzrostl o 98,3 mld. Kč na úroveň 691,2 mld. Kč. V poměru k HDP překročil dluh poprvé hranici jedné pětiny a skončil na 21,2 % vůči HDP. Na vině byl opět schodkový rozpočet. Dále přispěla úhrada části ztráty České konsolidační agentury ve výši zhruba 30 mld. Kč. (31)

V roce 2005 došlo k největšímu růstu reálného HDP od vzniku ČR. Hlavní podíl na tom měl vstup do zóny volného obchodu EU. Česká republika těžila značně z přílivu zahraničního kapitálu a dosahovala nejvyššího růstu ze všech zemí, jež se v roce 2004 připojily k EU. (31)

4.2.2 Vývoj státního dluhu v letech 2006 - 2010

Tabulka 9 - Vývoj státního dluhu a HDP 2006 - 2010

Rok	2006	2007	2008	2009	2010
HDP v mld. Kč	3507,13	3831,82	4015,35	3921,83	3953,65
Státní dluh v mld. Kč	802,50	892,30	999,81	1178,24	1344,06
Podíl dluhu na HDP v %	22,88	23,29	24,90	30,04	34,00

Zdroj: ČSU, vlastní výpočty

Tabulka 10 - Dynamické ukazatele státního dluhu a HDP 2006 - 2010

Rok	2006	2007	2008	2009	2010
Přírůstek HDP v mld. Kč	249,16	324,69	183,53	-93,52	31,82
Přírůstek státního dluhu v mld. Kč	111,30	89,80	107,51	178,43	165,82
Přírůstek reálného HDP v %	6,9	5,5	2,7	-4,8	2,3
Přírůstek státního dluhu v %	16,10	11,19	12,05	17,85	14,07

Zdroj: ČSU, vlastní výpočty

V roce 2006 překonal přírůstek státního dluhu poprvé hranici sto miliard a dosáhl úrovně 111,30 mld. Kč, což činilo navýšení o 16,1 % oproti předešlému roku. I v tomto roce byl primárním viníkem schodkový rozpočet. Na růstu se ale značně podílela také ztráta České konsolidační agentury v hodnotě zhruba 20 mld. Kč. S růstem dluhu ovšem také významně stoupl HDP. Přírůstek reálného HDP dosáhl rekordní hranice 6,9 %. Poměr dluhu vůči HDP byl 22,88 % přírůstek o 1,6 procentního bodu oproti předešlému roku. (32)

V roce 2007 nadále pokračovalo zadlužování, ale oproti předešlému roku pokleslo tempo. Přírůstek dluhu činil 89,8 mld. Kč a to primárně díky schodkovému rozpočtu. Meziroční růst oproti předešlému roku byl o 11,19 %. Zároveň v roce 2007 došlo k jednomu z největších přírůstků nominálního HDP ve výši 324,69 mld. Kč. Růst reálného HDP ale zpomalil na úroveň 5,5 %. Poměr dluhu vůči HDP byl 23,29 %. (33)

V roce 2008 se začala v České republice projevovat finanční krize, jež vznikla ve Spojených státech amerických. Neschopnost splácet hypoteční úvěry způsobila řadu exekucí, jež následně způsobily pokles cen nemovitostí. Z pěti největších bank v USA tři zkrachovali, jelikož zabavené nemovitosti neměli hodnotu původních poskytnutých hypoték. Tato krize se přelila do celého úvěrového trhu a zasáhla ekonomiku všech států na světě. Zásah této krize do ekonomiky ČR znamenal konec prosperity, jež nastala po vstupu do EU.

V první polovině roku 2008 ekonomika ještě rostla, avšak v druhé polovině došlo k obratu. V poslední čtvrtině roku 2008 došlo k reálnému růstu HDP už jenom o 0,2 %. Díky silné první polovině roku byl průměrný reálný růst HDP 2,7 %, což je oproti předešlým rokům, kdy ekonomika rostla rychleji než 5 % za rok, značný pokles. Zároveň se opět zrychlilo tempo zadlužování. Přírůstek dluhu byl 107,51 mld. Kč a dostal se na úroveň 24,9 % vůči HDP. Finální státní dluh byl 999,81 mld. Kč, tedy skoro jeden bilion korun. Došlo také k růstu inflace na 6,3 %. (34)

V roce 2009 již dolehla finanční krize na Českou republiku v plné míře. Poprvé od vzniku ČR došlo k významnému poklesu nominálního HDP a to o 93,52 mld. Kč, což představuje meziroční pokles reálného HDP o 4,8 %. Zároveň došlo k rekordnímu růstu zadlužení. Státní dluh stoupl o 178,43 mld. Kč na 1 178,24 mld. Kč. Jednalo se o nejhorší deficit od vzniku ČR. Díky prudkému zvýšení dluhu a snížení HDP, míra zadlužení vůči HDP stoupla na 30 %. To je meziroční růst o 5,1 procentního bodu. Následky byly znát i v sociální oblasti, kdy mezi lety 2008 a 2009 stoupla míra nezaměstnanosti z 6,1 % na 9,2 %, což představovalo růst o 174 593 nezaměstnaných osob. (35)

V roce 2010 došlo k dalšímu prudkému navýšení dluhu a to o 165,82 mld. Kč, což představuje roční přírůstek zhruba o 14,07 %. Pozitivní zprávou byl mírný růst HDP a to o 31,82 mld. Kč. Celkově se dluh vůči HDP dostal na hranici 34 %. Značný podíl na zlepšení situace ČR měl růst ekonomiky Německa, na níž je ČR do jisté míry závislá. Přírůstek reálného HDP byl 2,7 %. (36)

4.2.3 Vývoj státního dluhu v letech 2011 - 2015

Tabulka 11 - Vývoj státního dluhu a HDP 2011 - 2015

Rok	2011	2012	2013	2014	2015
HDP v mld. Kč	4033,76	4059,91	4098,13	4313,79	4554,62
Státní dluh v mld. Kč	1499,37	1667,63	1683,34	1663,66	1672,98
Podíl dluhu na HDP v %	37,17	41,08	41,08	38,57	36,73

Zdroj: ČSU, vlastní výpočty

Tabulka 12 - Dynamické ukazatele státního dluhu a HDP 2011 - 2015

Rok	2011	2012	2013	2014	2015
Přírůstek HDP v mld. Kč	80,10	26,16	38,22	215,66	240,83
Přírůstek státního dluhu v mld. Kč	155,31	168,26	15,71	-19,67	9,31
Přírůstek reálného HDP v %	2,0	-0,8	-0,5	2,7	4,5
Přírůstek státního dluhu v %	11,56	11,22	0,94	-1,17	0,56

Zdroj: ČSU, vlastní výpočty

V roce 2011 stále pokračoval trend prudkého zadlužování. Dluh stoupl o dalších 155,31 mld. Kč. Jedná se o meziroční růst o 11,56 %. Celkový státní dluh představoval již 1499,37 mld. Kč, tedy skoro 1,5 bilionu korun. Přírůstek HDP byl 80,10 mld. Kč, což představuje reálný růst 2 %. Růst ekonomiky probíhal hlavně v prvním pololetí a v druhém začal nepatrně stagnovat. Od vzniku krize začalo docházet ke snižování nezaměstnanosti, ale ke konci roku se tento trend zastavil. (37)

I v roce 2012 pokračovalo rekordní zadlužování. Dluh stoupl o 168,26 mld. Kč na úroveň 1667,63 mld. Kč, což představuje meziroční růst 11,22 %. Zároveň stoupl HDP o 26,16 mld. Kč, ale díky inflaci způsobené zvýšením spodní hranice DPH reálné HDP kleslo o 0,5 %. Dluh v poměru k HDP překročil čtyřiceti procentní hranici a zastavil se na hodnotě 41,08 %. (38)

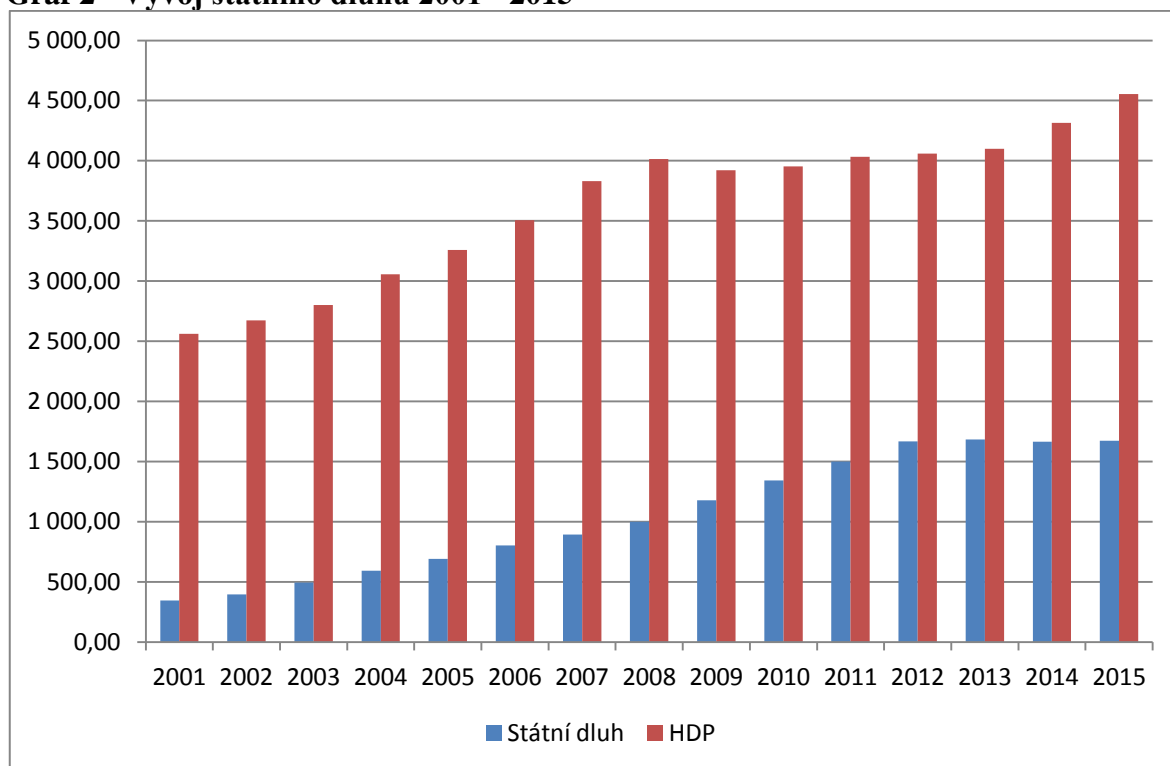
V roce 2013 se Česká republika začala postupně zotavovat z recese. HDP vzrostlo o 38,22 mld. Kč, zatímco dluh vzrostl o 15,71 mld. Kč. Je to poprvé od roku 2008, kdy HDP rostlo rychleji než státní dluh. Růst dluhu oproti předešlému roku byl pouze 0,94 %. V porovnání s předešlými lety kdy dluh meziročně rostl o více jak 10 %, se jedná o významné zlepšení. Reálné HDP ČR sice opět kleslo, ale pouze o 0,5 %. Poměr státního dluhu vůči HDP zůstal stejný jako v předešlém roce tedy 41,08 %. (39)

V roce 2014 došlo po dlouhé době konečně ke snižování státního dluhu. Z dluhu se povedlo splatit 19,67 mld. Kč. Došlo tedy k poklesu na hodnotu 1663,66 mld. Kč, což odpovídá splacení 1,17 % dluhu. HDP vzrostlo o 215,66 mld. Kč., což představuje růst reálného HDP o 2,7 %. Díky růstu HDP a snižování dluhu se poměr dluhu na HDP opět vrátil pod hranici čtyřiceti procent a to konkrétně na 38,57 %. K poklesu dluhu pomohl růst inkasa DPH a korporátních daní. Zároveň se zvýšilo čerpání peněz z Evropské Unie. Došlo také k výraznému poklesu nezaměstnanosti. (40)

V roce 2015 došlo opět k nárůstu dluhu, avšak o pouhého 0,56 %, což představuje 9,31 mld. Kč. Zároveň došlo k významnému růstu HDP, které stoupl o 240,83 mld. Kč., což představuje meziroční růst reálného HDP o 4,5 %. Jedná se o nejlepší výsledek za 8 let. I v porovnání s ostatními státy Evropské Unie jde o nebývalý růst, kdy jediný stát, který zaznamenal rychlejší růst než ČR, byla Malta. K růstu přispěla značně domácí poptávka a investice. Zároveň byly ve velké míře čerpány prostředky z EU. Poměr dluhu na HDP klesl na 36,73 %, tedy zhruba o 1,8 procentního bodu. (41)

4.2.4 Shrnutí vývoje dluhu 2001 - 2015

Graf 2 - Vývoj státního dluhu 2001 - 2015

Zdroj: ČSU, vlastní zpracování

Při pohledu na vývoj HDP mezi lety 2001 až 2008, je vidět značné každoroční přírůstky. Obzvláště pak po vstupu do EU v roce 2004 Česká republika značně benefitovala z volné zóny obchodu. Největší přírůstek byl v roce 2007, kdy HDP vzrostlo o 324 mld. Kč. Po vypuknutí krize došlo ale ke stagnaci. V roce 2009 dokonce HDP kleslo o 80 miliard. Následujících několik let se HDP drželo na prakticky stejné úrovni. Ke zlepšení situace došlo až v letech 2014 a 2015 kdy HDP vzrostlo o 215 a 240 mld. Kč. V roce 2001

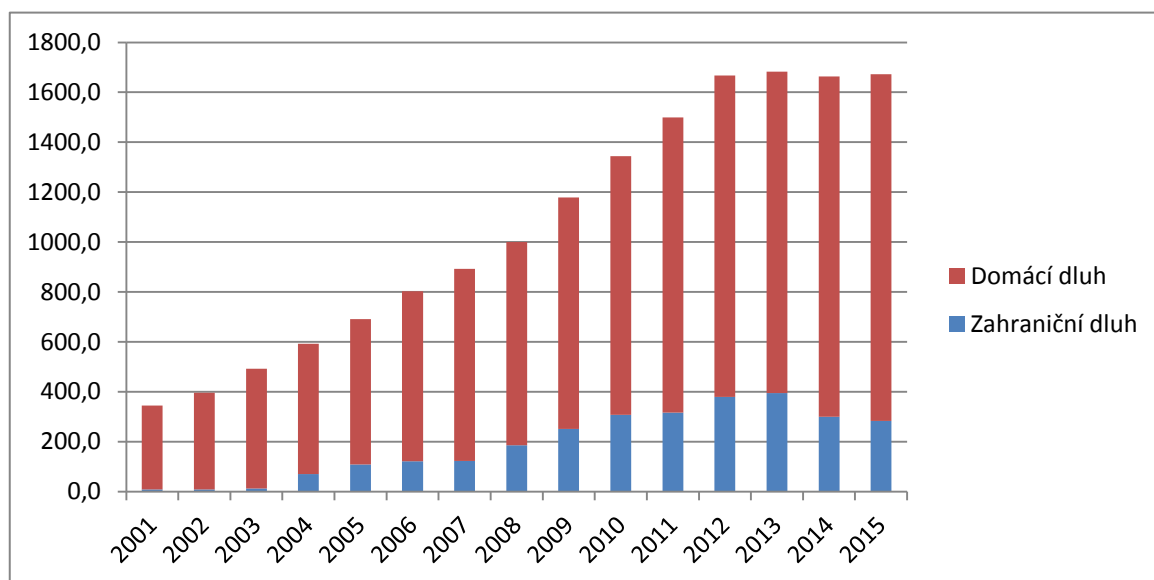
bylo HDP 2 562,68 mld. Kč. V roce 2015 pak 4 554,62 mld. Kč. Celkově tedy ve sledovaném období došlo k růstu o 1 991,94 mld. Kč, což představuje 77,7 %.

Dluh ČR měl rostoucí tendenci mezi lety 2001 - 2011. Největší přírůstek byl v roce 2009, kdy dluh stoupl o 178 mld. Kč. Od roku 2012 dále pak došlo ke značné stabilizaci růstu. V roce 2014 se dokonce povedlo snížit dluh o 19 mld. Kč. V roce 2001 byl dluh 345 mld. Kč, v roce 2015 pak byl dluh 1 672,98 mld. Kč. Celkově tedy mezi lety 2001 a 2015 došlo k růstu o 1 327, 98 mld. Kč což je skoro čtyřnásobné navýšení.

Celkově došlo ve sledovaném období k růstu HDP, ale i dluhu. Díky finanční krizi, kdy se růst HPD skoro zastavil a růst dluhu zvýšil, došlo ke značnému růstu dluhu v poměru k HDP. V roce 2001 tvořil dluh 13,46 % HDP. Nejvyšší hranice dosáhl v roce 2012 a 2013, kdy tvořil 41,08 % HDP v obou letech. Od té doby se povedlo poměr částečně snížit tím, že HDP začalo opět významně stoupat, zatímco růst dluhu se zpomalil. Tím klesl poměr dluhu na HDP v roce 2015 na 36,73 % HDP. V posledních letech se tedy situace ČR částečně zlepšila.

4.2.5 Rozdělení na domácí a zahraniční dluh

Graf 3 - Domácí a zahraniční dluh v období 2001 - 2015

Zdroj: ČSU, vlastní zpracování

Tabulka 13 - Přehled domácího dluhu ČR v letech 2001-2015

Rok	STÁTNÍ DLUH CELKEM	Domácí dluh	Státní pokladniční poukázky	Spořicí státní dluhopisy	Střednědobé a dlouhodobé státní dluhopisy	Ostatní zdroje
2001	345,0	336,2	186,6	0,0	149,6	0,0
2002	395,9	386,7	164,1	0,0	222,6	0,0
2003	493,2	479,9	160,6	0,0	319,3	0,0
2004	592,9	522,6	125,5	0,0	397,0	0,0
2005	691,2	581,8	94,2	0,0	487,5	0,0
2006	802,5	680,9	89,6	0,0	588,9	2,4
2007	892,3	769,3	82,2	0,0	687,1	0,0
2008	999,8	814,3	78,7	0,0	735,6	0,0
2009	1178,2	926,7	88,2	0,0	838,5	0,0
2010	1344,1	1036,3	113,3	0,0	923,0	0,0
2011	1499,4	1182,2	162,6	20,4	999,1	0,0
2012	1667,6	1287,3	189,1	56,2	1042,0	0,0
2013	1683,3	1288,1	120,9	87,6	1 079,7	0,0
2014	1663,7	1363,7	107,6	77,8	1175,7	2,5
2015	1673,0	1389,4	84,4	66,9	1235,2	2,9

Zdroj: MFČR

V roce 2001 tvořil domácí dluh 97 % státního dluhu. Tato hodnota klesala až do roku 2010, kdy tvořil 77 %. Poté opět stoupla na konečnou hodnotu 83 % v roce 2015. Ministerstvo financí se dále snažilo snižovat podíl státních pokladničních poukázek ve prospěch dlouhodobých dluhopisů. Podíl státních pokladničních poukázek klesal až do roku 2009, avšak v návaznosti na krizi došlo opět k růstu. Po stabilizaci ekonomiky od roku 2012 jejich podíl opět klesal. Celkově se podíl státních pokladničních poukázek mezi lety 2001 až 2015 snížil na méně než polovinu.

Středně dlouhodobé a dlouhodobé dluhopisy mají dlouhodobě rostoucí trend. V roce 2001 tvořily 149,6 mld. Kč, v roce 2015 už 1 235,2 mld. Kč. Od roku 2011 stát také vydává spořicí dluhopisy, jež jsou primárně zamýšleny pro občany, jako relativně bezpečná investiční možnost.

Tabulka 14 - Přehled zahraničního dluhu ČR v letech 2001-2015

Rok	STÁTNÍ DLUH CELKEM	Zahraníční dluh	Zahraníční emise dluhopisů	Půjčky na podporu platební bilance	Úvěry od EIB	Směnky
2001	345,0	8,8	0,0	7,2	0,0	1,5
2002	395,9	9,2	0,0	5,2	2,5	1,6
2003	493,2	13,3	0,0	0,0	11,7	1,6
2004	592,9	70,3	48,8	0,0	20,7	0,9
2005	691,2	109,4	78,9	0,0	29,7	0,8
2006	802,5	121,6	84,1	0,0	36,7	0,8
2007	892,3	123,0	83,7	0,0	38,7	0,8
2008	999,8	185,5	137,9	0,0	46,8	0,6
2009	1178,2	251,5	193,0	0,0	57,9	0,8
2010	1344,1	307,8	240,3	0,0	67,2	0,6
2011	1499,4	317,2	245,7	0,0	71,3	0,3
2012	1667,6	380,3	310,3	0,0	70,0	0,0
2013	1683,3	395,2	323,7	0,0	71,5	0,0
2014	1663,7	300,0	239,6	0,0	60,4	0,0
2015	1673,0	283,6	225,6	0,0	58,0	0,0

Zdroj: MFČR

V roce 2001 tvořil zahraniční dluh pouhé 3 % státního dluhu. V návaznosti na krizi bylo emitováno více zahraničních dluhopisů a zároveň čerpány půjčky od Evropské investiční banky. Díky tomu stoupl podíl zahraničního dluhu na 33 % v letech 2010, 2012 a 2013. V posledních dvou letech došlo ke značnému snížení ve prospěch domácího dluhu. V roce 2015 tvořil zahraniční dluh pouze 17 % státního dluhu.

Zahraníční emise dluhopisů jsou emise dluhopisů v cizích měnách. První emise byla v roce 2004 ve výši 48,8 mld. Kč, od té doby jejich počet stoupal. V roce 2015 bylo už emitováno 225,6 mld. Kč v zahraničních dluhopisech. Od roku 2002 také začala Česká republika čerpat půjčky od Evropské investiční banky. Od roku 2002 pak již nejsou čerpány půjčky na podporu platební bilance a od roku 2012 se nevyužívá směnek.

4.3 Charakteristika vybraných států a popis vývoje jejich dluhů

V této části bude popsán vývoj dluhu vybraných států EU. Vybranými státy jsou Německo, Francie, Řecko a Estonsko. Německo a Francie byly vybrány jako dvě ekonomicky nejvýkonnější země platící eurem. Jsou to země, jež dlouhodobě prosazují bližší integraci v rámci Evropské unie a jež stály u zrodu eurozóny. Finanční stabilita těchto dvou států značně ovlivňuje celou stabilitu měnové unie a zároveň i stabilitu Evropské unie. V případě, že by jeden z těchto dvou států finančně zkolaboval, znamenalo by to téměř jistý konec celého projektu euro. Estonsko bylo vybráno, jelikož má v současnosti nejnižší dluh z EU. Řízení dluhu Estonska je jistě něco, co by si mohla spousta ostatních zemí nejen v Evropské unii vzít za vzor, to samé se ovšem nedá říci o Řecku, jež má jeden z největších dluhů v poměru k HDP jak v EU, tak i na celém světě.

Pro účely deskripce dluhu a následné komparace budou využita data z Evropského statistického úřadu. Tyto data se v případě ČR mohou lišit od dat Ministerstva financí díky rozdílným metodikám.

Tabulka 15 - Výše dluhu vybraných států v milionech eur

Rok	Estonsko	Francie	Německo	Řecko
2001	333	897 349	1 258 736	162 971
2002	443	956 780	1 312 460	171 410
2003	490	1 050 259	1 400 248	181 510
2004	491	1 123 511	1 470 554	199 276
2005	512	1 189 818	1 541 352	213 970
2006	596	1 193 322	1 591 264	225 648
2007	595	1 252 021	1 599 818	239 915
2008	741	1 357 326	1 668 809	264 775
2009	996	1 530 720	1 785 468	301 062
2010	964	1 631 720	2 088 726	330 570
2011	1 011	1 753 659	2 128 123	356 289
2012	1 746	1 868 432	2 204 507	305 096
2013	1 924	1 952 875	2 189 153	320 511
2014	2 108	2 038 380	2 188 671	319 729
2015	2 036	2 097 611	2 157 880	311 673

Zdroj: Eurostat

4.3.1 Estonská republika

Rating: Moody's Rating	A1
S&P Rating	AA-
Fitch Rating	A+

Estonsko je parlamentní republikou a dělí se na 15 administrativních jednotek. Vzniklo nezávislostí na Sovětském svazu. Členem EU se Estonsko stalo v roce 2004 a v roce 2011 přijalo euro. Jedná se o nejsevernější z pobaltských zemí. Většinu hranic Estonska tvoří moře, suchozemskou hranici má pouze s Lotyšskem na jihu a Ruskem na východě. S rozlohou 45 tisíc kilometrů je podstatně menší než Česká republika. S populací 1,3 milionu je Estonsko 4. nejmenší zemí Evropské unie. (44)

Převážnou část hospodářství tvoří služby, kde převažují telekomunikace a informační průmysl. Příkladem může být program Skype, jež byl vytvořen Estonci. Z průmyslu je nejdůležitější elektrotechnický, dřevozpracující, chemický průmysl a stavba lodí. (45)

Tabulka 16 - Vývoj podílu státního dluhu na HDP Estonska v %

Rok	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Dluh/HDP	4,8	5,7	5,6	5,1	4,5	4,4	3,7	4,5
Rok	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	
Dluh/HDP	7,0	6,6	6,1	9,7	10,2	10,7	10,1	

Zdroj: Eurostat, vlastní výpočty

Tabulka 17 - Růst podílu dluhu na HDP Estonska

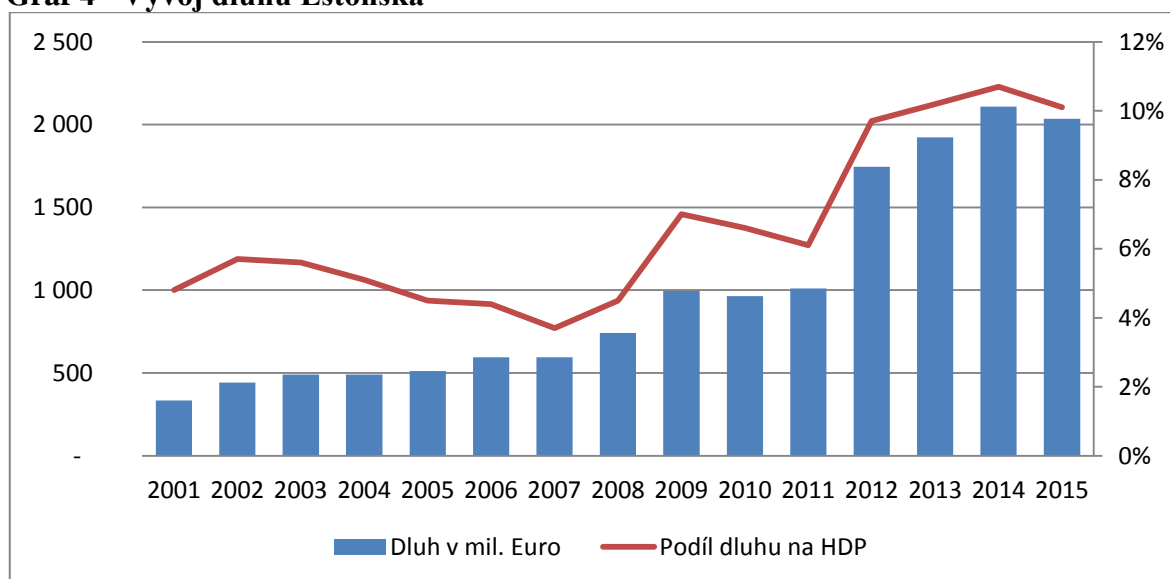
Rok	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Růst dluhu/HDP	-0,3	0,9	-0,1	-0,5	-0,6	-0,1	-0,7	0,8
Rok	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	
Růst dluhu/HDP	2,5	-0,4	-0,5	3,6	0,5	0,5	-0,6	

Zdroj: Eurostat, vlastní výpočty

Estonsko je nejméně zadluženým státem Evropské unie za celé sledované období. Na počátku sledovaného období tvořil dluh pouze 4,8 % HDP, na konci pak 10,1 % HDP. Přírůstek byl tedy 5,3 procentního bodu. To je relativně pět krát méně, než přírůstek ČR. Estonsko mělo více let, kdy státní dluh klesal, než let, kdy stoupal. Hlavní přírůstky dluhu v poměru k HDP byly v roce 2009, kdy stoupl o 2,5 procentního bodu a v roce 2012,

kdy stoupl o 3,6 procentního bodu. Největší úbytek byl v roce 2007, kdy dluh vůči HDP klesl o 0,7 procentního bodu. Je možné tedy vidět, že ačkoliv bylo více let, kdy dluh klesal, přírůstky byly podstatně vyšší. Celkově za sledované období stoupl dluh z hodnoty 333 milionů euro na hodnotu 2 036 milionů euro. Tedy došlo k navýšení více jak šestkrát. Avšak díky stoupajícímu HDP došlo k navýšení dluhu v poměru k HDP jen dvakrát. To je sice stále více než u ostatních sledovaných zemí, ale vzhledem k nízkým výchozím hodnotám, je na tom Estonsko z hlediska dluhu stále dobře.

Graf 4 - Vývoj dluhu Estonska

Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování

4.3.2 Francouzská republika

Rating: Moody's Rating   Aa2
 S&P Rating   AA
 Fitch Rating   AA

Francie je polo-prezidentskou republikou. Kromě hlavního území na kontinentální Evropě, patří pod Francii také ostrov Korsika a zámořská území. Celková rozloha Francie je 643 kilometrů, což ji činí asi osmkrát větší než Česko. Populace činní zhruba 67 milionů obyvatel. Podobně jako Německo čelí Francie silné imigraci a stárnoucí populaci, zatěžující sociální systém. (46)

Francie je po Německu druhou nejsilnější ekonomikou v eurozóně a devátou nejsilnější ekonomikou na světě. Jedná se o jednoho z největších světových exportérů a

importérů. Francie má značně smíšenou ekonomiku, se silným privátním sektorem, ale státem držnými klíčovými segmenty trhu. Hlavními produkty Francie jsou auta, letadla, lékařské produkty a zemědělské produkty. S více jak 80 miliony turistů ročně se jedná o nejnavštěvovanější zemi na světě a turismus tak tvoří podstatnou část ekonomiky. Zhruba 80 % elektřiny získává Francie z jaderných elektráren, což ji činí špičkou v tomto oboru. (47)

Tabulka 18 - Vývoj podílu státního dluhu na HDP Francie v %

Rok	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Dluh/HDP	58,1	60,0	64,1	65,7	67,1	64,4	64,3	68,0
Rok	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	
Dluh/HDP	78,9	81,6	85,2	89,5	92,3	95,3	96,2	

Zdroj: Eurostat, vlastní výpočty

Tabulka 19 - Růst podílu dluhu na HDP Francie

Rok	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Růst dluhu/HDP	-0,5	1,9	4,1	1,6	1,4	-2,7	-0,1	3,7
Rok	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	
Růst dluhu/HDP	10,9	2,7	3,6	4,3	2,8	3,0	0,9	

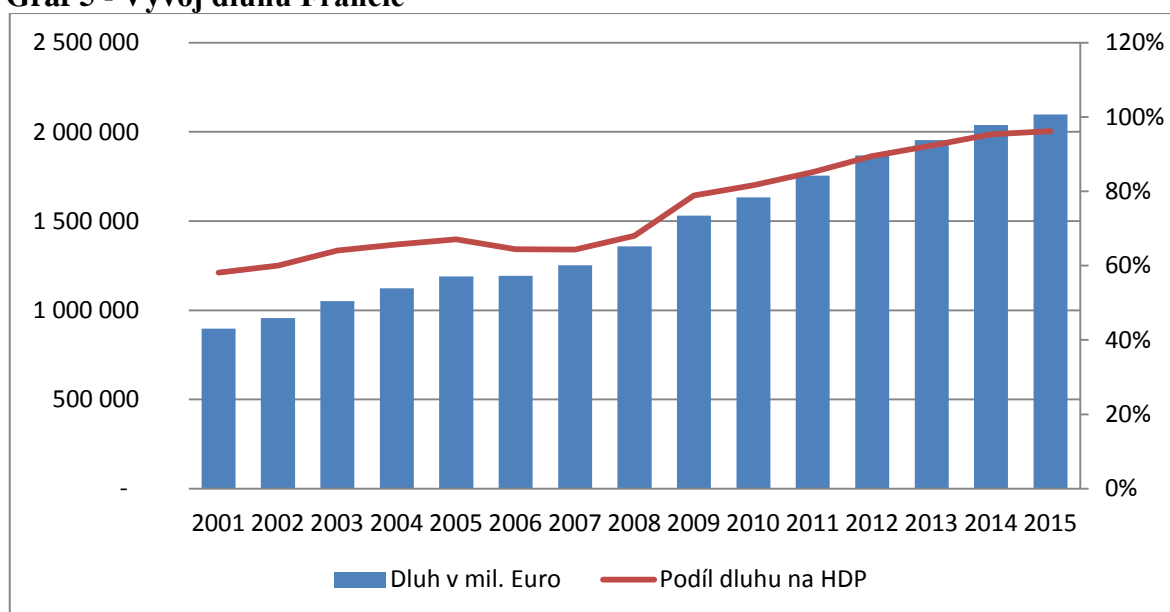
Zdroj: Eurostat, vlastní výpočty

Vládní dluh Francie za sledované období značně stoupl. V roce 2001 tvořil 58,1 % HDP, v roce 2015 už to bylo 96,2 %, tedy růst o 38,1 procentního bodu. Ke snížení dluhu došlo pouze v letech 2001, 2006 a 2007. Nejvíce dluh vzrostl v roce 2009 jako důsledek světové ekonomické krize, kdy dluh vzrostl o 173 394 mil. euro, což představovalo 10,9 % HDP. Další významný růst byl v roce 2012, kdy dluh vzrostl o 4,3 procentního bodu HDP a rok 2003, kdy vzrostl o 4,1 procentního bodu HDP. Nejvyšší pokles dluhu byl v roce 2006, kdy se povedlo snížit dluh vůči HDP o 2,7 procentního bodu. Celkově je u Francie vidět značný stoupavý trend. Pakliže bude zadlužování Francie pokračovat obdobným tempem, dá se očekávat, že překročí hranici 100 % dluhu vůči HDP. Celkově za sledované období stoupl dluh Francie 2,3 krát a v roce 2014 překročil hranici 2 bilionů euro.

V roce 2002 dosáhl dluh Francie úrovně 60 % vůči HDP, což je maximum povolené Maastrichtskými konvergenčními kritérii. Od roku 2003 Francie již kritérium není schopná plnit a dluh ve všech následujících obdobích přesahuje 60 %. Zároveň v roce

2003, 2008, 2009, 2011 a 2012 neplní Francie ani kritérium maximálního ročního schodku veřejného rozpočtu. Hranice je stanovena na 3 % a v roce 2009 stoupl dluh Francie kvůli světové finanční krizi dokonce o 10,9 %. Z porovnávaných zemí je to druhý nejvyšší přírůstek po Řecku. V roce 2014 byl pak schodek 3 %, tedy přesně na povolené hranici. Vzhledem k tomu, že je Francie jednou ze zakládajících zemí jak Evropské Unie, tak i eurozóny, a zároveň jednou z nejvýznamnějších ekonomik EU, je její dluh skutečně alarmující.

Graf 5 - Vývoj dluhu Francie

Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování

4.3.3 Spolková republika Německo

Rating: Moody's Rating   Aaa
 S&P Rating   AAA
 Fitch Rating   AAA

Německo je federativní republika skládající se z 16 spolkových zemí, Česká republika sousedí se spolkovou zemí Bavorsko a spolkovou zemí Sasko. S rozlohou necelých 360 tisíc kilometrů čtverečních se jedná o stát s přibližně čtyřikrát větší rozlohou než ČR. S populací přes 80 milionů je Německo nejlidnatější zemí EU. Stejně jako většina evropských zemí se Německo potýká se stárnoucí populací. K tomu čelí Německo poměrně silné imigraci. Tyto dva faktory ztlačují zátěž na státní sociální systém, jež se stává čím dál tím dražší. (48)

Německo představuje největší ekonomiku v Evropě a pátou největší ekonomiku světa. Přibližně 64 % pracujících pracuje v sektoru služeb, v průmyslu asi dalších 34 %, v zemědělství pak asi 2 %. Německo je jedním z předních exportérů strojírenství, elektrotechniky, automobilů a chemikálií. Jedná se o zakládající zemi Evropské unie a eurozóny. (49)

Tabulka 20 - Vývoj podílu státního dluhu na HDP Německa v %

Rok	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Dluh/HDP	57,7	59,4	63,1	64,8	67,0	66,5	63,7	65,1
Rok	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	
Dluh/HDP	72,6	81,0	78,7	79,9	77,5	74,9	71,2	

Zdroj: Eurostat, vlastní výpočty

Tabulka 21 - Růst podílu dluhu na HDP Německa

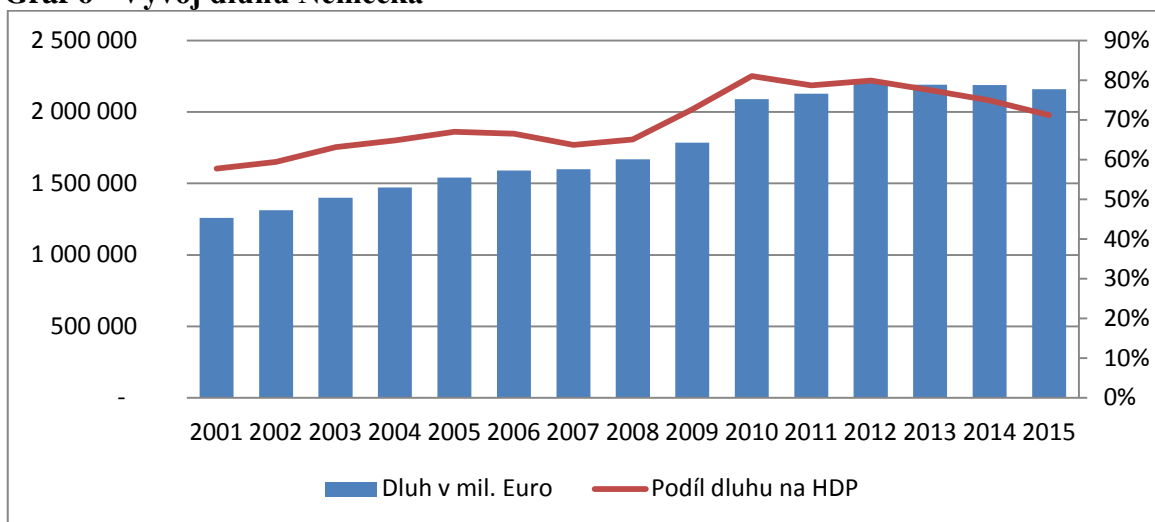
Rok	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Růst dluhu vůči HDP	-1,2	1,7	3,7	1,7	2,2	-0,5	-2,8	1,4
Rok	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	
Růst dluhu vůči HDP	7,5	8,4	-2,3	1,2	-2,4	-2,6	-3,7	

Zdroj: Eurostat, vlastní výpočty

V roce 2001 byl Německý dluh 1 258 736 milionů euro, což představovalo 57,7 % HDP. Na konci sledovaného období se Německý dluh vyšplhal nad hranici dvou bilionů, konkrétně na 2 157 880 milionů euro, což představuje 71,2 % HDP. Největší přírůstky dluhu zaznamenalo Německo v letech následujících světovou ekonomickou krizi. V roce 2009 byl nárůst dluhu o 7,5 procentního bodu, v roce 2010 dokonce 8,4 procentního bodu. V posledních třech letech sledovaného období se Německu povedlo dluh snižovat. K největšímu úbytku dluhu vůči HDP došlo v roce 2015, kdy se Německu povedlo snížit dluh o 3,7 procentního bodu. K tomuto snížení došlo částečně díky růstu HDP, ale také díky snížení dluhu v absolutní hodnotě a to o 30 791 mil. euro.

Z pohledu Maastrichtských kritérií není Německo schopné naplňovat dluhové kritérium od roku 2003, kdy nejen že dluh překročil povolenou hranici 60 %, ale zároveň byl roční schodek 3,7 %, tedy 0,7% procentního bodu nad limitem ročního schodku veřejného rozpočtu. Ve všech následujících letech je dluh Německa nad 60 %, avšak jeho výše v roce 2015 je 71,2 % což je stále lepší výsledek nežli 96,2 %, jichž dosahuje Francie. I tak je ale u takto významné ekonomiky EU překročení limitů znepokojivé.

Graf 6 - Vývoj dluhu Německa

Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování

4.3.4 Řecko

Rating: Moody's Caa3
 S&P B-
 Fitch CCC

Řecko je parlamentní republika, jež se dělí do 13 administrativních regionů. Nachází se v jihovýchodní Evropě, na hranici s Asií, což ho činí velmi významnou obchodní křižovatkou jak pozemní, tak lodní dopravy mířící z Asie do Evropy. Většinu jeho hranic tvoří moře. S rozlohou 130 tisíc kilometrů je o něco víc než o polovičku větší než Česká republika. S populací necelých 11 milionů je Řecko podobně lidnaté, jako ČR. (50)

Řecká ekonomika je značně závislá na turismu, každý rok navštíví Řecko skoro 15 milionů turistů. Přibližně 85 % Řecké ekonomiky tvoří sektor služeb. Průmysl tvoří zhruba 12 % a zemědělství asi 3 %. Řecké obchodní námořnictvo je největší na světě, tvořící 15 % světové přepravní kapacity po moři. Hlavními produkty Řecka jsou textilie, chemikálie, ocelářské produkty a zpracování tabáku. (51)

Tabulka 22 - Vývoj podílu státního dluhu na HDP Řecka v %

Rok	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Dluh/HDP	107,1	104,9	101,5	102,9	107,4	103,6	103,1	109,4
Rok	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	
Dluh/HDP	126,7	146,2	172,1	159,6	177,4	179,7	177,4	

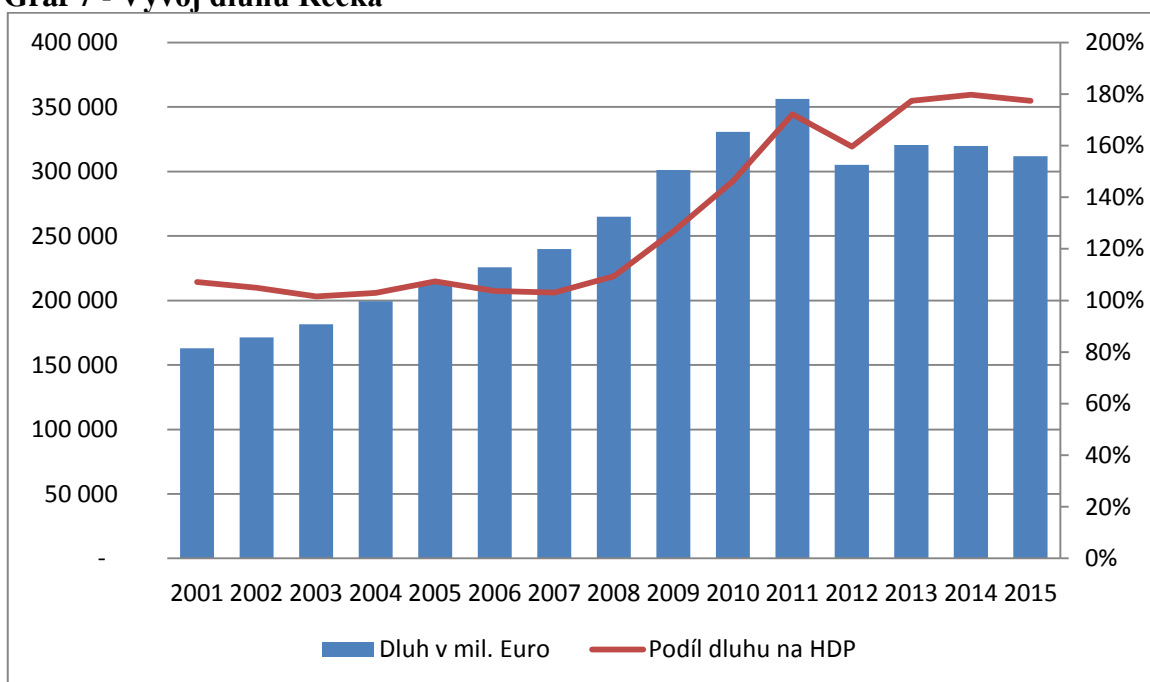
Zdroj: Eurostat, vlastní výpočty

Tabulka 23 - Růst podílu dluhu na HDP Řecka

Rok	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Růst dluhu/HDP	2,2	-2,2	-3,4	1,4	4,5	-3,8	-0,5	6,3
Rok	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	
Růst dluhu/HDP	17,3	19,5	25,9	-12,5	17,8	2,3	-2,3	

Zdroj: Eurostat, vlastní výpočty

Dluh Řecka v poměru k HDP je nejvyšší, ze všech sledovaných států Evropské Unie. Po celou dobu sledovaného období se nacházel nad hranicí 100 %. V roce 2001 byl dluh Řecka na úrovni 107,1 % HDP. Na konci sledovaného období v roce 2015 dosáhl úrovně 177,4 % HDP. Jedná se o navýšení o 77,3 procentních bodů. To je nejvíce ze všech vybraných států. Nejvyšší přírůstek dluhu byl v roce 2011, kdy se dluh v poměru k HDP zvýšil o 25,9 procentního bodu. To je rekordní přírůstek, kterému se jiné státy ani zdaleka nepřiblížili. Přírůstky větší než 10 procentních bodů byly také v letech 2009, 2010, a 2013. V roce 2012 došlo k poklesu dluhu o 12,5 procentního bodu HDP a to především díky mezinárodní pomoci a restrukturalizaci Řeckého dluhu.

Graf 7 - Vývoj dluhu Řecka

Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování

Na záchranu Řecké ekonomiky byla poskytnuta celá řada finančních prostředků ve snaze zabránit Řeckému bankrotu a destabilizaci celé eurozóny.

2010 první záchranný balíček

V dubnu roku 2010 odsouhlasila Evropská komise poskytnutí půjček Řecku v bilaterální podobě v celkové výši 80 miliard eur. Původně měla být částka o 2,7 miliardy vyšší, ale Slovensko, jež se právě připojilo k eurozóně, odmítlo půjčku poskytnout. Zároveň Irsko a Portugalsko odmítly poskytnout půjčku, jelikož musely také zažádat o finanční pomoc. K půjčce od zemí eurozóny se přidala půjčka 30 miliard eur od Mezinárodního měnového fondu. Celkem tedy bylo Řecku půjčeno 110 miliard eur, jež měly být vypláceny po dobu tří lety, tedy do roku 2013. (58)

2012 Druhý záchranný balíček

Již v březnu roku 2012 se ukázalo, že půjčky dohodnuté v roce 2010 nebudou stačit a byl schválen druhý záchranný balíček, který dosud nevyplacené prostředky z prvního balíčku (34,5 miliardy eur) navýšil o dalších 130 miliard eur. Celkem měla finanční pomoc mezi lety 2012 a 2014 dosahovat 164,5 miliard eur. Na rozdíl od bilaterálních dohod, jež financovaly většinu pomoci schválené v roce 2010, počítal druhý balíček s prostředky z Evropského finančního stabilizačního fondu. Ten vyplatil 144,7 miliard eur a zbylých 19,8 miliard eur vyplatil Mezinárodní měnový fond. (58)

Finanční prostředky měly být Řecku poskytovány na základě plnění kvantitativních kritérií. Stabilita a efektivita programu byla ohrožena poslaneckými volbami a vyvstaly otázky ohledně schopnosti Řecka plnit své závazky a podmínky pro poskytnutí půjček. Nakonec se nově zvolené strany zavázaly plnit podmínky, ale zároveň došlo k jejich zmírnění. Původně bylo po Řecku požadováno, aby dosahovalo přebytkového rozpočtu ve výši 4,5 % HDP. Po vyjednávání s novým parlamentem byla tato podmínka až do roku 2016 zmírněna na 1,5%. Zároveň bylo schváleno prodloužení splatnosti některých úvěrů. (58)

2015 třetí záchranný balíček

V roce 2015 byl schválen třetí záchranný program ve výši 86 miliard eur, jež by měly být vypláceny po dobu 3 let. Stejně jako u druhého balíčku bylo poskytnutí půjčky navázáno na plnění podmínek, jež se kromě rozpočtových kritérií také celkově zaměřují na hospodářskou reformu Řecké ekonomiky. (59)

4.4 Komparace dluhu České republiky s vybranými státy EU

V této části jsou porovnány dluhy jednotlivých zemí vedle sebe a porovnán jejich postupný vývoj v čase. Dluhy budou porovnány v absolutních číslech, v poměrech k HDP a zároveň budou porovnány výše placených úroků z dluhů.

Tabulka 24 - Rating vybraných zemí

Moody's	S&P	Fitch	Hodnocení	Stupeň
Aaa Německo	AAA Německo	AAA Německo	Nejvyšší kvalita	Investiční stupně
Aa1	AA+	AA+	Velmi kvalitní	
Aa2 Francie	AA Francie	AA Francie		
Aa3	AA- Estonsko ČR	AA-		
A1 Estonsko ČR	A+	A+ Estonsko ČR	Střední kvalita - vyšší	Spekulativní stupně
A2	A	A		
A3	A-	A-		
Baa1	BBB+	BBB+	Střední kvalita - nižší	
Baa2	BBB	BBB		
Baa3	BBB-	BBB-		
Ba1	BB+	BB+	Spekulativní	
Ba2	BB	BB		
Ba3	BB-	BB-		
B1	B+	B+	Vysoce spekulativní	
B2	B	B		
B3	B- Řecko	B-		
Caa1	CCC+	CCC+	Značná rizika	
Caa2	CCC	CCC Řecko	Extrémně spekulativní	
Caa3 Řecko	CCC-	CCC-		
Ca	CC	CC	S velmi nízkou perspektivou	
C	C	C	Velmi vysoká pravděpodobnost úpadku	
	CI	D		
	D			

Zdroj: Vlastní zpracování

Při pohledu na rating zvolených zemí je vidět, že nejlepšího hodnocení dosahuje Německo a nejhoršího Řecko. Německo je dokonce všemi třemi agenturami hodnoceno úplně nejlepším možným hodnocením. Kousek za Německem se pak nachází Francie. I u Francie se všechny tři agentury shodují a řadí její dluhopisy do velmi kvalitních. Česká republika a Estonsko mají naprosto shodný rating od všech agentur, avšak zde se již agentury neshodují mezi sebou. Moody's a Fitch řadí ČR a Estonsko do střední vyšší kvality. S&P je řadí o třídu výš do kategorie velmi kvalitních. Nejhorší hodnocení má jednoznačně Řecko. Všechny tři agentury řadí Řecko do spekulativního stupně. S&P považuje dluhopisy Řecka za vysoce spekulativní, Fitch je řadí o dva stupně níže do extrémně spekulativních a Moody's dokonce ještě níže, do kategorie s velmi nízkou perspektivou.

4.4.1 Výše dluhu v absolutních číslech

Tabulka 25 - Dluhy vybraných států v milionech eur

Rok	ČR	Estonsko	Francie	Německo	Řecko
2001	18 267	333	897 349	1 258 736	162 971
2002	21 958	443	956 780	1 312 460	171 410
2003	24 328	490	1 050 259	1 400 248	181 510
2004	28 559	491	1 123 511	1 470 554	199 276
2005	31 474	512	1 189 818	1 541 352	213 970
2006	35 615	596	1 193 322	1 591 264	225 648
2007	40 015	595	1 252 021	1 599 818	239 915
2008	42 818	741	1 357 326	1 668 809	264 775
2009	50 454	996	1 530 720	1 785 468	301 062
2010	60 194	964	1 631 720	2 088 726	330 570
2011	62 299	1 011	1 753 659	2 128 123	356 289
2012	71 784	1 746	1 868 432	2 204 507	305 096
2013	67 102	1 924	1 952 875	2 189 153	320 511
2014	65 589	2 108	2 038 380	2 188 671	319 729
2015	67 952	2 036	2 097 611	2 157 880	311 673

Zdroj: Eurostat

Jak je vidět z tabulky č. 25 nejnižší dluh má Estonsko, což je dané částečně tím, že Estonsko má nejnižší relativní zadlužení, ale hlavně tím, že je to z vybraných států nejmenší ekonomika. I tak je ale u Estonska vidět velmi výrazný přírůstek dluhu, kdy se dluh mezi lety 2001 a 2015 znásobil více jak šestkrát. Druhý největší růst zaznamenalo

Česko, kde se dluh znásobil 3,7 krát. Dluhy Francie a Řecka se přibližně zdvojnásobily. Nejmenší růst mělo Německo, kterému se dluh znásobil 1,7 krát. Zároveň je možno vidět, že v absolutních číslech je nevyšší dluh právě Německa, které je hned následováno Francií. Oba tyto státy mají dluh přes dva biliony euro. Zajímavý je také pohled na ČR a Řecko. Oba státy mají podobně velké obyvatelstvo, avšak řecký dluh je šestkrát větší než dluh ČR. Všechny státy měly na konci sledovaného období vyšší dluh než na začátku.

4.4.2 Poměr dluhu na HDP

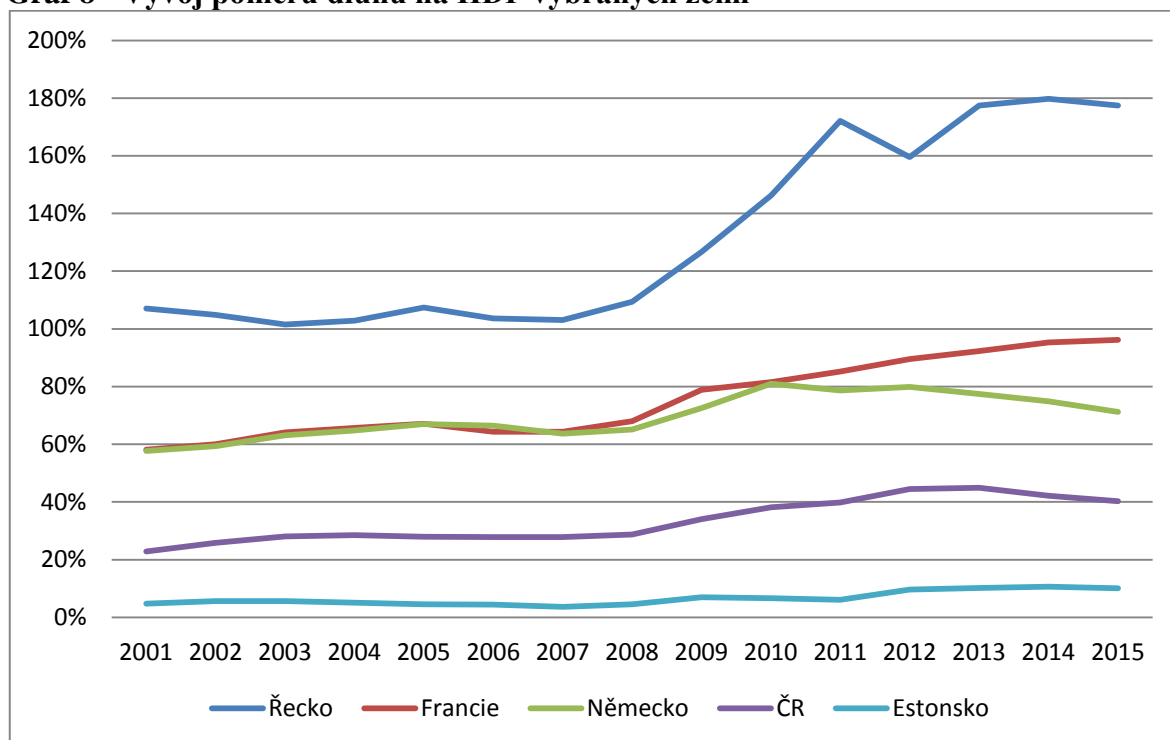
Tabulka 26 - Poměr dluhu na HDP v %

Rok	ČR	Estonsko	Francie	Německo	Řecko
2001	22,8	4,8	58,1	57,7	107,1
2002	25,9	5,7	60	59,4	104,9
2003	28,1	5,6	64,1	63,1	101,5
2004	28,5	5,1	65,7	64,8	102,9
2005	28	4,5	67,1	67	107,4
2006	27,9	4,4	64,4	66,5	103,6
2007	27,8	3,7	64,3	63,7	103,1
2008	28,7	4,5	68	65,1	109,4
2009	34,1	7,0	78,9	72,6	126,7
2010	38,2	6,6	81,6	81	146,2
2011	39,8	6,1	85,2	78,7	172,1
2012	44,5	9,7	89,5	79,9	159,6
2013	44,9	10,2	92,3	77,5	177,4
2014	42,2	10,7	95,3	74,9	179,7
2015	40,3	10,1	96,2	71,2	177,4

Zdroj: Eurostat, vlastní výpočty

Při pohledu na dluh v porovnání k HDP, je zřejmé, že všechny státy zaznamenaly ve sledovaném období růst. K největším přírůstkům došlo v návaznosti na finanční krizi, jež vznikla v roce 2007 a na Evropu dolehla primárně v letech 2008 a 2009. Nejmenší přírůstek dluhu ve sledovaném období mělo Estonsko, kde dluh vzrostl o 5,6 procentního bodu. Největší Řecko s přírůstkem 70,3 procentního bodu. Řecko bylo zároveň po celou sledovanou dobu nad hranicí 100 %. Zajímavé je srovnání Francie a Německa, jež měly v roce 2001 podobnou výši dluhu, tedy 58,1 % a 57,7 %. Avšak na konci sledovaného období měla Francie dluh 96,2 %, zatímco Německo pouze 71,2 %. Z hlediska Maastrichtských kritérií, kde je vyžadována hranice 60 % dluhu vůči HDP, nezvládá toto kritérium plnit jak Řecko, tak i pro měnovou unii ústřední ekonomiky Francie a Německo.

Graf 8 - Vývoj poměru dluhu na HDP vybraných zemí

Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování

Z grafu je krásně vidět rozestupy mezi dluhy jednotlivých zemí. Zároveň je vidět, že u všech zemí došlo v roce 2008 a 2009 k vzestupu dluhu. Dluh Estonska však stoupl pouze mírně, zatímco již tak vysoký dluh Řecka se skoro zdvojnásobil a nebýt záchranných balíčků od ostatních států Evropské unie a Mezinárodního měnového fondu, pravděpodobně by se přehoupl přes hodnotu 200 % vůči HDP. Zároveň je z grafu vidět, že vývoj Francie a Německa byl až do roku 2010 značně podobný, ale zatímco Německo bylo poté schopno dluh snižovat, dluh Francie dále rostl. To je značně dáno lepší implementací reforem na Německé straně a lepším dodržováním fiskálních pravidel. Zároveň díky napojenosti České ekonomiky na Německou, ani ČR nebyla krizí tak významně zasažena. Oproti tomu, Řecko falšovalo statistiky, a žilo si nad poměry. Při příchodu krize se tyto praktiky odhalily, což vedlo ke ztrátě důvěry. Během následujících měsíců docházelo ke značnému propouštění jak ve státních institucích, tak u soukromých firem. To vedlo ke značnému propadu HDP a růstu dluhu. Následujícími snahami o reformy se růst dluhu povedlo zastavit, ale i tak je značně vysoký. (63)

4.4.3 Růst dluhu v poměru k HDP

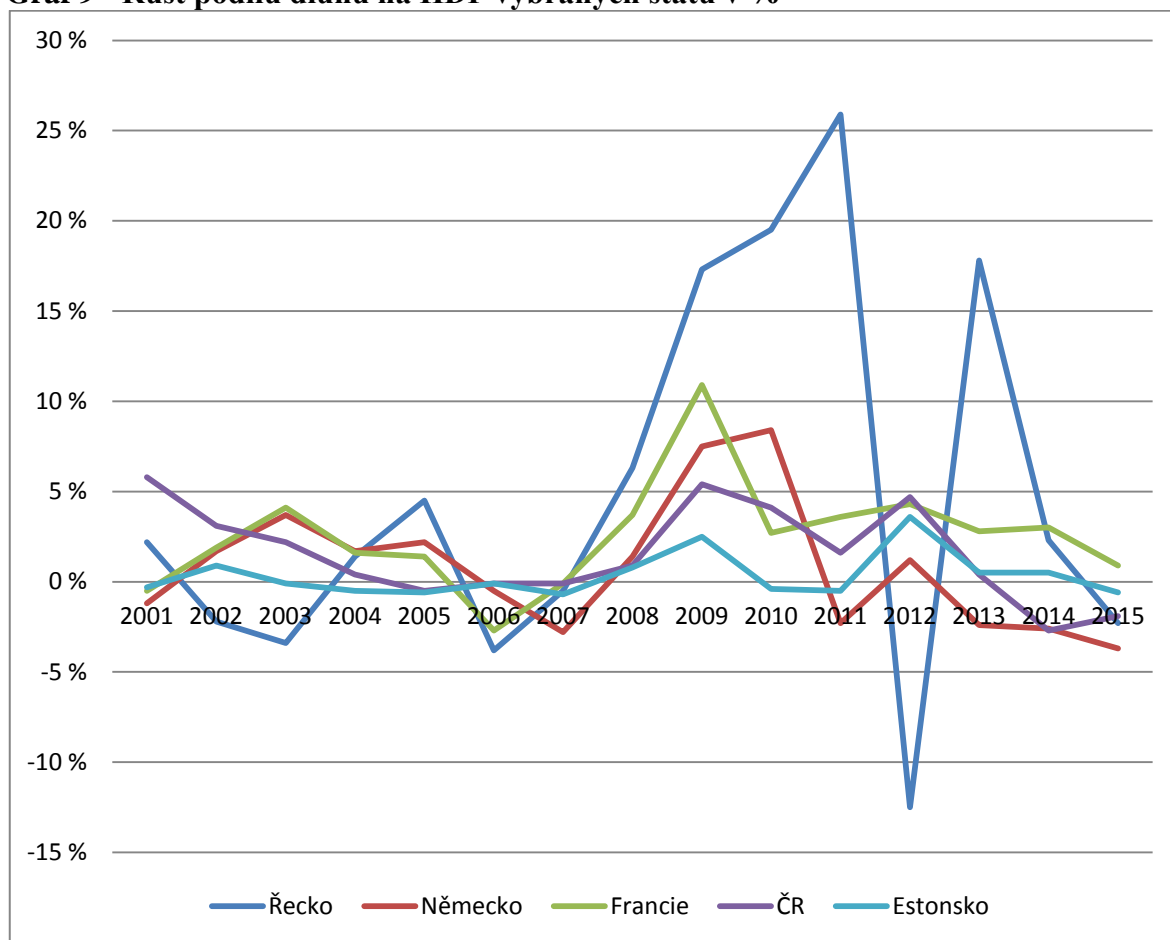
Tabulka 27 - Růst podílu dluhu na HDP vybraných států v %

Rok	ČR	Estonsko	Francie	Německo	Řecko
2001	5,8	-0,3	-0,5	-1,2	2,2
2002	3,1	0,9	1,9	1,7	-2,2
2003	2,2	-0,1	4,1	3,7	-3,4
2004	0,4	-0,5	1,6	1,7	1,4
2005	-0,5	-0,6	1,4	2,2	4,5
2006	-0,1	-0,1	-2,7	-0,5	-3,8
2007	-0,1	-0,7	-0,1	-2,8	-0,5
2008	0,9	0,8	3,7	1,4	6,3
2009	5,4	2,5	10,9	7,5	17,3
2010	4,1	-0,4	2,7	8,4	19,5
2011	1,6	-0,5	3,6	-2,3	25,9
2012	4,7	3,6	4,3	1,2	-12,5
2013	0,4	0,5	2,8	-2,4	17,8
2014	-2,7	0,5	3	-2,6	2,3
2015	-1,9	-0,6	0,9	-3,7	-2,3

Zdroj: Eurostat, vlastní výpočty

Při pohledu na přírůstky dluhu vyjádřeného v procentech HDP je vidět, že největší přírůstek zaznamenalo Řecko, s přírůstkem 25,9 procentního bodu v roce 2011. Zároveň ale díky mezinárodní pomoci a restrukturalizaci dluhu dosáhlo největšího poklesu v roce 2012 a to o 12,5 procentního bodu. Celkově docházelo k nejvýznamnějším přírůstkům následkem světové finanční krize. V roce 2009 zaznamenala Francie růst dluhu vůči HDP o 10,9 procentního bodu, což je jediný případ za celé sledované období, kdy se dostal růst dluhu Francie nad 5 procentních bodů. Německo bylo nejvíce zasaženo krizí až o rok později v roce 2010, s růstem dluhu 8,4 procentního bodu vyjádřeno v HDP. Při pohledu na vývoj dluhu za posledních pár let sledovaného období je vidět u Německa a Česka jasné zlepšení. Německu se povedlo snížit dluh tři období za sebou, Česku dvě období. Řecku a Estonsku se povedlo snížit dluh alespoň v roce 2015. Francie však vykazuje od finanční krize neustálý nárůst dluhu.

Graf 9 - Růst podílu dluhu na HDP vybraných států v %

Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování

4.4.4 Výdaje na státní dluh

Z tabulky č. 28 je patrné, že největší výdaje na státní dluh má v současnosti Německo. V průběhu let však docházelo ke snižování vlivem snižování úrokových měr dlouhodobých dluhopisů. V roce 2001 vynakládalo Německo na placení úroků ze státního dluhu 65 510 milionů euro. K růstu došlo v době finanční krize v roce 2008, kdy úroky z dluhu Německa dosáhly úrovně 68 469 milionů euro. V posledních letech ovšem došlo k významným poklesům, v roce 2015 platilo Německo už pouze 47 273 milionů euro. Francie v roce 2001 platila 44 608 milionů euro. V následujících letech zažívaly úroky Francie stoupavý trend, avšak podobně jako u Německa, k výraznému zvýšení došlo až v roce 2008, kdy úroky z dluhu činily 56 154 milionů euro. Od té doby úroky Francie klesaly a v roce 2015 činily už pouze 47 273 milionů euro. V roce 2015 Francie i Německo platily na úrocích z dluhu méně, než v roce 2001.

Tabulka 28 - Výdaje na státní dluh v milionech euro

	Řecko	Francie	Německo	ČR	Estonsko
2001	9 566,0	44 608,1	65 510,0	698,4	15,4
2002	9 103,0	45 608,8	65 099,0	956,7	20,3
2003	8 761,0	44 823,3	64 623,0	918,4	20,1
2004	9 269,0	45 807,8	63 221,0	1 028,4	21,3
2005	9 353,0	46 469,9	63 118,0	1 183,0	21,4
2006	9 623,0	46 752,1	64 684,0	1 285,1	22,5
2007	10 469,0	50 968,3	66 994,0	1 482,5	26,9
2008	11 653,0	56 154,7	68 469,0	1 612,6	34,1
2009	11 972,0	46 522,0	64 962,0	1 845,8	26,8
2010	13 239,0	47 667,0	63 850,0	2 080,2	19,4
2011	15 076,0	53 628,0	67 500,0	2 156,3	21,5
2012	9 744,0	53 851,0	63 088,0	2 299,5	26,0
2013	7 276,0	48 188,0	56 043,0	2 117,7	21,3
2014	7 097,0	46 403,0	51 980,0	2 038,6	20,5
2015	6 325,0	43 791,0	47 273,0	1 794,3	19,2

Zdroj: Eurostat

Výdaje Estonska na placení úroků z dluhů byly na začátku sledovaného období 15,4 milionů euro. V době krize se toto číslo více než zdvojnásobilo na hodnotu 34,1 milionů euro. To bylo způsobeno primárně vysokým přírůstkem dluhu v absolutních hodnotách. V roce 2015 zaplatilo Estonsko na úrocích 19,2 milionů euro. Česká republika platila v roce 2001 na úrocích ze státního dluhu 698,4 milionů euro. V následujících letech byl poměrně velký stoupavý trend, díky zvyšující se zadluženosti země. Nejvyšší úroky zaplatila ČR v roce 2012, kdy zaplatila 2 229 milionů euro, tedy více jak trojnásobek oproti roku 2001. Od té doby došlo k poklesu a v roce 2015 zaplatila ČR na úrocích už pouze 1 794 milionů Kč. Na rozdíl od Německa a Francie platila Česká republika a Estonsko na konci sledovaného období na úrocích z dluhu více, než na začátku sledovaného období.

Řecko v roce 2001 zaplatilo na úrocích z dluhu 9 566 milionů euro. Až do roku 2006 zůstávala placená částka přibližně stejná, avšak vlivem finanční krize, docházelo od roku 2007 ke značnému růstu. Nejvíce zaplatilo Řecko v roce 2011, a to 15 076 milionů euro. To bylo zapříčiněno velmi vysokou úrovnovou mírou, díky nedůvěře v schopnost Řecka splácet své dluhy. Od restrukturalizace dluhu a mezinárodní finanční výpomoci v

roce 2012 se situace Řecka značně zlepšila. V roce 2015 zaplatilo Řecko na úrocích ze státního dluhu 6 325 milionů euro. Tedy o polovinu méně, než v roce 2001.

4.4.5 Placené úroky vyjádřené v % HDP

Tabulka 29 - Placené úroky vyjádřené v % HDP

	Řecko	Francie	Německo	ČR	Estonsko
2001	6,3	2,9	3,0	0,9	0,2
2002	5,6	2,9	2,9	1,1	0,3
2003	4,9	2,7	2,9	1,0	0,2
2004	4,8	2,7	2,8	1,1	0,2
2005	4,7	2,6	2,7	1,1	0,2
2006	4,4	2,5	2,7	1,0	0,2
2007	4,5	2,6	2,7	1,1	0,2
2008	4,8	2,8	2,7	1,0	0,2
2009	5,0	2,4	2,6	1,2	0,2
2010	5,9	2,4	2,5	1,3	0,1
2011	7,3	2,6	2,5	1,3	0,1
2012	5,1	2,6	2,3	1,4	0,1
2013	4,0	2,3	2,0	1,3	0,1
2014	4,0	2,2	1,8	1,3	0,1
2015	3,6	2,0	1,6	1,1	0,1

Zdroj: Eurostat, vlastní výpočty

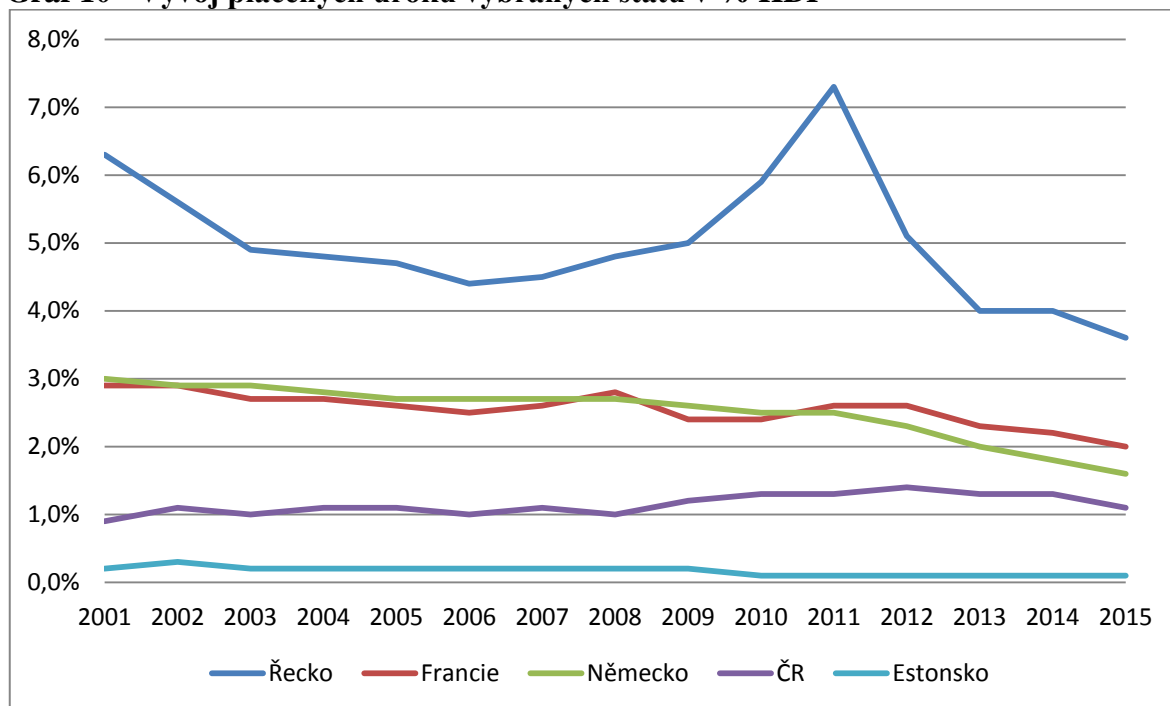
Při pohledu na vyjádření placených úroků v procentech HDP je vidět, že náklady na dluh Estonska jsou značně zanedbatelné. Estonsko nikdy neplatilo na úrocích více jak 0,3 % svého HDP. Úroky ČR byly nejnižší v roce 2001, kdy tvořily pouze 0,9 % HDP, nejvyšší pak v roce 2012, kdy tvořily 1,4 % HDP, v posledním období poté byly 1,1 % HDP. Je tedy vidět, že náklady na dluh jsou v ČR poměrně stálé a vyrovnané.

Úroky Německa a Francie mají podobný vývoj. V roce 2001 se obě země pohybovaly okolo hranice 3 % HDP. Od té doby docházelo k mírnému poklesu s výjimkou let finanční krize a krize eurozóny. V roce 2015 zaplatila Francie úroky na dlužích ve výši 2 % HDP. Německo pouhé 1,6 % HDP, tedy skoro polovinu oproti roku 2001.

Největší úroky vyjádřené v HDP ze sledovaných států platí Řecko. V roce 2001 platilo 6,3 % HDP. Až do roku 2006 zažívalo Řecko klesavý trend, avšak s nástupem finanční krize nastalo další zvyšování. V roce 2011 už platilo Řecko na úrocích z dluhu

7,3 % HDP. To bylo šestkrát více než ČR a třikrát více než Německo. Díky restrukturalizaci a mezinárodní výpomoci se situace Řecka značně zlepšila. V roce 2015 platilo Řecko na úrocích z dluhu už pouhé 3,6 % HDP, tedy skoro polovinu oproti roku 2001.

Graf 10 - Vývoj placených úroků vybraných států v % HDP

Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování

Snižování placených úroků je jistě dobré znamení avšak případné ztracení důvěry ve schopnost některého státu splácet, by mohlo vést k dalšímu značnému růstu úrokových měr a tím navrátit daný stát do spirály rostoucích dluhů a úroků. Této dluhové spirály by se mělo nejvíce obávat Řecko.

4.5 Plnění Maastrichtských kritérií

Tato část praktické práce se bude zabývat plněním Maastrichtských kritérií. Jak už bylo zmíněno, vstupem do Evropské unie se Česká republika zavázala k přijetí eura. Maastrichtská kritéria slouží k posouzení konvergence jednotlivých států s eurozónou. Při analýze státního dluhu bylo využito let 2001 - 2015, jelikož ale hodnocení plnění Maastrichtských kritérií nemá před vstupem do Evropské unie smysl, zaměří se tato kapitola pouze na roky 2004 - 2015. Veškerá použitá data jsou čerpána z Eurostatu.

4.5.1 Kritérium cenové stability

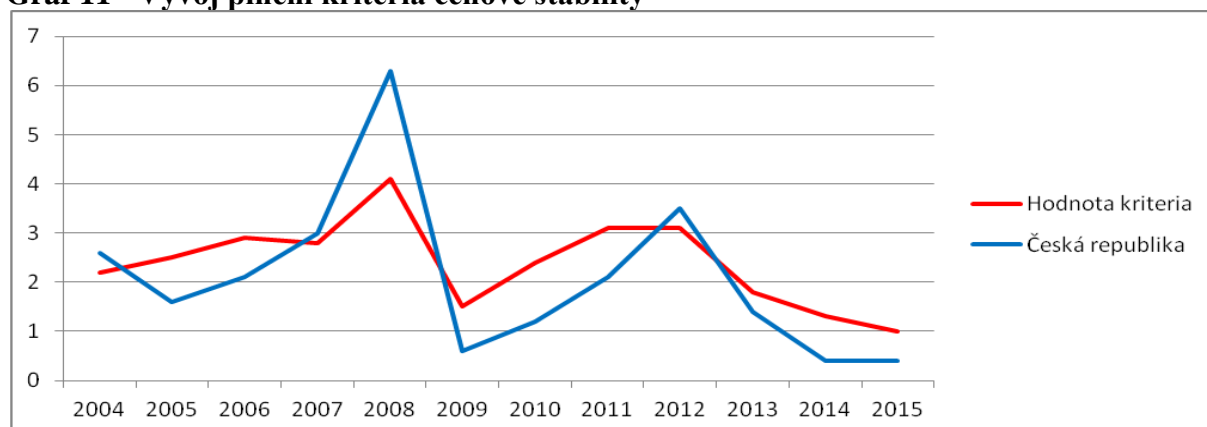
Měnovou politiku v České republice uskutečňuje Česká národní banka. Jejím hlavním cílem je zajištění cenové stability. K tomu od roku 1997 využívá nástroj cílování inflace. Jedná se v podstatě o stanovení optimální inflační hodnoty a tolerančního pásma. Od roku 2007 se využívá inflačního cíle 2 %. Pro analýzu plnění kritéria jsou využita data o indexu HICP získaná z Eurostatu.

Tabulka 30 - Plnění kritéria cenové stability

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Hodnota Kritéria	2,2	2,5	2,9	2,8	4,1	1,5	2,4	3,1	3,1	1,8	1,3	1
Česká republika	2,6	1,6	2,1	3	6,3	0,6	1,2	2,1	3,5	1,4	0,4	0,4

Zdroj: Eurostat

Graf 11 - Vývoj plnění kritéria cenové stability

Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování

Pro stanovení maximální hodnoty se nejdříve vypočte průměr 3 zemí s nejnižší inflací a poté se k této hodnotě přičte 1,5 procentního bodu.

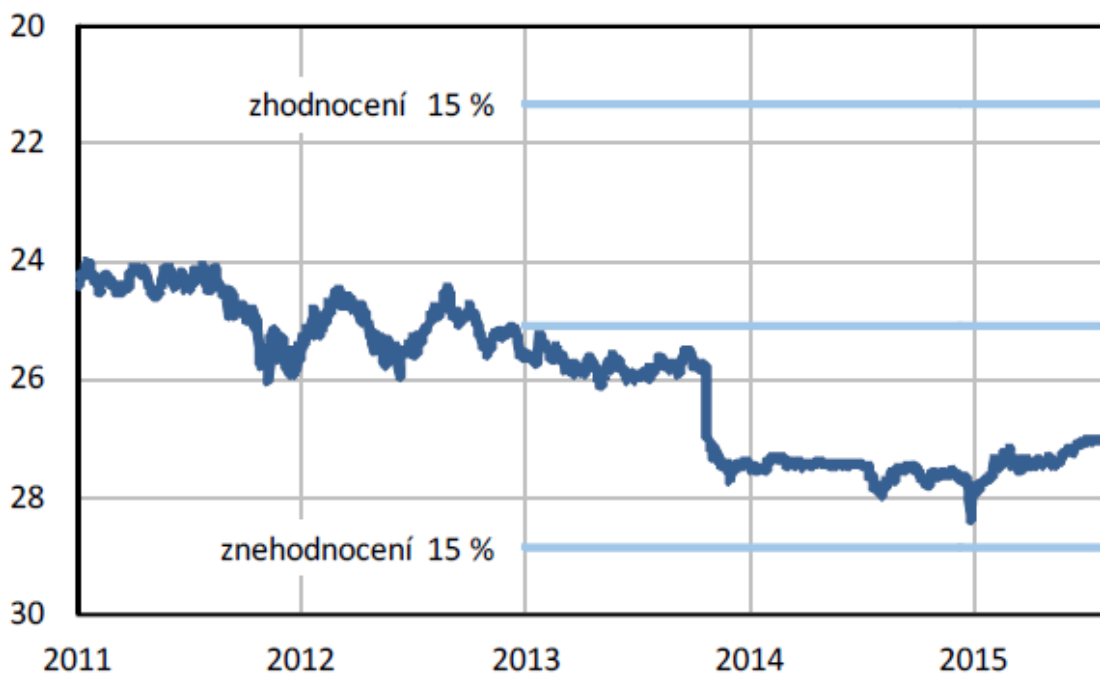
První výrazný problém s plněním kritéria cenové stability měla ČR během finanční krize v roce 2007 a v roce 2008. Od té doby ČR kritérium plní s jedinou výjimkou a to v roce 2012, kdy došlo ke zvýšení snížené sazby DPH. To vyvolalo růst cen a díky tomu bylo kritérium překročeno. Od roku 2013 se Česká republika nachází již pod hodnotou kritéria. V roce 2014 a 2015 dokonce došlo k rekordně nízké inflaci 0,4 %, jež byla způsobena zápornou produkční mezerou. Dalším vlivem bylo snížení některých regulovaných cen, například elektřiny. K rekordně nízké inflaci došlo i přes rozhodnutí ČNB intervenovat a udržet měnový kurz vůči euru na hodnotě 27 Kč. Do budoucna se nepředpokládá, že by ČR měla mít jakékoliv problémy s plněním tohoto kritéria. (53)

4.5.2 Kritérium směnného kurzu

Toto kritérium je pro stát důležité až po vstupu do systému ERM II. K datu vstupu je pak stanovena střední hodnota, k níž se vytvoří flukтуаční pásmo $\pm 15\%$ a to bez devalvace centrální parity. Česká republika však nikdy do systému ERM II nevstoupila a proto hodnocení tohoto kritéria není úplně možné.

Ministerstvo financí v dokumentu *Vyhodnocení plnění maastrichtských konvergenčních kriterií a stupně sladění ČR s eurozónou* provádí hypotetické simulace. Jako příklad bude jedna taková simulace uvedena. Pro tento účel je hypotetická centrální parita stanovena na první čtvrtletí roku 2013. Z grafu č. 12 je pak patrné, že za poslední 3 roky sledovaného období se kurz pohyboval v stanoveném pásmu 15 % od centrální parity. Značný podíl na tom ale měl i intervenční zásah ČNB. Proto je pro ČR plnění tohoto kritéria do budoucna jednou z největších otázek. Z dokumentu Ministerstva financí dále vyplývá, že Ministerstvo financí a ČNB neplánují do ERM II vstupovat, dokud nebude přesně stanovené datum přijetí eura a počítají s účastí v systému pouze po minimální nutnou dobu k vyhodnocení tohoto kritéria. (53)

Graf 12 - Plnění kritéria směného kurzu

Zdroj: MFČR

4.5.3 Kritérium dlouhodobých úrokových sazeb

U tohoto kritéria se vyhodnocují dlouhodobé úrokové sazby dluhopisů s dobou splatnosti 10 let. Hodnota daného státu nesmí být vyšší než 2 procentní body nad úrovní tří států s nejlepšími výsledky.

Tabulka 31 - Plnění kritéria dlouhodobých úrokových sazeb

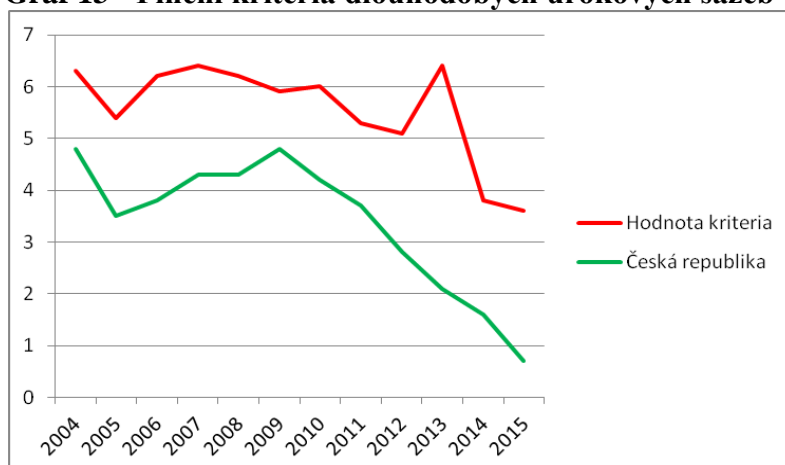
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Hodnota kritéria	6,3	5,4	6,2	6,4	6,2	5,9	6,0	5,3	5,1	6,4	3,8	3,6
Česká republika	4,8	3,5	3,8	4,3	4,3	4,8	4,2	3,7	2,8	2,1	1,6	0,7

Zdroj: Eurostat

Česká republika nemá od vstupu do Evropské unie s plněním tohoto kritéria žádný problém. Stabilita a důvěryhodnost fiskálního vývoje se projevuje dlouhodobě dobrým ratingem ČR. Od ratingu se poté odvíjí úroková míra. V současnosti nic nenapovídá tomu, že by se měla do budoucnosti situace ČR zhoršit.

Graf 13 - Plnění kritéria dlouhodobých úrokových sazeb

Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování

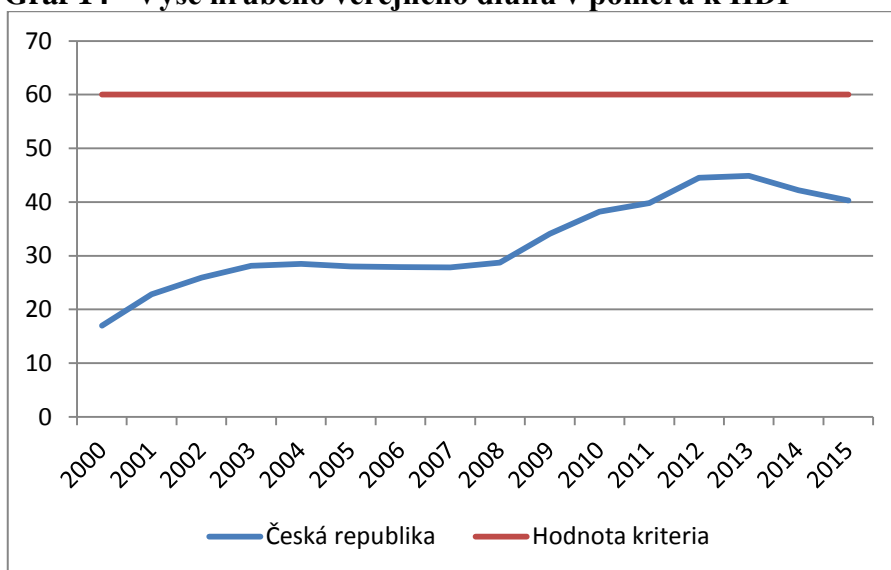
4.5.4 Kritérium udržitelnosti veřejných financí

Vzhledem k tomu že dluh ČR byl již podrobně probrán v předešlé části práce, zde bude tento problém popsán už pouze zrychleně. Kritérium udržitelnosti veřejných financí se skládá ze dvou dílčích kritérií. Kritéria výše hrubého veřejného dluhu v poměru k HDP a kritéria ročního schodku veřejného rozpočtu.

Výše hrubého veřejného dluhu v poměru k HDP

Maastrichtská kritéria vyžadují, aby dluh státu nebyl vyšší, než 60 % HDP. Vzhledem k tomu, že nejvyšší míra dluhu ČR ve sledovaném období byla 44,9 %, tak není problém toto kritérium plnit.

Graf 14 - Výše hrubého veřejného dluhu v poměru k HDP

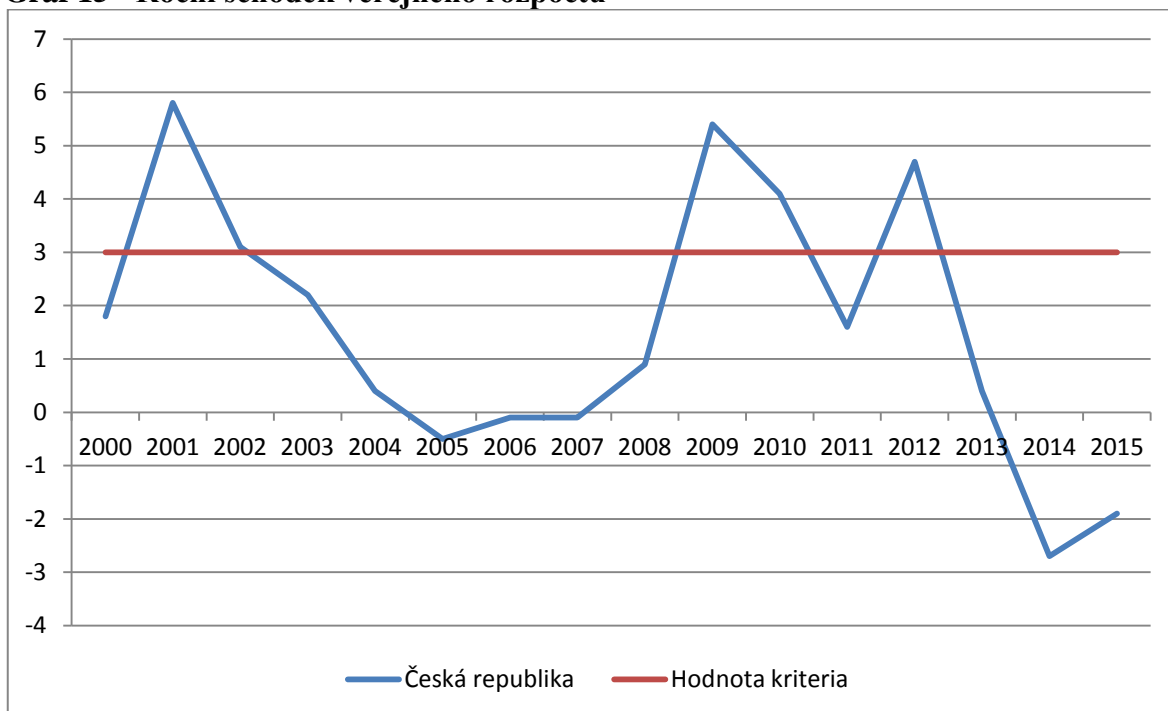

Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování

Roční schodek veřejného rozpočtu

Z hlediska ročního schodku nezvládla Česká republika od vstupu do Evropské unie plnit kritérium třikrát a to v návaznosti na světovou finanční krizi. V roce 2009 byl roční schodek 5,4 % HDP, v roce 2010 4,1 % HDP a v roce 2012 4,7 % HDP. Vzhledem k tomu, že v posledních třech letech poměr státního dluhu vůči HDP klesl, dá se očekávat, že ČR zvládne plnit toto kritérium i do budoucnosti.

Graf 15 - Roční schodek veřejného rozpočtu

Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování

4.5.5 Porovnání plnění fiskálních kritérií s EU

V této části bude porovnáno plnění fiskálních kritérií ostatními státy Evropské Unie. Nejdříve je dobré se podívat, jaký byl stav dluhu u států zakládajících eurozónu před vznikem eura. Euro bylo zavedeno 1. ledna 1999 v bezhotovostní podobě a 1. ledna 2002 v hotovostní podobě. Zakládajícími státy byly Belgie, Rakousko, Finsko, Francie, Německo, Irsko, Itálie, Lucembursko, Nizozemsko, Portugalsko a Španělsko. V roce 2001 se k nim přidalo Řecko.

Tabulka 32 - Výše státního dluhu vůči HDP států eurozóny před zavedením eura

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Belgie	130,5	128,0	123,2	118,2	114,4	108,8	107,6
Finsko	55,1	55,3	52,2	46,9	44,1	42,5	41,0
Francie	55,8	59,7	61,1	61,0	60,2	58,6	58,1
Irsko	78,6	69,9	61,6	51,5	46,6	36,1	33,2
Itálie	116,9	116,3	113,8	110,8	109,7	105,1	104,7
Lucembursko	8,6	8,2	8,0	7,7	6,8	6,5	7,0
Německo	54,7	57,5	58,7	59,5	60,0	58,9	57,7
Nizozemsko	73,6	71,6	65,9	62,8	58,5	51,8	49,2
Portugalsko	58,3	59,5	55,2	51,8	51,0	50,3	53,4
Rakousko	68,0	68,0	63,2	63,6	66,4	65,9	66,5
Řecko	99,0	101,3	99,5	97,4	98,9	104,9	107,1
Španělsko	61,7	65,6	64,4	62,5	60,9	58,0	54,2

Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování

Z tabulky č. 32 je patrné, že mnoho států mělo problém s plněním kritéria státního deficitu. Správně by státy pro přijetí eura měly mít poměr dluhu vůči HDP nižší než 60 %. V tabulce jsou pro přehlednost všechny státy překračující tuto hranici zvýrazněny oranžově. V roce 1999 kdy bylo euro zavedeno v bezhotovostní podobě, neplnilo kritérium 6 států a to Španělsko, Rakousko, Belgie, Itálie, Řecko a dokonce i Francie. Ze států překračující hranici 60 % měly Itálie a Belgie dokonce dluh větší než 100 % HDP, tedy přesahující jejich roční produkci. Úplně nejvyšší dluh ze zakládajících států měla Belgie, s dluhem 114,2 %. Nejnižší dluh mělo Lucembursko s dluhem 6,8 % vůči HDP. Německo se nacházelo přesně na hranici 60 %.

Díky příznivé části ekonomického cyklu se před zavedením eura v hotovostní podobě povedlo Francii a Španělsku snížit dluh pod hranici 60 %. Zároveň se povedlo snížit i dluh Německu o 2,1 procentního bodu. I tak ale zůstaly 4 státy nad požadovanou hranicí. Dluh Řecka se dokonce vůči roku 1999 zvýšil o dalších 10 procentních bodů a tím se dostal přes hranici 100 % vůči HDP, konkrétně na úroveň 107,1 %. Itálii a Belgie se povedlo částečně snížit dluh, ale i tak se stále nacházely nad hranicí 100 % HDP.

Zde je ještě dobré zmínit, že mezi lety 1997-2003 falšovalo Řecko údaje o svém dluhu, na což se přišlo až při auditu v roce 2004. Řecko falšovalo údaje o svém celkovém dluhu a přírůstcích dluhu. Tím vzniká otázka, zdali by Řecko bylo přijato do eurozóny, kdyby poskytovalo pravdivé údaje. Vzhledem k pozdnímu zjištění falšování údajů jsou tyto diskuze pouze dohady. Jisté je, že Řecko nebylo za své falšování nikdy potrestáno,

pouze vyzváno ke snižování svého dluhu. Zároveň byly zpřísněny kontroly statických dat poskytovaných státy EU. (18)

Fakt, že tolik států překračovalo hranici 60 % a některé dokonce 100 % ukazuje, že Maastrichtská finanční kritéria nebyla dostatečně vymáhána, nebo spíše přímo ignorována. Je tedy vidět, že základy krize eurozóny, jež začala v roce 2008 a pokračovala v roce 2012, se dají najít už na jejím samotném začátku.

Tabulka 33 - Vývoj podílu státního dluhu na HDP států EU 2001-2010

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Belgie	107,6	104,7	101,1	96,5	94,6	91,0	87,0	92,5	99,5	99,7
Bulharsko	65,0	51,4	43,7	36,0	26,8	21,0	16,3	13,0	13,7	15,3
ČR	22,8	25,9	28,1	28,5	28,0	27,9	27,8	28,7	34,1	38,2
Dánsko	48,5	49,1	46,2	44,2	37,4	31,5	27,3	33,4	40,4	42,9
Estonsko	4,8	5,7	5,6	5,1	4,5	4,4	3,7	4,5	7,0	6,6
Finsko	41,0	40,2	42,8	42,7	40,0	38,2	34,0	32,7	41,7	47,1
Francie	58,1	60,0	64,1	65,7	67,1	64,4	64,3	68,0	78,9	81,6
Chorvatsko	:	36,6	38,1	40,4	41,3	38,9	37,7	39,6	49,0	58,3
Irsko	33,2	30,6	29,9	28,2	26,1	23,6	23,9	42,4	61,7	86,3
Itálie	104,7	101,9	100,5	100,1	101,9	102,6	99,8	102,4	112,5	115,4
Kypr	56,5	59,7	63,1	64,1	62,8	58,7	53,5	44,7	53,4	55,8
Litva	13,9	13,1	13,9	14,3	11,7	9,9	8,4	18,7	36,6	47,4
Lotyšsko	22,9	22,1	20,4	18,7	17,6	17,2	15,9	14,6	28,0	36,2
Lucembursko	7,0	6,9	6,9	7,3	7,5	7,9	7,8	15,1	16,0	19,9
Maďarsko	51,7	55,0	57,6	58,5	60,5	64,6	65,6	71,6	77,8	80,5
Malta	65,5	63,2	69,1	72,0	70,1	64,6	62,4	62,7	67,8	67,6
Německo	57,7	59,4	63,1	64,8	67,0	66,5	63,7	65,1	72,6	81,0
Nizozemsko	49,2	48,5	49,7	49,9	49,3	44,8	42,7	54,8	56,9	59,3
Polsko	37,3	41,8	46,6	45,0	46,4	46,9	44,2	46,3	49,4	53,1
Portugalsko	53,4	56,2	58,7	62,0	67,4	69,2	68,4	71,7	83,6	96,2
Rakousko	66,5	66,5	65,7	65,1	68,6	67,3	65,1	68,8	80,1	82,8
Rumunsko	25,7	24,8	21,3	18,6	15,7	12,3	12,7	13,2	23,2	29,9
Řecko	107,1	104,9	101,5	102,9	107,4	103,6	103,1	109,4	126,7	146,2
Slovensko	48,3	42,9	41,6	40,6	34,1	31,0	30,1	28,5	36,3	41,2
Slovinsko	26,1	27,3	26,7	26,8	26,3	26,0	22,8	21,8	34,6	38,4
Španělsko	54,2	51,3	47,6	45,3	42,3	38,9	35,5	39,4	52,7	60,1
Švédsko	52,1	50,2	49,7	48,7	48,9	43,7	39,0	37,5	41,0	38,3
V. Británie	34,6	34,7	35,9	38,8	40,1	41,0	42,0	50,2	64,5	76,0

Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování

Při pohledu na plnění Maastrichtského kritéria zadluženosti v období mezi lety 2001 až 2010 je vidět, že států neplnící kritérium je mnoho. Stejně jako v předešlé tabulce jsou státy neplnící kritérium zvýrazněny oranžovou barvou. Nutno ale podotknout, že některé státy se do Evropské unie připojily až po roce 2001 a tudíž předtím nemusely Maastrichtská kritéria plnit. Členové před rokem 2001 byly Belgie, Francie, Itálie, Lucembursko, Nizozemsko, Německo, Dánsko, Irsko, Velká Británie, Řecko, Portugalsko, Rakousko, Finsko a Švédsko. V roce 2004, kdy došlo k největšímu rozšíření, se připojilo Maďarsko, Kypr, Estonsko, Litva, Lotyšsko, Malta, Polsko, Slovensko, Slovinsko a samozřejmě Česká republika. V roce 2007 poté Rumunsko a Bulharsko. K poslednímu rozšíření došlo v roce 2013, kdy se připojilo Chorvatsko.

Jak již bylo zmíněno, některé zakládající státy eurozóny nebyly schopny plnit tuto hranici už při vzniku Eura. Francie nebyla schopna udržet dluh pod hranicí 60 % v letech 1997 až 1999, v následujících dvou letech zvládla dluh opět dostat pod 60 %, avšak v roce 2002 byl dluh přesně 60 % a od roku 2003 již kritérium neplní. Zároveň není schopno dluh plnit od stejného roku také Německo. Od roku 2004 neplní kritérium Portugalsko a od roku 2005 Maďarsko. Tyto státy tedy přestaly plnit kritérium ještě před finanční krizí. Samozřejmě po finanční krizi v roce 2008 se situace ještě zhoršila. K neplnícím státům se v roce 2009 přidalo Irsko a Velká Británie a o rok později také Španělsko.

Jediné dva státy, jež zvládly snížit dluh, byly Bulharsko a Kypr. Bulharsko mělo v roce 2001 dluh 65 %, ale tento dluh se neustále snižoval. V roce 2002 byl 51,4 % a v roce 2008 dokonce pouhých 13 %, tedy druhý nejužší dluh ze států Evropské Unie. Vzhledem k tomu, že Bulharsko je Členem EU od roku 2007, dá se říci, že plní kritérium zadluženosti po celou dobu členství v EU. Kypr neplnil dluhové kritérium v letech 2003 až 2005, ale od roku 2006 se jeho dluh stále pohybuje pod hranicí 60%. Kypr vstoupil do EU v největší vlně rozšiřování v roce 2004 a plní tedy kritérium od svého 3. roku členství.

Tabulka 34 - Vývoj podílu státního dluhu na HDP států EU 2011-2015

	2011	2012	2013	2014	2015
Belgie	102,3	104,1	105,4	106,5	105,8
Bulharsko	15,2	16,7	17,0	27,0	26,0
ČR	39,8	44,5	44,9	42,2	40,3
Dánsko	46,4	45,2	44,7	44,8	40,4
Estonsko	6,1	9,7	10,2	10,7	10,1
Finsko	48,5	53,9	56,5	60,2	63,6
Francie	85,2	89,5	92,3	95,3	96,2
Chorvatsko	65,2	70,7	82,2	86,6	86,7
Irsko	109,6	119,5	119,5	105,2	78,6
Itálie	116,5	123,3	129,0	131,9	132,3
Kypr	65,2	79,3	102,2	107,1	107,5
Litva	37,2	39,8	38,7	40,5	42,7
Lotyšsko	42,8	41,3	39,0	40,7	36,3
Lucembursko	18,8	21,8	23,5	22,7	22,1
Maďarsko	80,7	78,2	76,6	75,7	74,7
Malta	70,0	67,6	68,4	67,0	64,0
Německo	78,7	79,9	77,5	74,9	71,2
Nizozemsko	61,6	66,4	67,7	67,9	65,1
Polsko	54,1	53,7	55,7	50,2	51,1
Portugalsko	111,4	126,2	129,0	130,6	129,0
Rakousko	82,6	82,0	81,3	84,4	85,5
Rumunsko	34,2	37,3	37,8	39,4	37,9
Řecko	172,1	159,6	177,4	179,7	177,4
Slovensko	43,7	52,2	54,7	53,6	52,5
Slovinsko	46,6	53,9	71,0	80,9	83,1
Španělsko	69,5	85,7	95,4	100,4	99,8
Švédsko	37,5	37,8	40,4	45,2	43,9
V. Británie	81,6	85,1	86,2	88,1	89,1

Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování

Při pohledu na vývoj dluhu vůči HDP u států EU za posledních 5 let sledovaného období, je zřejmé, že většina států má značné problémy udržet svůj dluh pod hranicí 60 %. Konkrétně v roce 2015 překračovalo tuto hranici 17 států. Belgie, Kypr, Řecko, Portugalsko a Itálie dokonce překročily hranici 100 %. Největší zadlužení má Řecko s dluhem 177,4 % HDP, nejnižší potom Estonsko s dluhem 10,1 %.

Finsko se přidalo mezi státy neschopné plnit kritérium v roce 2014 a v roce 2013 pak i Slovinsko. Oproti tomu se žádnému státu nepovedlo dluh snížit pod hranici 60 %. V roce 2011 neplnilo kritérium 6 států, v roce 2015 nebylo schopno plnit kritérium 17 států z 28 států Evropské Unie.

Tabulka 35 - Dynamické ukazatele vývoje podílu dluhu na HDP států EU

	2011	2012	2013	2014	2015
Rakousko	-0,2	-0,6	-0,7	3,1	1,1
Belgie	2,6	1,8	1,3	1,1	-0,7
Bulharsko	-0,1	1,5	0,3	10,0	-1,0
Chorvatsko	6,9	5,5	11,5	4,4	0,1
Kypr	9,4	14,1	22,9	4,9	0,4
ČR	1,6	4,7	0,4	-2,7	-1,9
Dánsko	3,5	-1,2	-0,5	0,1	-4,4
Estonsko	-0,5	3,6	0,5	0,5	-0,6
Finsko	1,4	5,4	2,6	3,7	3,4
Francie	3,6	4,3	2,8	3,0	0,9
Německo	-2,3	1,2	-2,4	-2,6	-3,7
Řecko	25,9	-12,5	17,8	2,3	-2,3
Maďarsko	0,2	-2,5	-1,6	-0,9	-1,0
Irsko	23,3	9,9	0,0	-14,3	-26,6
Itálie	1,1	6,8	5,7	2,9	0,4
Lotyšsko	-4,6	-1,5	-2,3	1,7	-4,4
Litva	1,0	2,6	-1,1	1,8	2,2
Lucembursko	-1,1	3,0	1,7	-0,8	-0,6
Malta	2,4	-2,4	0,8	-1,4	-3,0
Nizozemsko	2,3	4,8	1,3	0,2	-2,8
Polsko	1,0	-0,4	2,0	-5,5	0,9
Portugalsko	15,2	14,8	2,8	1,6	-1,6
Rumunsko	4,3	3,1	0,5	1,6	-1,5
Slovensko	2,5	8,5	2,5	-1,1	-1,1
Slovinsko	8,2	7,3	17,1	9,9	2,2
Španělsko	9,4	16,2	9,7	5,0	-0,6
Švédsko	-0,8	0,3	2,6	4,8	-1,3
V. Británie	5,6	3,5	1,1	1,9	1,0

Zdroj: Eurostat, vlastní výpočty

V tabulce dynamických ukazatelů jsou oranžově zvýrazněny přírůstky vyšší než 3 %, tedy přesahující Maastrichtská kritéria. Naopak snížení dluhu je zvýrazněné zeleně. Z dynamických ukazatelů je patrné, že za posledních 5 let zaznamenal rekordní skok Kypr, kdy v roce 2013 stopnul jeho dluh vůči HDP o 32,9 procentního bodu, což bylo způsobeno Kyperskou finanční krizí. Naopak nejvíc se povedlo snížit dluh vůči HDP Irsku a to v roce 2015 o 26,6 procentního bodu. Celkově je možno vidět, že se situace za posledních několik let zlepšuje. Jediný stát, jenž nebyl schopen v roce 2015 plnit Maastrichtské kritérium, bylo Finsko, jemuž dluh stoupl o 3,4 %.

4.6 Možnosti řešení dluhu

Jedna z největších obav při zvyšování dluhu je spadnutí do tzv. dluhové pasti. To vede k růstu mandatorních výdajů. Skvělým příkladem je Řecko, jež v roce 2011 platilo úroky z dluhu ve výši 7,3 % HDP. Místo toho, aby se pak mohla země soustředit na investice do infrastruktury, například do rozvoje školství, vědy a výzkumu, či stavbě dálnic, musí prostředky využívat ke krytí nákladů spojených s dluhem.

Naprosto základním principem dosažení vyvážených nebo kladných rozpočtů je mít příjmy vyšší než výdaje, což se dá zajistit zvyšováním příjmové stránky, například zvyšováním daní, nebo škrtním výdajů. Některé státy zemí EU, jako například Nizozemsko nebo Španělsko, mají zavedené dvě úrovně daně z příjmu pro právnické osoby, v závislosti na velikosti subjektu, což by mohlo zvýšit výběr daní u velkých společností, bez ohrožení podnikání malých.

Deficity státních rozpočtů jsou do značné míry také o politické vůli tvořit a udržovat vyrovnaný nebo kladný rozpočet. V době hospodářské recese jsou schodky rozpočtů opodstatnitelné snahou podpořit ekonomiku státními investicemi. Avšak dle racionální teorie by dluh měl být splácen během hospodářského růstu, to se však u porovnávaných zemí nedělo. U většiny srovnávaných zemí se růst dluhu pouze zpomalil, nebo zastavil. U Francie dokonce roste dále.

Pakliže se růst dluhu zastaví a roste HDP, tak dochází alespoň ke snižování relativního dluhu vůči HDP. Jak ukazuje vývoj všech zemí, dluh je velmi jednoduché zvýšit, ale jeho snižování je velmi pomalé a obtížné. V současnosti se ekonomikám v EU poměrně daří, ale pakliže se nezačne řešit splácení dluhů, hrozí v případě další finanční krize kolaps.

Pakt stability a růstu pouze zabraňuje zadlužování rychlejšímu než 3 % HDP, ale splácení dluhu neřeší. V případě ekonomické recese pak dovoluje i překročení hranice 3 % HDP. Tedy tento dokument slouží pouze ke zpomalení nebo zastavení zadlužování v období prosperity a dovoluje další zadlužování v době krize. Je potřeba zavést opatření, jež budou státy přímo motivovat ke splácení dluhů. Na úrovni Evropské unie by mohlo jít například o zvýšení dotací státům, jež sníží svůj dluh, popřípadě odepřít některé méně důležité dotace státům, jež se zadluží i za ekonomického růstu.

Pro řešení státního dluhu by bylo potřeba stanovit systematický postup, jenž by byl závazný i pro příští vlády. Těmi může být snižování výdajů, dodržování kázně při tvorbě rozpočtu a další. Tato opatření by měly být nejlépe podložena změnou zákona, aby byla skutečně vynutitelná. V současnosti zákon udává, že je možné schválit schodkový rozpočet za "výjimečné nouze". Pojem "výjimečná nouze" je značně volně vyložitelný. V tomto zákoně by bylo dobré definovat jasné podmínky, kdy je schodek přijatelný a kdy ne. Konkrétní návrh by měl být sestaven odborníky z oblasti ekonomie a statistiky. Pravděpodobně by zahrnoval mnoho makroekonomických ukazatelů, jako nezaměstnanost, inflaci, růst HDP a další. (55)

Dále je potřeba zajistit, že sociální systém a zdravotnictví budou udržitelný. Celá Evropa se potýká se stárnoucí populací, jež klade vysoké nároky na sociální a zdravotnický systém a je tedy potřeba zajistit stabilizaci důchodového systému. Reformy vedoucí ke snižování výdajů v sociálních oblastech budou pravděpodobně brány dosti negativně společností. Z posledních let je možné vzpomenout zavedení poplatků u lékaře, jež zavedla ODS. I tak je ale potřeba k reformě přistoupit, a čím později bude provedena, tím větší budou negativní dopady.

Realita ukazuje, že političtí představitelé nejsou schopni uvažovat dlouhodobě. V případě prosperity považují za úspěch vyrovnaný rozpočet a neuvažují, že se do budoucna může ekonomická situace zhoršit. Toto může do určité míry také souviset s politickým cyklem, kdy politici jsou jen málokdy ve funkci dostatečně dlouho na to, aby nesli následky za svá rozhodnutí s dlouhodobým účinkem. Zde by mohlo pomoci zavedení pravidel, jež by politiky přiměla pohlédnout dále, než jen na příští volby. Příkladem by mohlo být zamezení znovu zvolení politiků, kteří ve své funkci nebyli schopni dostát rozpočtovým pravidlům i přes prokazatelný hospodářský růst.

V některých zemích zároveň existují specializované orgány, jež pomáhají vládě při sestavování rozpočtu. Například ve Švédsku existuje fiskální rada. Orgán, který by nebyl závislý na politickém cyklu, by mohl dopomoci k omezení tendencí některých politiků utrácet více v předvolebních obdobích. Dále by mohly být omezeny rozpočty v posledním volebním období, aby si politici nemohli zvyšováním sociálních výdajů "kupovat" voliče.

Další formou snižování dluhu je inflace. Při znehodnocování měny dochází také k znehodnocování dluhu. Řešení dluhu inflací však nese další makroekonomické následky, jež můžou poškodit ekonomiku více, než samotný dluh. Zároveň je inflace zohledňována ratingovými agenturami. Při vysoké inflaci dochází povětšinou ke snižování ratingu států, což poté vede k vyšším úrokovým mírám. Následné úroky pak můžou udržet dluh na původní relativní úrovni, zatímco přetrvávají ostatní negativní následky inflace. Z tohoto hlediska je snižování relativního dluhu pomocí inflace poměrně špatné řešení.

Dalším možným návrhem je kromě sestavování ročního rozpočtu také sestavování měsíčního rozpočtu. Průběžně by pak bylo monitorováno, jakým způsobem je měsíční rozpočet plněn. Pokud by došlo k překročení rozpočtu, byly by všechny následující výdaje v dalších měsících paušálně sníženy tak, aby opět došlo k vyrovnání rozpočtu. Pakliže by došlo k přebytku rozpočtu, tak by byl použit pro splacení dluhu. (56)

Další z možností jak zajistit přísun peněz do státního rozpočtu je jednorázové paušální zdanění. V historii, se takováto daň používala většinou během války, například v 18. století ve Velké Británii, aby armáda mohla financovat válečné loďstvo ve válce proti Španělsku. Názory na tuto daň se značně liší. Někteří jí považují za jednoduchou možnost jak zajistit finanční prostředky. Jiní takovouto daň odmítají, protože se domnívají, že strach obyvatel z opakování takového zdanění poškodí ekonomiku více, než kolik je potencionální přínos. Pakliže dojde ke zdanění i výnosů z dluhopisů, jež stát emitoval, pak dojde ke ztrátě důvěry v kredibilitu daného státu. Alternativou, k jednorázovému zdanění, by bylo periodické placení této daně, kdy by veškeré výnosy šly na splacení dluhu. Takováto daň by pak mohla být omezena buď časově, na dobu několika let, nebo hranicí pod kterou kdyby dluh klesnul, tak by daň byla zrušena. Avšak ani toto není garance, že stát dodrží své slovo, při periodickém placení, by potenciální rozhodnutí o dani mohlo přejít pod budoucí vlády, jež by se nemuseli cítit vázány závazky předchozích vlád. (57)

Celkově se dá řešení jednorázovou daní zhodnotit jako extrémní, jež by mohlo pomoci pouze v nejhorší možné situaci a je potřeba uvážit, jestli výsledný dopad na ekonomiku celou situaci nezhorší. Jako takové je zavedení této daně v České republice zbytečné. Její případná dlouhodobější varianta by pak mohla být zavedena například na splacení dluhu Řecka. Ovšem díky již značně zatížené Řecké ekonomice, by bylo důležité si položit otázku, jestli by bylo Řecko další daňové zatížení schopné ustát.

Z hlediska České republiky je dalším problémem neefektivní čerpání dotací z Evropské Unie. Například za rok 2013 se nepodařilo vyčerpat 11,5 miliard korun, v roce 2014 asi 9 miliard a v roce 2015 pak 9 miliard korun. (60)

Dalším problémem je korupce. Korupce má mnoho podob. Může se jednat o uplácení, okrádání státu, ale také například o nepotismus, neboli obsazování funkcí na základě příbuznosti nebo známosti, což může často vést k obsazení funkce ve státní instituci někým, kdo na ní nestačí a nevede danou instituci efektivně. Typickým příkladem z ČR jsou takzvané "trafiky" pro vysloužilé politiky. Všechny formy korupce vedou k osobnímu prospěchu jednotlivců, ale zároveň poškozují stát, což se často promítne sníženým výkonem ekonomiky a zvýšeným zadlužováním. Transparency International, jež sestavuje Index vnímání korupce, hodnotí Českou republiku pouze 55 body ze 100 možných. Tím se v pořadí ČR umísťuje na 47 příčku ze 176 hodnocených zemí a v rámci Evropské unie na 18 příčku. Je potřeba zavést tvrdé postihy za korupci a zároveň dostatečně účinné kontrolní orgány. Dále by bylo vhodné schválit veřejný registr smluv. Ten sice v omezené podobě existuje, ale velké množství institucí má výjimku a smlouvy zveřejňovat nemusí. (61)

Vzhledem k současné velmi nízké nezaměstnanosti v České republice a stížnostem firem, že je těžké shánět zaměstnance, by mohly být výdaje státního rozpočtu sníženy propouštěním některých úředníků. Tento krok by byl jistě značně nepopulární, ale současný trh práce by měl propuštění státních zaměstnanců pohltit, což by vedlo ke snížení státních výdajů a případnému růstu ekonomiky v privátním sektoru.

Dále je potřeba postihovat švarcsystém, jež v současnosti v České republice značně rozšířený a připravuje stát o peníze na odvodech na daních a pojistném.

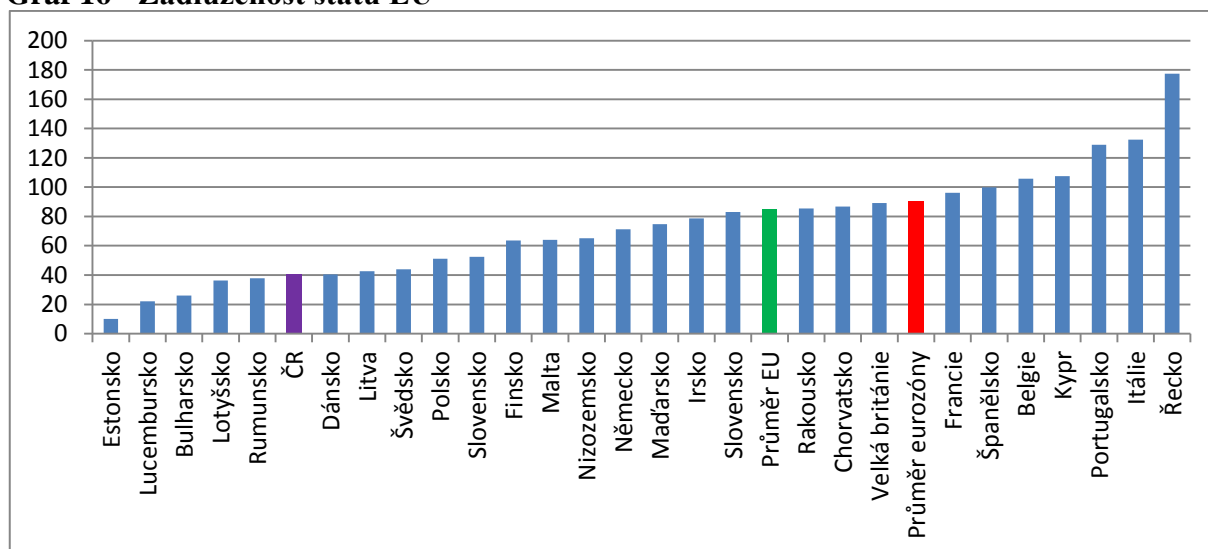
5 Výsledky a diskuse

5.1 Shrnutí zadlužení ČR v porovnání s vybranými státy

Česká republika vznikla rozpadem Československa v roce 1993 a převzala 2/3 státního dluhu, tedy 158,8 mld. Kč. V prvních třech letech došlo k částečnému poklesu dluhu, ale od roku 1996 dochází k neustálému růstu. Vzhledem k výraznému růstu HDP se dluh vůči HDP snižoval. V roce 1993 tvořil dluh 13,3 % HDP, v roce 2000 už pouze 12,2 % HDP. Je možno tedy říci, že v tomto období se ekonomice dařilo relativně dobře a růst HDP převyšoval růst dluhu.

Od roku 2001 do roku 2015 se situace státního dluhu značně zhoršila. HDP stabilně rostlo mezi lety 2001 až 2008, obzvláště pak po roce 2004 kdy Česká republika vstoupila do Evropské unie. Ovšem v roce 2009 dolehla na Česko hypoteční krize a HDP kleslo. Několik následujících let se pak drželo na přibližně stejné úrovni. Znovu výrazněji stoupl až v letech 2014 a 2015. Oproti tomu dluh stoupal v letech 2001 až 2012. Tedy i v momentě kdy HDP nerostlo. Díky tomu se značně zvýšil poměr dluhu vůči HDP. V roce 2001 tvořil dluh 13,46 % v poměru k HDP, v roce 2012 a 2013 pak 41,08 %. V roce 2014 a 2015 se situace částečně zlepšila, HDP rostlo a dluh se zastavil, díky tomu v roce 2015 poměr dluhu na HDP klesnul na 36,73 %

Graf 16 - Zadluženost států EU

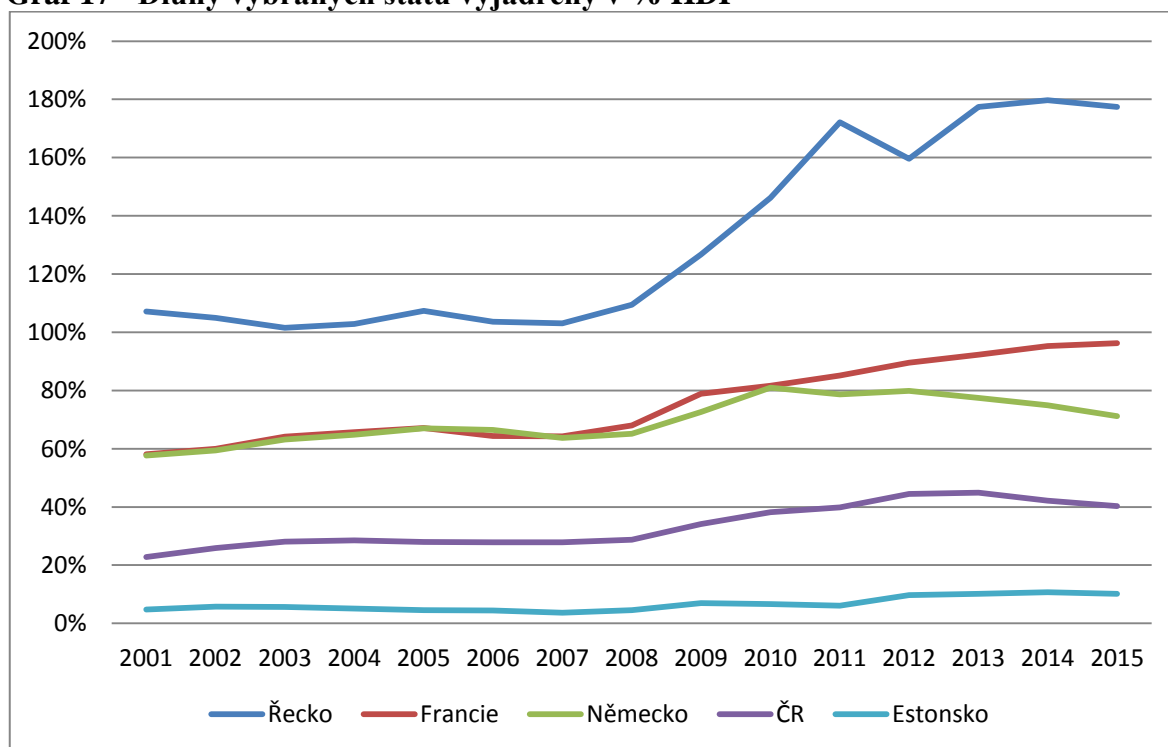

Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování

V porovnání s ostatními zeměmi si však ČR vede značně dobře. Průměrný dluh 28 států eurozóny byl v roce 2015 85 % HDP. Průměr států eurozóny byl 90,4 % HDP. S dluhem 36,73 % HDP se tedy Česká republika nachází pod polovičkou průměru a řadí se na 5. místo z hlediska výše dluhu vůči HDP.

V rámci vybraných států si z hlediska dluhu nejlépe vede Estonsko. I tak je ale u Estonska vidět velmi výrazný přírůstek dluhu, kdy se dluh mezi lety 2001 a 2015 znásobil více jak šestkrát. Díky nízkému výchozímu dluhu a růstu ekonomiky se podíl dluhu na HDP zvýšil ze 4,8 % v roce 2001 na 10,1 % v roce 2015, což je stále nejnižší hodnota v EU. Zajímavé je srovnání Francie a Německa, jež měly v roce 2001 podobnou výši dluhu, tedy 58,1 % a 57,7 %. Avšak na konci sledovaného období měla Francie dluh 96,2 %, zatímco Německo pouze 71,2 % Německo tedy hospodařilo s ukázněnější fiskální politikou. Zajímavý je také pohled na Českou republiku a Řecko. Oba státy mají podobně velké obyvatelstvo, avšak řecký dluh je šest krát vyšší než dluh ČR.

Graf 17 - Dluhy vybraných států vyjádřeny v % HDP

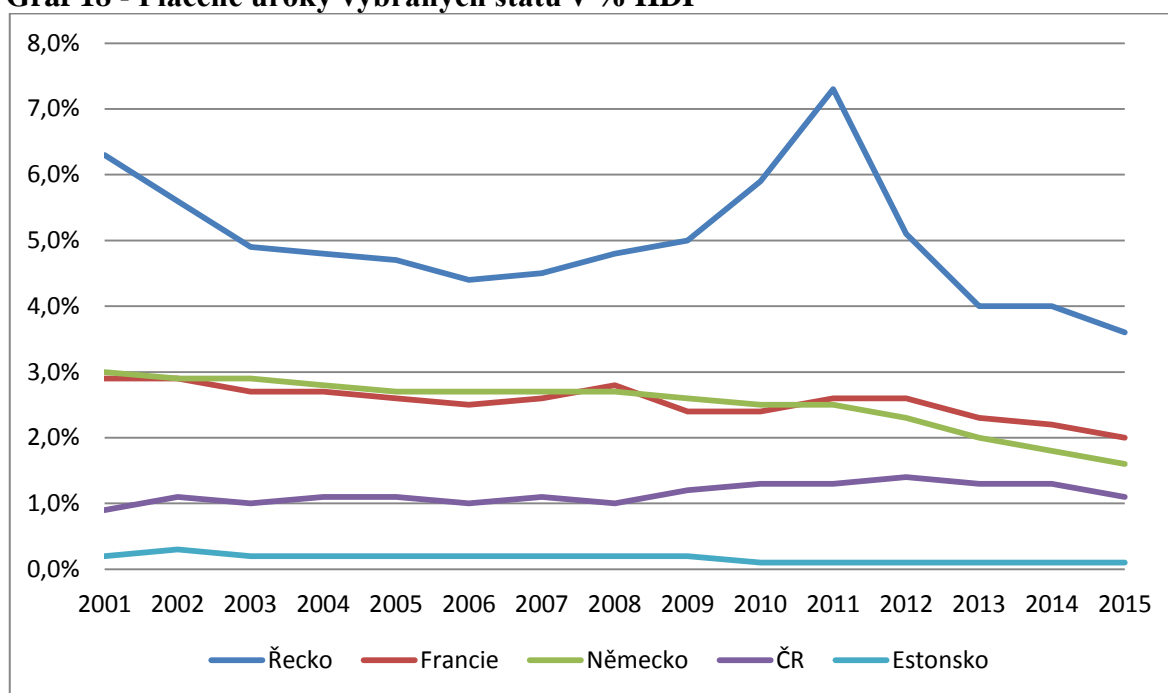

Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování

Během sledovaného období vykazovaly všechny státy růst dluhu vůči HDP. Největší přírůstky byly v návaznosti na hypoteční krizi a krizi eurozóny. Francie měla přírůstky i v roce 2015. Ostatní státy se stabilizovaly nebo mírně zlepšily. Avšak ke

zlepšení docházelo díky růstu HDP a ne díky splácení dluhu. Díky částečnému navrácení důvěry v eurozónu klesla úroková míra a náklady na dluh jsou na nejnižší úrovni za dlouhou dobu. Nejmenší náklady na placení úroků má Estonsko, které platí pouze 0,1 % HDP. Nejvíce platí Řecko, u kterého splátky tvoří 3,6 % HDP. Tato hodnota je zhruba poloviční oproti roku 2011, kdy Řecko platilo 7,3 % HDP na úrocích. Situace Řecka se tedy poněkud stabilizovala. Vzhledem k neschopnosti většiny států eurozóny splácet dluhy vyvstává obava, co by se stalo, kdyby přišla další finanční krize. Státy EU musí začít prosazovat tvrdší politiku fiskální stability.

Graf 18 - Placené úroky vybraných států v % HDP

Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování

Zároveň je ještě dobré zmínit, že mezi lety 1997-2003 falšovalo Řecko údaje o svém dluhu, na což se přišlo až při auditu v roce 2004. Řecko falšovalo údaje o svém celkovém dluhu a přírůstcích dluhu, tím vzniká otázka, zdali by Řecko bylo přijato do eurozóny, kdyby poskytovalo pravdivé údaje. Vzhledem k pozdnímu zjištění falšování údajů jsou tyto diskuze pouze dohady. Jisté je, že Řecko nebylo za své falšování nikdy potrestáno, pouze vyzváno ke snižování svého dluhu. Zároveň byly zpřísněny kontroly statických dat poskytovaných státy EU.

5.2 Shrnutí plnění Maastrichtských kritérií

Jednotná měna je jednoznačně největším projektem Evropské unie. Zavedení měnové unie má propojit státy na další úrovni a zjednodušit volný pohyb osob, zboží a služeb. K tomu je nutné sladění ekonomik jednotlivých států. K sladění ekonomik mají přispět Maastrichtská konvergenční kritéria.

Česká republika nemá problém s plněním kritéria cenové stability až na rok 2012, kdy došlo k překročení o 0,4 %. Jednalo se ale o jednorázový efekt způsobený zvýšením spodní hranice DPH. Do budoucna se předpokládá, že plnění tohoto kritéria bude bezproblémové. Stabilita měnového kurzu se nedá hodnotit, jelikož ČR nevstoupila do ERM II. Pakliže by ale ČR do ERM II vstoupila, dá se při současných podmínkách očekávat, že zvládne kritérium plnit. Plnění kritéria konvergence úrokových sazeb je dlouhodobě také bezproblémové a díky klesající tendenci od roku 2010 se dá očekávat, že i toto kritérium bude plněno bez problémů.

Česká republika je schopna v současnosti plnit obě kritéria udržitelnosti veřejných financí. Pakliže se bude budoucí ekonomická situace vyvíjet příznivě, ČR bude pravděpodobně schopna toto kritérium nadále naplňovat, avšak pokud by došlo k ekonomickým otřesům, jako při finanční krizi v roce 2007, mohla by ČR toto kritérium jednoduše překročit. Zároveň na vzoru ostatních Evropských států vidíme, že se jedná o kritérium, které je po překročení nejnáročnější na vrácení pod požadovanou hranici.

Celkově je tedy možné říci, že Česká republika plní všechna kritéria, až na slučitelnost právních předpisů a účast v ERM II. Zároveň se dá očekávat, že bude plnit tato kritéria i do budoucna a mohla by se stát členem eurozóny.

Zajímavý je pohled na plnění kritéria udržitelnosti veřejných financí zakládajícími státy eurozóny, těsně před zavedením eura. Co považují za skutečně zarážející je, že z jedenácti zakládajících států jich v roce 1999 pět překračovalo hranici 60 % poměru dluhu na HDP. Jednalo se o Rakousko, Belgii, Francii, Itálii a Španělsko. Dluh Belgie a Itálie dokonce překračoval hranici 100 %. Dluh Německa se v roce 1999 dostal přesně na hranici 60 % HDP. V roce 2001 se k zakládajícím státům přidalo Řecko, jež mělo dluh 107,1 %.

V roce 2002 kdy vzniklo hotovostní euro, tedy polovička států eurozóny neplnila Kritérium udržitelnosti veřejných financí. To ukazuje na naprostou nedbalost politiků a ignorování základních finančních pravidel. Od té doby se dluhová situace států eurozóny stále zhoršovala. V roce 2015 přesahovalo hranici 60 % HDP 17 z 28 států EU. Belgie, Kypr a Portugalsko dokonce přesahovaly hranici 100 %. Nejhorším zadlužením, ale stále trpí Řecko při 177,4 % dluhu vůči HDP.

O něco lepší je situace při pohledu na dynamický ukazatel rychlosti zadlužování. V roce 2014 se osm států zadlužovalo větší rychlostí než 3 % HDP. Nejrychlejší mírou zadlužení trpělo Bulharsko při 10 %, Slovinsko při 9,9 % a pak Španělsko při 5 %. O rok později ale hranici 3 % překročilo pouze Finsko. Všechny ostatní státy se zvládly udržet pod touto hranicí. Zároveň došlo k rekordnímu úbytku dluhu Irska, jež zvládlo splatit 26,6 % svého dluhu. K úbytku dluhu došlo i u dalších významně zadlužených států, Belgie, Portugalska, Španělska i Řecka.

Ačkoliv se situace v eurozóně v posledních letech částečně stabilizovala, problémy některých států jako je Řecko zůstávají stále obrovské. To potom zatěžuje celou měnovou unii. Díky implementaci institucionálních změn ve fungování unie a vytvoření Evropského mechanismu stability stoupají náklady na členství. Tím ovšem vzniká otázka, zdali by se Česká republika měla v nejbližších letech zajímat o přijetí eura. Od dob kdy ČR vstoupila do EU a zavázala se přijmout euro, se podmínky značně změnily.

Jak se ukázalo, Maastrichtská kritéria nejsou dostatečná pro sladění ekonomik. Nedošlo ani ke sladění hospodářských cyklů. Od hypoteční krize v roce 2008 se rozdíly mezi některými zeměmi ještě prohloubily. Na jedné straně jsou pobaltské země, jejichž ekonomiky mají jen minimální dluh, na druhé straně jsou ekonomiky PIGS, jež mají dluh přesahující jejich roční HDP. Zatímco v zemích jako je Německo se ekonomika zvládla snadno vzpamatovat a v současnosti dosahuje pouhé 4 % nezaměstnanosti, v jižních státech významně klesla životní úroveň a potýkají se s významnou nezaměstnaností. Nezaměstnanost Řecka a Španělska dosahuje 20 %. (53)

Kromě ekonomických problémů, zároveň v poslední době tíží Evropskou unii politické změny a sociální problémy. Jednou z největších nejistot pro EU je vystoupení Velké Británie z unie. V současnosti nikdo pořádně netuší, jak bude probíhat vyjednávání

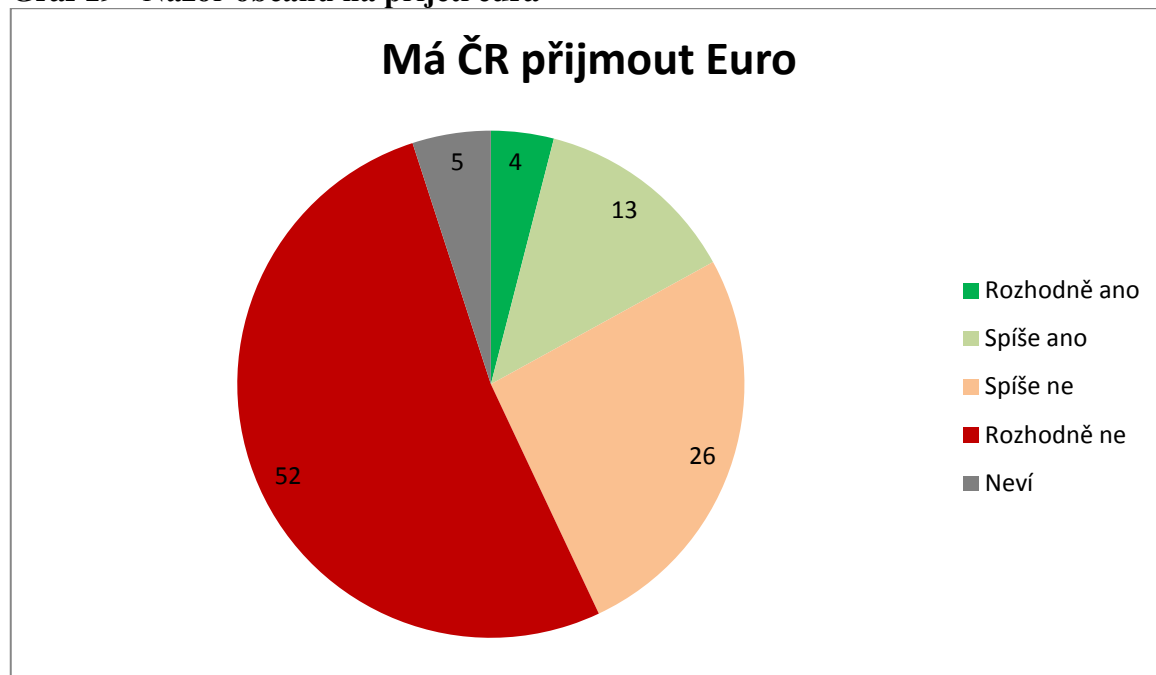

o podmínkách vystoupení a jaké to přinese ekonomické následky jak pro EU, tak pro Británii. Ačkoliv Británie není součástí eurozóny, Londýn představoval doteď určité finanční centrum celého kontinentu. Zároveň míra obchodu mezi Británií a ostatními zeměmi EU je značně vysoká. Pakliže nebude dosaženo dobré dohody, můžou být následky na celou EU značně vysoké.

Ministerstvo financí i ČNB v současnosti uvádí, že neexistují věcné důvody, proč by Česká republika nemohla přijmout euro, avšak prozatím doporučili euro nepřijímat. Odůvodňují to stále nevyřešenými problémy eurozóny a současnou "ekonomickou slabostí" eura. Odhadují, že náklad na přijetí eura by byl 0,5 % HDP. Vklad ČR do Evropského stabilizačního mechanismu by byl 34 miliard Kč. (62)

Co se týče průzkumů veřejného mínění, tak se většina občanů vyslovuje proti přijetí eura. Pouze 5 % dotazovaných bylo rozhodně pro přijetí eura a 13 % odpovědělo spíše ano. Oproti tomu 52 % bylo rozhodně proti a 26 % odpovědělo spíše ne. 5 % dotazovaných odpovědělo, že neví. Je možné tedy říci, že více jak polovička populace je silně proti zavedení eura. Při sečtení slabého a silného nesouhlasu vychází více jak tři čtvrtiny populace s názorem proti euru. (63)

Graf 19 - Názor občanů na přijetí eura

Zdroj: Občané ČR o budoucnosti EU a přijetí eura - duben 2016

Celkově se dá říci, že podpora eura klesá s rostoucím věkem. Nejvíce podporují zavedení eura mladí lidé do 29 let, s dobrou životní situací, jež se hlásí k pravici. K odpůrcům eura se hlásí lidé bez maturity, se špatnou životní úrovní a důchodci. (63)

Při pohledu na podnikatelskou sféru, Antonín Šípek, ředitel Sdružení automobilového průmyslu argumentuje pro přijetí eura, díky stabilizaci při plánování podnikatelských a obchodních aktivit. Vladimír Dlouhý, prezident Hospodářské komory a Karel Havlíček, předseda Asociace malých a středních podniků a živnostníků argumentují, že vstup do eurozóny by podpořili za 5-7 let v případě, že by situace měnové unie zůstala stabilní. Oproti tomu Libor Dupal, ředitel Sdružení českých spotřebitelů vystupuje ostře proti euru. Považuje jeho přijetí za zbytečně riskantní a obává se zdražování výrobků a služeb. Martin Pýcha, předseda Zemědělského svazu podporuje korunu a případný přechod na euro nevidí dříve než v roce 2025. (64)

Celkově by se tedy dalo shrnout, že ekonomicky je Česká republika připravena euro přijmout a je schopna plnit všechna Maastrichtská kritéria. Avšak od vstupu do EU a přijetí závazku přijmout euro se situace značně změnila. Státy měnové unie projevily značnou fiskální nedisciplinovanost již při jejím zakládání. Od hypoteční krize a krize v Řecku se situace akorát zhoršila. Je otázkou, zdali by ČR měla vstupovat do eurozóny, kde většina států není schopná plnit dluhová Maastrichtská kritéria. V posledních letech se sice situace přestala zhoršovat, ale nedá se říci, že by se výrazně zlepšila. Řecká krize stále trvá a ani dluhy ostatních států se nejspíš v nejbližší době nevyřeší. Vstup do eurozóny by mohl posílit ekonomiku, ale také přináší náklady spojené s Evropským stabilizačním mechanismem. Zároveň přináší rizika, že jestli některý z vysoce zadlužených států své dluhy nezvládne, tak se může celá měnová unie rozpadnout. To by se určitě podepsalo na celé EU, ale především pak na státech, jež právě budou mít zavedené euro. Toto jsou důvody proč i většina politiků otálí se stanovením pevného data přijetí eura. Podnikatelé sice o zavedení eura uvažují, avšak většina z nich preferuje vstup až za několik let, pakliže se ukáže, že je eurozóna skutečně stabilní. Vzhledem k nadcházejícím volbám a obrovské nepopularitě zavedení eura mezi běžnými občany, se nedá předpokládat, že by došlo k stanovení data zavedení eura v nejbližší době.

Proto ačkoliv ČR zvládá plnit Maastrichtská kritéria, za současných podmínek v nejbližším horizontu do měnové unie nejspíše vstupovat nebude.

5.3 Nové údaje za rok 2016

Data pro zpracování práce jsou primárně čerpána z Ministerstva financí a z Eurostatu. Vzhledem k náročnosti metodiky ESA 95, bývají údaje o dluzích dostupné se značným zpožděním. V době zpracovávání hlavní části práce byly dostupné pouze údaje za rok 2015, proto pro popis vývoje dluhu a komparaci bylo zvoleno jako hlavní období práce období od roku 2001 do roku 2015.

Před odevzdáním diplomové práce sice ještě Ministerstvo financí neuveřejnilo Zprávu o plnění státního rozpočtu za rok 2016, avšak data o výši dluhu jsou již dostupná. Zároveň Eurostat zveřejnil data za Evropskou Unii. Všechny nové údaje za rok 2016 jsou shrnuty v této kapitole.

Tabulka 36 - Domácí dluh ČR za rok 2016

Rok	STÁTNÍ DLUH CELKEM	Domácí dluh	Státní pokladniční poukázky	Spořicí státní dluhopisy	Střednědobé a dlouhodobé státní dluhopisy	Ostatní zdroje
2015	1673,0	1389,4	84,4	66,9	1235,2	2,9
2016	1613,4	1 343,6	4,2	37,8	1 301,6	0

Zdroj: MFČR

Státní dluh se v roce 2016 snížil z 1 673,0 mld. Kč na 1 613,4 mld., tedy o 59,6 miliard Kč. Domácí dluh poklesl o 45,8 mld. Kč. Došlo k razantnímu snížení státních pokladničních poukázek z 84,4 mld. Kč na 4,2 miliardy Kč, tedy o 80,2 mld. Kč. Zároveň pokleslo množství spořicí dluhopisů o 29,1 mld. Kč. Oproti tomu narostlo využívání střednědobých a dlouhodobých dluhopisů, jež vzrostly z 1 235,2 mld. Kč na 1 301,6 mld. Kč, tedy nárůst o 66,4 mld. Kč oproti roku 2015.

Tabulka 37 - Zahraniční dluh ČR za rok 2016

Rok	STÁTNÍ DLUH CELKEM	Zahraniční dluh	Zahraniční emise dluhopisů	Půjčky na podporu platební bilance	Úvěry od EIB	Směnky
2015	1673,0	283,6	225,6	0	58	0
2016	1 613,4	269,8	213,5	0	56,3	0

Zdroj: MFČR

Zahraniční dluh se snížil o 13,8 mld. Kč z 283,6 mld. Kč v roce 2015 na 269,8 mld. Kč v roce 2016. Bylo splaceno 12,1 mld. Kč na dluhu ze zahraničních emisí dluhopisů a 1,7 mld. Kč Evropské investiční bance.

Celkově je tedy vidět, že v roce 2016 došlo k značnému snížení dluhu České republiky. Více klesl domácí dluh nežli zahraniční, ale to je také dáno tím, že domácí dluh tvoří většinu státního dluhu ČR. Zadluženost České republiky se snížila ze 40,0 % v poměru k HDP v roce 2015 na 36,8 % v roce 2016, tedy došlo k poklesu o 3,2 %.

Vybrané státy EU

Tabulka 38 - Dluh vybraných států EU za rok 2016 v miliardách EUR

	EU	ČR	Německo	Estonsko	Řecko	Francie
2015	12 503,5	68,0	2 156,6	2,0	311,8	2 101,2
2016	12 402,1	64,9	2 140,0	2,0	315,0	2 151,0
Změna	-101,4	-3,0	-16,6	0,0	3,3	49,8

Zdroj: Eurostat, vlastní výpočty

V následující tabulce jsou vyjádřeny dluhy států v poměru k jejich HDP. Data jsou čerpána z Eurostatu a je důležité zmínit, že se zatím jedná pouze o předběžná data, jelikož finální hodnoty HDP pro jednotlivé státy ještě nebyly přesně vyčísleny.

Tabulka 39 - Dluh vybraných států EU za rok 2016 v poměru k HDP

	EU průměr	ČR	Německo	Estonsko	Řecko	Francie
2015	84,5	40,0	70,9	10,0	176,8	95,8
2016	83,2	36,8	68,1	9,4	180,8	96,5
Změna	-1,3	-3,2	-2,8	-0,6	4,0	0,7

Zdroj: Eurostat, vlastní výpočty

Z vybraných států, kromě poklesu dluhu ČR, poklesl také dluh Německa a to o 16,6 miliardy Eur, tedy o 2,8 % Německého HDP. Vzhledem k velmi nízkému dluhu Estonska není v tabulce s hodnotami v miliardách vidět žádná změna, avšak i v Estonsku došlo k poklesu a to o 48,2 milionů eur, což představuje snížení dluhu o 0,6% Estonského HDP.

Oproti tomu dluhy Řecka a Francie rostly. Dluh Francie vzrostl o 49,8 miliard Eur z hodnoty 2 101,2 miliard v roce 2015 na hodnotu 2 151,0 miliard Eur v roce 2016. Vzhledem k tomu, že ale také vzrostlo HDP, relativní růst vůči HDP byl pouze 0,7 %.

Problematické je opět Řecko. Řecký dluh vzrostl z 176,8 miliard na 180,8 miliard Eur. Eurostat ale zároveň odhaduje mírný pokles Řeckého HDP a tudíž odhadovaná hodnota růstu Řeckého dluhu vůči HDP je 4,0 %. Tím tedy Řecko opět překračuje Maastrichtské kritérium, jež připouští pouze 3 % růst.

Celkový souhrn dluhů všech států Evropské unie v roce 2015 dosahoval výše 12 503,5 mld. Eur, v roce 2016 pak klesl na 12 402,1 mld. Eur, došlo tedy k poklesu o 101,4 mld. Eur. Průměrná výše zadlužení států Evropské unie klesla o 1,3 % z 84,5 % v roce 2015 na 83,2% v roce 2016.

6 Závěr

Hlavním cílem práce bylo popsat vývoj státního dluhu ČR a jeho následná komparace s vybranými státy Evropské unie. Vybrané státy byly Německo, Francie, Řecko a Estonsko.

V České republice až na rok 2014 dochází k neustálému ekonomickému růstu, avšak dluh rostl mnohdy rychleji než HDP. Díky tomu celková zadluženost ČR značně stoupla. Ve struktuře dluhu dominoval po celou dobu dluh domácích. Došlo však ke změně využívaných instrumentů. Na začátku sledovaného období tvořily značnou část dluhu státní pokladniční poukázky. V průběhu období však došlo ke změně struktury a začaly se více využívat střednědobé a dlouhodobé státní dluhopisy.

V další části práce je porovnán dluh s vybranými zeměmi EU. Nejvyššího dluhu se značným náskokem dosahuje Řecko, nejnižšího pak Estonsko. ČR je se svým dluhem pátým nejméně zadluženým státem EU. Ačkoliv Estonsko a ČR měly nejnižší dluh z vybraných zemí, zaznamenaly také největší celkový nárůst. Dluh ČR vzrostl 3,7 krát, dluh Estonska dokonce 6 krát. Všechny státy měly na konci sledovaného období dluhy v poměru k HDP vyšší než na začátku. Zároveň se v průběhu období nepovedlo žádnému státu svůj dluh výrazně snížit.

V následující části je sledováno plnění Maastrichtských konvergenčních kritérií. Česká republika plní všechna kritéria, až na slučitelnost právních předpisů a účast v ERM II. To samé se bohužel nedá říci o zemích, jež jsou již součástí měnové unie. Ke krizi eurozóny značně přispělo neplnění Maastrichtských konvergenčních kritérií jednotlivými státy. V roce 1999, kdy bylo zavedeno euro v bezhotovostní podobě, pět z jedenácti původních států překračovalo alespoň jedno z konvergenčních kritérií. Řecko, jež se přidalo v roce 2001, dokonce mezi lety 1997 a 2003 falšovalo své statistické údaje, aby se dostalo do eurozóny. Od té doby se situace jednotlivých států v měnové unii pouze zhoršovala.

V následující části jsou navržena opatření, jež by mohla vést ke snižování státního dluhu. Je doporučeno začít pořádně vymáhat Pakt stability a růstu a přijít s dalšími opatřeními, jež by motivovala vládu k sestavování kladných rozpočtů. Značná část těchto

doporučení je všeobecná. Sestavení konkrétních pravidel, jimiž by se vláda měla řídit, je vzhledem k složitosti problematiky něco, co by museli vypracovat odborníci napříč různými národohospodářskými odvětvími. Možnostmi jsou různé formy zvyšování daní, snižování nákladů (například na státní zaměstnance) a zefektivnění hospodaření. Do značné míry je růst dluhu způsoben neochotou politiků dělat nepopulární rozhodnutí, zde by jistě napomohl i tlak občanů během voleb. Dále by bylo vhodné sestavit zákonné opatření, jež by politiky nutily k sestavování vyrovnaných nebo kladných rozpočtů.

Vzhledem k relativně nízké zadluženosti České republiky, není potřeba, aby ČR přistupovala k drastickým krokům pro snižování dluhu. V případě Řecka, by ale bylo lepší zvolit agresivnější strategii. Ačkoliv v posledních letech sledovaného období se situace zlepšila, nejnovější údaje za rok 2016 opět ukazují 4 % nárůst dluhu. Vzhledem k tomu, že se většina Evropské unie nachází v době ekonomického růstu a průměrné zadlužení EU pokleslo o 1,3 %, je opětovný růst Řeckého dluhu špatným znamením. V době hospodářského růstu je potřeba vytvářet nejenom vyrovnané rozpočty, ale snažit se dosáhnout přebytků a dluh snižovat, to sice platí pro všechny státy Evropské unie, ale pro Řecko dvojnásobně, jelikož by při další ekonomické krizi mohlo zkrachovat.

Česká republika je schopna v současnosti plnit všechny Maastrichtská konvergenční kritéria. Jediné co zbývá je vstup do ERM II. Otázkou ale je, zdali má cenu v současnosti vstupovat do eurozóny. Ačkoliv se v posledních třech letech měnová unie stabilizovala, problémy jednotlivých států se ani zdaleka nevyřešily. Dá se říci, že dluhová krize ukázala na nedostatky konceptu měnové unie. Předpokladem bylo, že po zavedení společné měny dojde ke konvergenci členských ekonomik a v budoucnosti vznikne hospodářská unie. Ve skutečnosti k žádnému sblížení nedošlo. Ačkoliv byly stanoveny Maastrichtská konvergenční kritéria a vytvořen Pakt stability a růstu, nebyly nikdy dostatečně vymáhány.

Ministerstvo financí a ČNB vydaly prohlášení, že se nechystají vstupovat v nejbližší době do ERM II. Podíváme-li se názory občanů, tak většina je proti zavedení eura. Podnikatelé by vesměs souhlasili se zavedením eura, ale ne dříve jak za 5 až 7 let. Ani většina politiků nepovažuje euro v současnosti za prioritu. Česká republika tady ani přes plnění konvergenčních kritérií euro nejspíš v dohledné době nezavede.

7 Seznam použitých zdrojů

1. MAAYTOVÁ, Alena, František OCHRANA a Jan PAVEL. *Veřejné finance v teorii a praxi*. Praha: Grada Publishing, 2015. Expert (Grada). ISBN 978-80-247-5561-8.
2. NAHODIL, František. *Veřejná správa a financování veřejného sektoru*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2014. ISBN 978-80-7380-536-4.
3. PEKOVÁ, Jitka. *Veřejné finance: úvod do problematiky*. 4., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: ASPI, 2008. ISBN 978-80-7357-358-4.
4. OCHRANA, František. *Veřejný sektor a efektivní rozhodování*. Praha: Management Press, 2001. ISBN 80-7261-018-x.
5. POSPÍŠIL, Richard. *Veřejná ekonomika: současnost a perspektiva*. Praha: Professional Publishing, 2013. ISBN 978-80-7431-112-3.
6. MUSGRAVE, Richard Abel a Peggy B. MUSGRAVE. *Veřejné finance v teorii a praxi*. Praha: Management Press, 1994. ISBN 80-85603-76-4.
7. Solidární daň: Koho se týká a kolik zaplatí. *NašePeníze.cz* [online]. [cit. 2017-03-20]. Dostupné z: <http://www.nasepenize.cz/solidarni-dan-koho-se-tyka-a-kolik-zaplati-270817>
8. LAJTKEPOVÁ, Eva. *Veřejné finance v České republice: teorie a praxe*. Brno: Akademické nakladatelství CERM, 2013. ISBN 978-80-7204-861-8.
9. PEKOVÁ, Jitka, Jaroslav PILNÝ a Marek JETMAR. *Veřejná správa a finance veřejného sektoru*. 3., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: ASPI, 2008. ISBN 978-80-7357-351-5.
10. ČERVENKA, Miroslav. *Soustava veřejných rozpočtů*. Praha: Leges, 2009. Student (Leges). ISBN 978-80-87212-11-0.
11. DVOŘÁK, Pavel. *Veřejné finance, fiskální nerovnováha a finanční krize*. V Praze: C.H. Beck, 2008. Beckova edice ekonomie. ISBN 978-80-7400-075-1.
12. Hlavní rozdíly mezi ESA 95 a GFS 1986. *Ministerstvo financí ČR* [online]. 2007 [cit. 2017-03-20]. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cs/legislativa/metodiky/2007/hlavni-rozdily-mezi-esa-95-a-gfs-1986-9578>
13. Rating - S&P, Moody's a Fitch. *FXstreet.cz* [online]. [cit. 2017-03-20]. Dostupné z: <http://www.fxstreet.cz/rating-sp-moodys-a-fitch.html>
14. Why You Shouldn't Trust Ratings From Rating Agencies. *Investopedia* [online]. [cit. 2017-03-20]. Dostupné z: <http://www.investopedia.com/financial-edge/0911/why-you-shouldnt-trust-ratings-from-rating-agencies.aspx>

15. Cíle a kritéria. *Ministerstvo financí ČR* [online]. [cit. 2017-03-20]. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/rizeni-statniho-dluhu/zakladni-informace/cile-a-kriteria>
16. Řízení státního dluhu a finančního majetku. *Ministerstvo financí ČR* [online]. [cit. 2017-03-20]. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cs/o-ministerstvu/zakladni-informace/organizacni-struktura/verejne-rozpocty-sekce-06/odbor-20-rizeni-stat-dluhu-a-fin-majetku>
17. Finanční nástroje. *Ministerstvo financí ČR* [online]. [cit. 2017-03-20]. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/rizeni-statniho-dluhu/zakladni-informace/financni-nastroje>
18. SYCHRA, Zdeněk. *Jednotná evropská měna: realizace hospodářské a měnové unie v EU*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2009. ISBN 978-80-210-5082-2.
19. Smlouva o založení evropského společenství. *Euroskop.cz* [online]. [cit. 2017-03-20]. Dostupné z: http://www.euroskop.cz/gallery/2/756-smlouva_o_es_nice.pdf
20. PLCHOVÁ, Božena, Josef ABRHÁM a Mojmír HELÍSEK. *Česká republika a EU: ekonomika - měna - hospodářská politika*. Praha: Kriegl, 2010. ISBN 978-80-86912-39-4.
21. Euro zone: Slovenia in, Lithuania on hold. *Euractiv.com* [online]. [cit. 2017-03-20]. Dostupné z: <http://www.euractiv.com/section/euro-finance/news/euro-zone-slovenia-in-lithuania-on-hold/>
22. BALDWIN, Richard E. a Charles. WYPLOSZ. *The economics of European integration*. 2nd ed. London: McGraw-Hill Education, 2006. ISBN 978-00771-1119-9.
23. Hlavní makroekonomické ukazatele. *Český statistický úřad* [online]. [cit. 2017-03-20]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/hmu_cr
24. Česká národní banka, Výroční zpráva 1997, [cit. 2017-03-20]. Dostupné z: http://www.cnb.cz/miranda2/export/sites/www.cnb.cz/cs/o_cnb/hospodareni/vyrocnizpravy/download/vyrocnizprava_1997.pdf
25. Česká národní banka, Výroční zpráva 2000, [cit. 2017-03-20]. Dostupné z: http://www.cnb.cz/miranda2/export/sites/www.cnb.cz/cs/o_cnb/hospodareni/vyrocnizpravy/download/vyrocnizprava_2000.pdf
26. Struktura a vývoj státního dluhu. *Ministerstvo financí ČR* [online]. [cit. 2017-03-20]. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/rizeni-statniho-dluhu/dluhova-statistika/struktura-a-vyvoj-statniho-dluhu>

27. Státní závěrečný účet za rok 2001. *Ministerstvo financí ČR* [online]. [cit. 2017-03-20]. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/statni-rozpocet/plneni-statniho-rozpocetu/2004/statni-zaverecny-ucet-za-rok-2001>
28. Státní závěrečný účet za rok 2002. *Ministerstvo financí ČR* [online]. [cit. 2017-03-20]. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/statni-rozpocet/plneni-statniho-rozpocetu/2004/statni-zaverecny-ucet-za-rok-2002>
29. Státní závěrečný účet za rok 2003. *Ministerstvo financí ČR* [online]. [cit. 2017-03-20]. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/statni-rozpocet/plneni-statniho-rozpocetu/2004/statni-zaverecny-ucet-za-rok-2003>
30. Státní závěrečný účet za rok 2004. *Ministerstvo financí ČR* [online]. [cit. 2017-03-20]. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/statni-rozpocet/plneni-statniho-rozpocetu/2004/statni-zaverecny-ucet-za-rok-2004-1972#IIB>
31. Státní závěrečný účet za rok 2005. *Ministerstvo financí ČR* [online]. [cit. 2017-03-20]. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/statni-rozpocet/plneni-statniho-rozpocetu/2005/statni-zaverecny-ucet-za-rok-2005-1979>
32. Státní závěrečný účet za rok 2006. *Ministerstvo financí ČR* [online]. [cit. 2017-03-20]. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/statni-rozpocet/plneni-statniho-rozpocetu/2006/statni-zaverecny-ucet-za-rok-2006-1986>
33. Státní závěrečný účet za rok 2007. *Ministerstvo financí ČR* [online]. [cit. 2017-03-20]. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/statni-rozpocet/plneni-statniho-rozpocetu/2007/statni-zaverecny-ucet-za-rok-2007-2015>
34. Státní závěrečný účet za rok 2008. *Ministerstvo financí ČR* [online]. [cit. 2017-03-20]. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/statni-rozpocet/plneni-statniho-rozpocetu/2008/statni-zaverecny-ucet-za-rok-2008-2030>
35. Státní závěrečný účet za rok 2009. *Ministerstvo financí ČR* [online]. [cit. 2017-03-20]. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/statni-rozpocet/plneni-statniho-rozpocetu/2009/statni-zaverecny-ucet-za-rok-2009-2046>
36. Státní závěrečný účet za rok 2010. *Ministerstvo financí ČR* [online]. [cit. 2017-03-20]. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/statni-rozpocet/plneni-statniho-rozpocetu/2010/statni-zaverecny-ucet-za-rok-2010-2059>
37. Státní závěrečný účet za rok 2011. *Ministerstvo financí ČR* [online]. [cit. 2017-03-20]. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/statni-rozpocet/plneni-statniho-rozpocetu/2011/statni-zaverecny-ucet-za-rok-2011-2068>

38. Státní závěrečný účet za rok 2012. *Ministerstvo financí ČR* [online]. [cit. 2017-03-20]. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/statni-rozpocet/plneni-statniho-rozpocetu/2012/statni-zaverecny-ucet-za-rok-2012-12306>
39. Státní závěrečný účet za rok 2013. *Ministerstvo financí ČR* [online]. [cit. 2017-03-20]. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/statni-rozpocet/plneni-statniho-rozpocetu/2013/statni-zaverecny-ucet-za-rok-2013-17756>
40. Státní závěrečný účet za rok 2014. *Ministerstvo financí ČR* [online]. [cit. 2017-03-20]. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/statni-rozpocet/plneni-statniho-rozpocetu/2014/statni-zaverecny-ucet-za-rok-2014-21750>
41. Státní závěrečný účet za rok 2015. *Ministerstvo financí ČR* [online]. [cit. 2017-03-20]. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/statni-rozpocet/plneni-statniho-rozpocetu/2015>
42. Struktura a vývoj státního dluhu. *Ministerstvo financí ČR* [online]. [cit. 2017-03-20]. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/rizeni-statniho-dluhu/dluhova-statistika/struktura-a-vyvoj-statniho-dluhu>
43. General government gross debt. *Eurostat.eu* [online]. [cit. 2017-10-20]. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=teina225&plugin=1>
44. Estonia 2017. *CountryEconomy.com* [online]. [cit. 2017-03-20]. Dostupné z: <http://countryeconomy.com/countries/estonia>
45. Estonia: country overview. *EUbusiness.com* [online]. [cit. 2017-03-20]. Dostupné z: <http://www.eubusiness.com/europe/estonia>
46. France 2017. *CountryEconomy.com* [online]. [cit. 2017-03-20]. Dostupné z: <http://countryeconomy.com/countries/france>
47. France: country overview. *EUbusiness.com* [online]. [cit. 2017-03-20]. Dostupné z: <http://www.eubusiness.com/europe/france>
48. Germany 2017. *CountryEconomy.com* [online]. [cit. 2017-03-20]. Dostupné z: <http://countryeconomy.com/countries/germany>
49. Germany: country overview. *EUbusiness.com* [online]. [cit. 2017-03-20]. Dostupné z: <http://www.eubusiness.com/europe/germany>
50. Greece 2017. *CountryEconomy.com* [online]. [cit. 2017-03-20]. Dostupné z: <http://countryeconomy.com/countries/greece>

51. Greece: country overview. *EUBusiness.com* [online]. [cit. 2017-03-20]. Dostupné z: <http://www.eubusiness.com/europe/greece>
52. Harmonised index of consumer prices (HICP). *Eurostat.eu* [online]. [cit. 2017-03-20]. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/eurostat/web/hicp/data/database>
53. Vyhodnocení plnění maastrichtských konvergenčních kritérií a stupně ekonomické sladěnosti ČR s eurozónou - 2015. *Ministerstvo financí ČR* [online]. [cit. 2017-03-20]. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cs/zahranicni-sektor/pristoupeni-cr-k-eurozone/maastrichtska-kriteria-a-sladenost-cr/2015/vyhodnoceni-plneni-maastrichtskych-konve-23412>
54. Long term government bond yields. *Eurostat.eu* [online]. [cit. 2017-03-20]. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/eurostat/web/products-datasets/-/teimf050>
55. Zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky
56. BUCHANAN, James M. a Richard E. WAGNER. *Democracy in deficit: the political legacy of Lord Keynes*. Indianapolis: Liberty Fund, c2000. ISBN 0-86597-227-3.
57. PIKETTY, Thomas a Arthur GOLDHAMMER. *Capital in the twenty-first century*. ISBN 978-0-674-43000-6.
58. Financial assistance to Greece [online]. [cit. 2017-10-01]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/economic-and-fiscal-policy-coordination/eu-financial-assistance/which-eu-countries-have-received-assistance/financial-assistance-greece_en
59. Německý Spolkový sněm dnes schválil třetí záchranný balíček pro Řecko [online]. [cit. 2017-10-01]. Dostupné z: <http://forum24.cz/udalosti/nemecky-spolkovy-snem-dnes-schvalil-treti-zachranny-balicek-pro-recko/>
60. Česko nevyčerpá z evropských fondů 30 miliard korun, spočítala Šlechtová. *Aktualne.cz* [online]. [cit. 2017-03-20]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/ekonomika/cesko-nevycerpa-z-evropskych-fondu-30-miliard-korun-spocital/r~cd3d1108c59d11e5a0ca0025900fea04>
61. Corruption Perceptions Index. *Transparency International* [online]. [cit. 2017-03-20]. Dostupné z: <http://www.transparency.org/research/cpi/overview>
62. Česko je na euro skoro připraveno, neplní jednu podmínku. *Česká Televize* [online]. [cit. 2017-03-20]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/ekonomika/1675999-cesko-je-na-euro-skoro-pripraveno-neplni-jednu-podminku>

63. Občané ČR o budoucnosti EU a přijetí eura - duben 2016. *Centrum pro výzkum veřejného mínění* [online]. Sociologický ústav AV ČRm [cit. 2017-03-20]. Dostupné z: http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a7556/f3/pm160504.pdf
64. Přijmout nebo nepřijmout euro? České firmy se neshodnou. Co chcete vy? *Blesk.cz* [online]. [cit. 2017-03-20]. Dostupné z: <http://www.blesk.cz/clanek/zpravy-udalosti/370281/prijmout-nebo-neprijmout-euro-ceske-firmy-se-neshodnou-co-vcete-vy.html>